

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KENTLİLEŞEMEYEN AİLELERİN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK KÖKENİNE DAİR SOSYOLOJİK BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof.Dr. Mehmet AYDIN

Hazırlayan
Ertan ÖZENSEL

KONYA 1992

ÖNSÖZ

Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın ismine bakılarak, Din Sosyolojisi konusuyla ilişki kurulmada zorlanılabılır. Araştırmamızda kentlileşemeyen ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik konumları ele alınırken, üzerinde kapsamlı bir şekilde durulan konular, kırdan kente gelmiş ailelerin değerleri, gelenekleri ve dini tutumlarıdır. Böyle bir yaklaşımı ve bakış açısı da, bilim dalı ile ilişkilendirilmesinde tutarlılığı ortaya çıkaracaktır.

Bugüne kadar gecekondü bölgelerinde yapılan araştırmaların nitelikleri çeşitli boyutlardadır. Biz de çalışmamızda, değerler, gelenekler, dini tutum ve davranışların değerlendirilmesine ağırlık vermiş bulunmaktayız. Böylece Kent ile Köy arasında kalmış gecekondü bölgelerinde oturan ailelerin manevi dünyaları ile günlük hayatları arasındaki ilişkilerine dikkat çekilmiş ve bu konudaki problemler dile getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın değişik aşamalarında doğrudan veya dolaylı yardım ve desteklerini gördüğüm kişilere teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın istatistik tekniklerinin uygulanmasında bilgisayar ile ilgili işleri yürüten Sayın Ahmet Özkiraz'a şükran borçluyum.

Bütün bunlarla birlikte, böyle bir çalışmanın gerçekleşmesinde en büyük paya sahip olan, gerek lisans öğrenimim gerekse de yüksek lisans öğrenimim sırasında, bana ve diğer arkadaşlarıma rehberliğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam, Sayın Prof. Dr. Mehmet AYDIN'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

KISALTMALAR

A.A.K.	Aile Araştırma Kurumu
D.İ.E.	Devlet İstatistik Enstitüsü
D.P.T.	Devlet Planlama Teşkilatı
H.H.R.	Hane Halkı Reisleri
TODAİE	Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	ii
ÇİZELGELER	vi
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. TOPLUMSAL DEĞİŞME VE KENTLEŞME	3
B. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLEŞMENİN NEDENLERİ	5
a) İtici Faktörler	7
b) Çekici Faktörler	9
c) İletici Faktörler	9
C. TÜRKİYE'DE AİLE TİPLERİ	11
a) Köy Ailesi	11
b) Kasaba Ailesi	12
c) Kent Ailesi	13
D. GECEKONDULAŞMA	14
1. GECEKONDULAŞMA, GECEKONU AİLESİ VE TÜRKİYE'DE GECEKONDULAŞMANIN NİTELİKLERİ	14
2. GECEKONU OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR	20
a) Tampon Kurumlar ve Tampon Mekanizmalar Yaklaşımıyla Gecekondu ...	20
b) Marjinal Sektör Yaklaşımıyla Gecekondu	21
c) Merkez-Çevre ya da Bağımlı Kentleşme Açısından Gecekondu	21
E. TÜRKİYE'DE KENTLİLEŞME	23
1. KENTLİLEŞME	23
2. KIR-KENT AYIRIMI	23
3. KENTE YERLEŞİM VE SÜREÇ	26

4. KÜLTÜREL DEĞİŞME VE NİTELİĞİ	30
5. KENTE UYUM	31

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	37
B. YAKLAŞIM	37
C. HİPOTEZ	38
D. SINIRLILIKLAR.....	39
E. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	39
F. ANKETİN KAPSAMI VE DENETİMİ	40
G. ANKETİN UYGULANMASI	41
H. İSTATİSTİKİ İŞLEMLER.....	41

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

A. NÜFUSUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	42
1. AİLE BÜYÜKLÜĞÜ	42
2. YAŞ YAPISI	43
3. MEDENİ DURUMLARI	46
4. ŞEHİRE GÖÇ NEDENLERİ VE YAŞAM SÜRECİ.....	47
5. YERLEŞİM VE OTURDUKLARI SEMTİ TERCİH	49
B. NÜFUSUN İŞGÜCÜ YAPISI.....	51
1. İŞBULMA VE YOLLARI.....	51
2. İŞKOLLARI VE MESLEK YAPISI	52
3. İŞ DEĞİŞTİRME EĞİLİMLERİ VE İŞ DURUMLARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLER.....	53
4. SOSYAL GÜVENLİK DURUMLARI.....	55
5. HANE HALKI REİSLERİNİN EŞLERİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI	56
6. ÇOCUKLARIN ÇALIŞMASI VE MESLEK SEÇİMİNDE EBEVEYNLERİN ROLÜ	57

C. NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU	59
1. HANE HALKI REİSLERİNİN EĞİTİM DURUMU	59
2. ÇOCUKLARINA VERDİRİLMEK İSTENİLEN EĞİTİM.....	59
3. HANE HALKI REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ OKUMALARINA BAKIŞI.....	60
D. NÜFUSUN KÜLTÜREL DEĞERLERİ VE DİNİ TUTUMLARI.....	62
1. ÖRF VE ADETLERİ DEVAM DURUMLARI.....	62
2. DİNİ TUTUMLARI	64
3. EVLİLİK VE EŞ SEÇİMİ.....	68
4. KENTLE İLİŞKİLER VE KENTSEL KURUMLARDAN YARARLANMA.....	71
E. SOSYAL TUTUM VE İLİŞKİLER.....	75
1. AİLE İÇİ İLİŞKİLER.....	75
2. MEMLEKETLERİYLE İLİŞKİLER VE KÖYE GERİ DÖNME EĞİLİMLERİ.....	77
3. HISİM-AKRABA VE KOMŞULARLA İLİŞKİLER	79
F. SOSYAL TUTUM VE YAŞAM TARZLARI	83
1. BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME	83
2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARIYLA İLİŞKİLER.....	84
G. EKONOMİK DURUM	87
1. GELİR DURUMLARI	87
2. TÜKETİM VE EV ARAÇ GEREÇLERİNE SAHİPLİLİK	88
H. MEKANLARIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ	91
1. KONUT SAHİPLİĞİ VE KONUTLARIN DURUMU	91
2. KONUT YAPIMINDA KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA	93
3. KONUTLARDAN MEMNUNLUK	94
SONUÇ.....	95
ANKET FORMU	99
EK TABLOLAR	110
BİBLİYOGRAFYA	122

ÇİZELGELER

Tablo No	Konusu
1	HHR Aile Yapısı
2	HHR Yaş Durumları
3	HHR Sahip Oldukları Çocuk Sayısı
4	HHR Şehirde Oturma Süreleri
5	HHR Aile Planlaması Konusundaki Görüşleri
6	HHR Evlilik Durumları
7	HHR Köydeki İşlerinin Geçimlerini Sağlama Durumu
8	HHR Kendinden Önce Şehire Göç Etmiş Tanıdıkları Hakkındaki Düşünceleri
9	HHR Kente Göçmeye Nasıl Karar Verdikleri
10	HHR Kente İlk Göçtüklerinde Geldikleri Yerler
11	HHR Halen Oturdıkları Semti Tercih Nedenleri
12	HHR Çalıştıkları İş Bulmada Kimlerin Yardımcı Olduğu
13	HHR Ankara'ya Yerleşmeden Önce Gidip-Gelme Sıklığı ve Nedenleri
14	HHR Halen Çalıştıkları İş Kolları
15	HHR İlk Şehire Göçtüklerinde Çalıştıkları İşler
16	HHR Çalıştıkları İşlerden Memnunluk Durumu
17	HHR Bağlı Bulundukları Sosyal Güvenlik Kurumları
18	HHR Dışında Ailede Çalışanların Durumu
19	HHR Eşlerinin Herhangi Bir İşte Çalışmalarına Bakışları
20	Çocukların Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler.
21	HHR Çocuklarının Sahip Olmalarını İstedikleri Meslekler
22	HHR Eğitim Durumları
23	HHR Çocuklarını Okutmak İstemeleri Durumu
24	HHR Kız Çocuklarının Okutulması Konusundaki Düşünceleri
25	Ailelerin Geleneklerini Şehirde Sürdürebilme Oranları
26	HHR Geleneklerini Şehirde Sürdürebilme Oranları
27	HHR Kader Konusundaki İnançları

Tablo No	Konusu
28	HHR Çocuklarına Din Eğitim Verdirme Konusundaki Düşünceleri
29	HHR Köyde ve Kentte Beş Vakit Namaz Kılma Durumları
30	HHR Cuma Namazı Kılma Durumları
31	HHR Razamazanda Oruç Tutma Durumları
32	HHR Kurban Kesme Durumları
33	HHR İçki İçme Durumları
34	HHR Eşleriyle Yakınlık Dereceleri
35	HHR Eşleriyle Evlilik Şekilleri
36	HHR Evlenirken Kıydıkları Nikâhın Şekli
37	Ailelerin Hastalık Halinde Başvurdukları Yerler
38	HHR Son 6 Ay İçinde Sinemaya Gidenler
39	HHR Son 6 Ay İçinde Tiyatroya Gidenler
40	HHR Çeşitli Alanlarda Faaliyet Gösteren Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Derneklere Katılım Durumları
41	HHR Bankalara Faiz Geliri İçin Para Yatırma Durumları
42	HHR Piyango Bileti Alma Durumları
43	HHR Ailevi ve Diğer İşlerde Eşlerinin Fikirlerine Baş Vurma Durumları
44	HHR Çocuklarından Şikayetçi Oldukları Konular
45	HHR Köylerine Geri Dönme Eğilimleri
46	HHR Köylerine Gitme Sıklığı
47	HHR Köylerine Gidip-Gelme Nedenleri
48	Ailelerin Sık Görüştüğü ve İhtiyaç Halinde Yardımlı olduğu Kişiler
49	Aileler Arası Yardımlaşmanın Köyde ve Kentteki Durumu
50	Ailelerin Komşularıyla Bir Anlaşmazlık Çıktığınad Başvurdukları Yollar
51	Hısım-Akraba Ziyaretlerinin Köy ve Kentteki Durumu
52	HHR Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumları
53	HHR Günlük Gazete Okuma Durumları

Tablo No	Konusu
54	HHR Günlük TV izleme Durumu
55	HHR Genellikle İzledikleri Program Çeşitleri
56	Ailelerin Ortalama Aylık Gelirleri
57	Ailelerin Köydeki ve şimdi Sahip Oldukları Ev Aletleri
58	HHR Ev Araç-Gerçelerini Edinme şekli
59	HHR Oturduğu Konutlara Sahiplilik Durumu
60	Kirada Oturan Ailelerin Ev Sahipleri
61	HHR Sahip Oldukları Konutları Temin Etme şekilleri
62	Konutların Tapu durumları
63	HHR Evlerini Yapımı Sırasında Hane Halkı Dışında Yardım Edenler
64	HHR POturdukları Konutlardan Memnunluk Durumları

EKLER

I. ÇAPRAZ TABLOLAR

Tablo No	Konusu
1	HHR Eğitim Durumlarıyla Çocuklarına Dini Eğitim Verdirmek İstemeleri
2	HHR Eşleriyle Yakınlık Dereceleri ve Evlenme şekli
3	HHR Ortalama Aylık Geliriyle Kurban Kesme Durumu
4	HHR Ortalama Aylık Geliriyle Gazete okumaları
5	HHR Ankara'da Oturma Süresiyle Beş Vakit Namaz Kılma Durumu
6	HHR Köyde ve Kentte Oruçlarını Tutma Durumları
7	HHR Ortalama Gelirleriyle Boş Zamanlarını Değerlendirme şekilleri
8	HHR Eğitim Durumlarıyla Çocuklarını Okutmak İstemeleri

Tablo No	Konusu
9	Ortalama Aylık Gelirle Çocukları Okutmak İstemeleri
10	HHR Kentte Kalış Süreleriyle, Köye Geri Dönme Eğilimleri
11	Ortalama Aylık Gelirle Taksitle Alış-Veriş Yapılma
12	Köyde Namaz Kılan Hane Halkı Reislerinin Şimdi Şehirde Namaz Kılma Durumları

II BAR GRAFİKLER

Tablo No	Konusu
1	HHR Yaş Durumları
2	HHR Ankara'da Oturma Yılları
3	HHR Kente Gelmeden Köydeki Geçim Şekilleri
4	Ankara'ya İlk Göç Edildiğinde Gelişip Kalınan Yer
5	Gecekondu Ailelerinin Sık Görüştüğü ve İhtiyaç Halinde Yardımlaştığı Kimseler
6	HHR Boş zamanlarını Değerlendirme Şekilleri
7	Gecekondu Ailelerinin Geleneklerini Kentte de Sürdürme Durumları
8	Gecekondu Ailelerinin Aile Yapıları
9	HHR Halen Oturdıkları Bu Semti Tercih Etmelerinin Nedenleri
10	HHR Eğitim Durumları

GİRİŞ

Türkiye 1950'lerden sonra hızlı bir kentleşme olgusuyla karşı karşıya gelerek, kentlerin nüfus oranlarında önemli artışlar meydana gelmiştir. Böyle hızlı bir artışta, doğal artışın (doğumlarla ölümler arasındaki fark) yanında köyden göçün önemli rolü vardır. Diğer gelişmekte olan ülkelerdeki gibi, ülkemizdeki şehirlerde de, doğurganlık eğilimleri genellikle azalmakta, kentleşme daha çok köyden kente akımlarla ortaya çıkmaktadır.

Kentleşmeyi, salt nüfus hareketi olarak görmemek gerekir. Kentleşme hareketini, toplumun ekonomik ve sosyal yapısındaki değişimler meydana getirir. Teknolojik gelişmeye paralel olarak, tarım ve tarım dışı üretim ilişkilerinde çeşitli farklılaşmalar oluşur. Bu farklılıklar ise gerek köylerin gerekse de şehirlerin yapısında önemli değişikliklere yol açar. İşte tüm bu değişiklikler kırdan kente göçün en önemli sebeplerinden birini oluşturur. Bu bağlamda ele alındığında, toplumun yapısındaki değişikliğin bir uzantısı olarak kentleşme bir "sonuç"tur.

Fakat kentleşmeyi sadece toplumun yapısında meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarakta ele almamak gerekir. Kentleşme aynı zamanda, toplumsal değişim sürecini etkileyen en önemli öğelerden de biridir. Kentlerde nüfusun yoğunlaşması, işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişmesi, örgütlerin yaygınlaşması, kişilerin davranış ve ilişkilerinde kente özgü çeşitli farklılaşmalar meydana getirmiştir. Bu anlamda da kentleşme bir "neden"dir.

Ülkemizde kentleşmenin "nedenleri ve "sonuçları" konusunda birçok araştırmalar yapılmıştır. Fakat bizim konumuzla doğrudan ilgili olan "kentlileşme" konusunda çeşitli araştırmalar yapılsa da, oran olarak kentleşme araştırmalarına göre oldukça sınırlı kalmıştır. Ayrıca, bu araştırmalarda nüfusun kentle bütünleşmesi çeşitli boyutlarda ele alınırken, incelenen nüfusun değer ve tutumları, özellikle de dinî tutum ve görüşleri fazlaca ihmal edilmiştir. İşte daha önce yapılan araştırmaların nicelik ve niteliklerindeki bu boyut bizi "kentlileşme" konusunda araştırma yapmaya sevkeden en önemli sebeplerden biri olmuştur.

Gecekondu ve buna bağlı olarak kentlileşme konusunda daha önce yapılan araştırmalardan çıkan sonuçlara kısaca değinilmesinin, bizim konumuzun boyutlarını ortaya koymada da önemli katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz.

Araştırmaların önemli bir kısmında, gecekonduların şehirli nüfus açısından marjinal nitelik taşıdığı vurgulanmaktadır (1)

Kırsal kesimlerden gelerek kentlerin çevrelerine biriken bu insanlar kentsel dayanışma ve grup bilincini yitirerek, kendi sorunları içine çekilerek, kentle bütünleşmeye direnç göstermektedirler (2). Bu aileler, taşıdıkları çeşitli özellikler sebebiyle, köy aileleri ile kent aileleri arasında bir geçiş aşamasındadırlar (3). Ayrıca gecekonduların, belirli bir zaman süreci sonunda ekonomik ve sosyal yönden kentlileşebilecekleri (4) bu kentlileşmede, karşılaşılabilecekleri en büyük probleminde ekonomik güçlükler (5) olacağı çıkan sonuçlar arasındadır.

Bizim bu araştırmamızın temel noktası, Kırdan Kente göçen ve kentlileşemeyen ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik konumlarını Ankara örnekleminde tespit etmektir.

Araştırmamız temel üç bölümden meydana gelmektedir.

Birinci bölüm, araştırmamızın kavramsal çevresini oluşturmaktadır. Kentlileşme, kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bir olgu olduğu için, öncelikle Türkiye'de kentleşme ve kentleşmenin nedenleri üzerinde durulmuştur.

Aile, konumuzun temel noktasını teşkil ettiğinden, Türkiye'deki aile çeşitlerinden kısaca söz ettik. Gecekonduların kentlileşme boyutunun temel uzantısını teşkil ettiğinden ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Ayrıca kentlileşme olayının boyutları tartışılmıştır.

İkinci bölüm, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Araştırmanın temel yaklaşımı, hipotezler, sınırlamalar ve alan araştırması ile ilgili açıklamalar bu bölümde yer almıştır.

Üçüncü bölüm, alan araştırmasının verilerinin değerlendirildiği bölümdür. Örneklemimiz içinde ailelerin demografik yapılar, işgücü nitelikleri, eğitim durumları, kültürel değerleri ve dini tutumları, sosyal tutumları, ekonomik durumları ve oturdukları mekanların fiziki özellikleri incelenmiştir.

-
- 1) Tekeli, İlhan, Gölüksüz Yiğit, Okyay Tarık, Gecekondular, Dolmuşlu, İşportalı Şehir, Cem, Yay. İstanbul 1976
 - Şenyapılı Tansı, Bütünleşememiş Kentli Nüfus Sorunu, ODTÜ, Mim. Fak. Yay. Ankara 1978
 - 2) Türkdoğan Orhan, Yoksulluk Kültürü, Gecekonduların Toplumsal Yapısı A. Ü. Yay. Erzurum 1974
 - Kıray Mübaccel, Gecekondular, Azgelişmiş Ülkelerde Hızlı Toprakdan Kopma ve Kentsel Bütünleşme SPF Dergisi, c. 27 ANKARA 1973 ss. 561-573
 - Kartal Kemal, Kentleşme ve İnsan TODAİE Yay. ANKARA 1978
 - 3) Keleş Rüsen, Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondular, Gerçek Yay. İstanbul 1978
 - 4) Kartal Kemal, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de kentlileşme, Yurt Yay. Ankara 1983
 - 5) Heper Metin, Türkiye'de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1983

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A- TOPLUMSAL DEĞİŞME VE KENTLEŞME

Kentleşme belki en derin anlamda kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfus oranının kırsal alanlarda yaşayanlara göre artmasıdır. Kentleşme bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişmelerin ürünüdür. Hızlı kentleşmede aynı zamanda kentlerin toplumsal, ekonomik yapıları başta olmak üzere tüm toplum üzerinde kaçınılmaz etkileri yer almaktadır.⁽¹⁾ Sencer kentleşmeyi herşeyden önce demografik bir olay olarak görür ve şehir nüfusunun artışının sebebini iki noktada özetler. Birincisi, doğum ölüm farkını yarattığı doğal artış, ikincisi ise göçtür.⁽²⁾

İşbir, Kentleşmeyi, siyasi, fikri ve fonksiyonel açıdan inceler. Siyasi açıdan, belirli idari hudutlar içerisinde görev yapan yönetimlere sahip birimlerdir. Fiziki açıdan değişik amaçlar için kullanılan, çok sayıdaki binalar ile ulaşımı sağlayan yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan ise, ekonomik sosyal ve kültürel faaliyetlerin yaşadığı yerleşim yerleridir⁽³⁾

Çağımızda üretim biçiminin kentleşme üzerindeki belirleyici etkisi ve yerleşimleri biçimleşmesi çok açık bir olgudur. Temelde birbirleriyle üretim biçimlerinin farklı oluşu nedeniyle ayrılan her toplumsal yapı tarih içerisinde kendi özelliklerine uygun kent örnekleri vermiştir. Bir başka deyişle, her toplum biçiminin özellikleri aynı zamanda biçimlendirdiği kentinde özelliklerine yansımıştır.⁽⁴⁾

Kır-kent karşıtlığı geleneksel toplumlarla, yeni sanayileşen az gelişmiş toplumların bir özelliği olmaktadır. "Bilindiği gibi şehirleşme olayı, modern medeniyetin tandansını karakterize eder. Bu olay gelişmekte olan ülkelerde, olağan üstü bir hıza ulaşıyor. Bunun için onların başşehirleri topyekün ülke nüfusunun üçtebirini ve bazende daha çoğunu kendine çekmektedir"⁽⁵⁾ Gelişmiş ülkelerdeki kentleşme ise nitelik ve nicelik

1) Tatlıdil, Ercan; Kentle Bütünleşmenin Bir Yolu Gecekondulaşma, E.Ü. Ed. Fak. Dergisi s. 1 (1987) ss.47-48

2) Sencer, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür bak. yay. ANKARA, 1975, s. 17

3) İşbir, Eyüp, Şehirleşme ve Meseleleri, Ocak yay. ANKARA, 1986, s.3-4

4) Vergin, Nur, Kentleşme ve Siyasal Yaşam, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. İ.Ü. s. 12

5) Chevalier, Jean, Ter: Prof Dr. Mehmet Aydın, Din Fenomeni A.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi C, XXXIII-Ankara, 1986, s.82

olarak gelişmekte olan ülkelerden farklıdır.

Hızlı kentleşme endüstriyel gelişmenin ve kalkınmanın ikinci bir gücü olarak düşünülürken, göç ile iş talep eğrisindeki hızlı artışın yaratılan iş arzı eğrisinin altında kalması kentlerde istihdam sorununu yaratmıştır. Özellikle kırsal kesimden gelen, endüstriyel çalışma disiplini ve deneyimi olmayan, eğitim düzeyi düşük işgücünün, tarım dışı üretim ve hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı kentlerde ihtiyaç duyulan nitelikli işgücü arasında yer almasında önemli sorunlar ortaya çıkmıştır.⁽⁶⁾

Kentsel modern sektörde kullanılan modern teknolojik girdiler, üretim artışını hızlandıracak ve kapital birikimini de yoğunlaştıracaktır. Kapital artışının hızı kırdan kente yönelik işgücü transferini, modern sektörün genişlemesi ile birlikte devam ettirebilecektir. Modern sektörün büyüme süreci ve iş arzı genişlemesi, bugün artık kırsal işgücünün kentsel endüstri sektörü içinde absorbe edilmesine kadar devam edilebileceği kabul edilmektedir. Ekonominin yapısal dönüşümü ekonomik aktivite dengesinin kırsal tarım sektöründen, kentsel endüstri sektörüne kaymasıyla yerini bulacaktır. Bu bağlamda kentleşme ekonomik kalkınmanın temel ögesi olarak görülmektedir⁽⁷⁾

Batıda sanayi devrimi ile yaşanmaya başlayan olgu, günümüz gelişmekte olan ülkelerinde, batıdan çok farklı bir biçimde yaşanmakta ve en dinamik toplumsal olguların başında gelmektedir.

"Toplumsal değişme süreci içinde hem bağımsız hem de bağımlı değişken olarak yer alan kentleşme, neden ve sonuçları açısından oldukça karmaşık bir özellik göstermekte ve değişim yönleriyle toplumsal bilim alanlarına konu olmaktadır.

Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısından örgütlenme işbölümü ve uzmanlaşma meydana getiren, insan davranışı ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci"⁽⁸⁾ olarak tanımlanan kentleşme, nedenleri ve sonuçları açısından pek çok toplumsal soruna kaynaklık ettiği için, bilinçli ve plânlı bir müdahaleyi gerektiren bir değişme sürecidir.

6) Tatlıdil, Ercan a.g.m. s. 53

7) Tatlıdil Ercan a.g.m. s. 61

8) Keleş, Ruşen, Kent Bilim ilkeleri T.S.B.D. Yay. Ankara 1976, s.31

B- TÜRKİYE'DE KENTLEŞME VE KENTLEŞMENİN NEDENLERİ

Ülkemizde yapısal değişmelerin göstergelerinden biri olan kentleşme hareketinin kaynağına inebilmek için, nüfus artışıyla birlikte, bu hareketin ön koşullarını hazırlayan etkenlerden biri olarak kabul edilen tarım kesiminin özelliklerine değinmek gerekir. Bunun içinde Türk toplumunun temellerine inilerek., Osmanlı toplum yapısında belirgin özelliği olan durağan üretim örgütlenmesinin niteliğine bakmak gerekir.

Osmanlı devleti üretim gücünü merkezi bir denetim altında bulunduran bir örgütlenme geliştirmiştir. Bu örgütlenmenin toprak ve tarımsal üretimi denetleme aracı mirî toprak sistemi veya tımar düzeni olmuştur. Bu sistemde toprağın mülkiyeti, devlete ait kalmış, bireylere sadece kullanma ve yararlanma hakkı verilmiştir. Temel üretim etmeni olan toprak, Osmanlı Devletinin askeri yapısına uygun olarak yıllık gelirlerine göre dirliklere ayrılmış ve gelirleri askeri görevler karşılığında sipahilere vb. ne bırakılmıştır. Toprağın mülkiyeti devlete kaldığı gibi, sipahinin toprak ve köylü üzerindeki hakları yasalarla sınırlandırılmıştır. Merkezi üretim örgütlenmesi, ekonominin bütün kesimlerinde olduğu gibi, toprakta yaratılan her türlü değeri denetim altına almıştır. Buna bağlı olarak, özellikle sipahiyle reaya, ilişkileri belirleyerek mülkiyetin özelleşmesiyle birlikte gelişen ve köylünün mülksüzleşerek topraktan kopmasına yol açan değişmeleri engellemiştir. Bu niteliğiyle Osmanlı toplumu çözülmeye dirençli ve statik bir yapı kazanmıştır⁽⁹⁾

Ayrıca Osmanlı'da kurumsal yapı içinde kentsel nüfusun artışını denetleyici, köylünün topraktan kopmasını önleyici 'çift bozan akçesi' (Osmanlıda köylünün kendilerine verilen toprakları işlemeyerek başka yerlere göç etmesi üzerine devletin köylüden aldığı 75 akçelik bir vergi) gibi kurumlar vardı.⁽¹⁰⁾ Kendilerine işlemek için toprak verilen köylüler, eğer topraklarını işlemez, devleti gelirinden yoksun ederlerse ve "toprağı bırakır şehire göçerse hem toprakla ilgili bütün vergileri hem de çift bozan vergisini vermek"⁽¹¹⁾ durumuyla karşı karşıya kalırlardı. Böylece yükselme çağında, büyük kentler ülkenin her yanına dağılmış, işleyen, kültür ve etkinliklerde dengeli bir biçimde dağılmıştı⁽¹²⁾

9) Sencer Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bak. yay. Ank. 1979 s. 44-45

10) Tekeli, İlhan, Türkiye'de Kentleşme Yazıları, Turhan yay. Ank. 1982 s. 17

11) Keleş, Ruşen, 100 soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu, Gerçek yay. İst. 1983. s. 271

12) Keleş, Ruşen, a.g.e, s. 271

Ancak 16. yy. ikinci yarısından itibaren, batı toplumlarının çözücü etkileriyle, Osmanlı toplum yapısında, yapısal değişimler meydana gelmeye başlamıştır. "Batının teknolojik gelişimini sadece askeri alanda aktaran Osmanlı devleti, bu alanda da istediği sonuca erişememiş, askeri başarısızlıklar, savaş ekonomisine dayalı sistemin çökmesi toprak düzeninin bozulmasıyla sonuçlanmıştır... Bunun sonucunda da imparatorlukta, lonca içinde örgütlenmiş ve el emeğine dayanan kent üretimi çözmüştür"⁽¹³⁾ "17.yy başlarından itibaren topraklarını terkeden köylüler çoğalmış, yoksul işsiz ve güçsüz kalan halk kentlere ve özellikle İstanbula göçmeye başlamıştır."⁽¹⁴⁾

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, Türkiye nüfusu, savaşlarında etkisiyle yetersiz bir nüfus büyüklüğüyle yeni Cumhuriyete girmiştir. Bu sebebe 1950'lerden sonra "nüfus açığını gidermek ve düşük bir yoğunlukta olan ülke topraklarını besleyerek kalkınmasının güdücü ögesi olarak bir nüfus kaynağını yaşatmak amacına yönelik bir politika izlenmiştir. Bu politika uyarınca bir yandan (sağlık hizmetlerinin gelişmesiyle) ölümler azaltılırken, bir yandan da doğumlar güdülenerek artırılması yolunda köklü uygulamalara girilmiştir."⁽¹⁵⁾

1945-1950 yılları arasında kentlerin yıllık ortalama artış hızı binde 22.47 iken 1950-1955 yılları arasında binde 55.67'e çıkmıştır.

Ancak bu artış hızının, toplumsal nitelikleri yanında, özellikle kalkınma çabaları yolunda önemli engeller meydana getirdiği kanısıyla" 1965 'te nüfus planlaması yasağı yürürlüğe girmiştir"⁽¹⁶⁾ Fakat aile planlaması çalışmaları sınırlı ve etkinliği çok kısıtlı düzeyde kalmış, şehir nüfus artışları devam etmiştir. "1960'da %31.9'a, 1965'te %34.4'e, 1970'te %38.5'e, 1975'te, %41.8'e, 1980'de %43.3'e ulaşmış ve 1985'de de %53'ü aşmıştır."⁽¹⁷⁾

İşte Türkiye'de özellikle 1950'lerden sonra artan hızlı nüfus artışı, nüfusun geniş ölçüde topraktan koparak, şehirlere yönelmesine sebep olmuştur.

Temelinde nüfus artışına bağlı olarak beliren göç olayı, toplumsal yapıda meydana gelen değişimler sebebiyle de hızını kesintiye uğratmadan sürdürmektedir.

13) Sencer, Muzaffer, Osmanlı Toplum Yapısı, Ant yay. İst.1979. s. 309

14) Keleş, Ruşen, a.g.e, s. 271

15) Sencer Yakut, a.g.e, s. 236

16) Sencer Yakut, a.g.e, s. 39

17) D.İ.E. Genel Nüfus sayımı, 1985, Ank. 89, s. 4

Bilindiği gibi kentleşme, gelişmekte olan ülkelerin, yakın dönemlerde içine girdiği değişme sürecinin en belirgin özelliklerinden birisidir. Günümüz Türkiye'sinde hızlı bir kentleşme bunun yanında da hızlı bir değişme süreci yaşanmaktadır. Bu bağlamda kentleşme " geleneksel ilişkilerin çözülmesine bağlı olarak beliren ve giderek hızını arttıran, toplumun yeniden biçimlenmesi doğrultusunda gelişirken, çeşitli sorunlarında kaynağı olmaktadır."⁽¹⁸⁾

Sosyologlar ve kentbilimciler kentleşmenin nedenlerini açıklarken soruna farklı kavramlardan yaklaşmışlardır. Bu farklı yaklaşım bir çelişki değildir. Kavramsal olarak böyle bir ayırma gidilmesinin nedeni, kentleşme olgusunun etkilediği varsayılan toplumsal değişkenleri farklı biçimlerde açıklamalarındandır.

Bu kavramlaştırmayı Sencer, "itici nedenler, çekici nedenler ve aracı nedenler"⁽¹⁹⁾ olarak gruplandırırken, Keleş " ekonomik nedenler, teknolojik nedenler, siyasal nedenler ve sosyo-psikolojik nedenler"⁽²⁰⁾ olarak gruplandırmış, Kartal ise "itici güçler, iletici güçler, çekici güçler ve siyasal güçler"⁽²¹⁾ şeklinde gruplandırmıştır.

Kentleşme, araştırmamızın ana problemini teşkil etmediği için, kentleşmenin nedenlerini bu yaklaşımların biriyle kısaca ele almak yeterli olacaktır.

a) İtici Faktörler

Daha öncede belirttiğimiz gibi, özellikle 1950'lerden sonra artan nüfus artışı, nüfusun geniş ölçüde topraktan şehirlere yönelmesine sebep olmuştur.

Bu nüfus artışının yanında, tarımsal yapının özellikleri ve tarımdaki değişmelerde itici rol oynamıştır. Çünkü bu artış tarım kesimindeki nüfusu harekete geçirmiş, harekete geçen bu kırsal nüfus, tarımdan koparak şehirlere göçmeye başlamış, bunun sonucunda da hızlı bir şehirleşme doğmuştur. "Bu nedenle demografik etmenlere ek olarak nüfusun hareketlenmesine elverişli koşulları yaratan tarım kesiminin özelliklerini ele almak gerekir"⁽²²⁾

18) Sencer, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bak. yay. Ank. 1979, s. 36

19) Sencer, Yakut, a.g.e. s. 33

20) Keleş, Ruşen, Kent Bilim İlkeleri TSBD yay. Ank. 1976 s. 113

21) Kartal, Kemal, Kentleşme ve İnsan, TODAİE yay. Ank. 1978 s. 9

22) Sencer, Yakut. a.g.e. s. 42

Türkiye'de kısa bir süre içinde önemli bir etkinlik kazanan tarımsal makinalaşma hareketi "bir yandan tarım kesiminde zaten yüksek düzeyde olan işsiz miktarının artmasına öte yandan da önceden kasaba ve kentlerde oturarak topraklarını başkalarına işleten mülk sahipleri bir kesimiyle etkin çiftçi durumuna gelmelerine neden olmuştur. Bu durum, küçük işletmelere bölünerek ortakçılık yada kiracılıkla işletilen toprakların, ortakçı ailelerin yerine makinanın geçmesiyle mülk sahibi tarafından doğrudan ve bir bütün olarak işletilmesine olanak sağlanmıştır⁽²³⁾ Böylece "Toprak mülkiyeti yapısındaki değişim, küçük ve orta boy işletmelerin zararına işleyen bir mekanizmaya yol açarak, toprakların daha az sayıda köylünün elinde toplanması sonucunu doğurmuş ve bu durumda binlerce köylü ailesi topraklarını yitirmiştir."⁽²⁴⁾

Bir traktörün tarımdaki etkin insan gücünün ne ölçüde yerini aldığı konusunda değişik hesaplamalar "yapılmakla birlikte bunun 5-7 arasında değiştiği hesaplanmaktadır. Bu hesaplama ortalama 4.200 traktörlük artışla, yılda 30 bin kadar işgücünün serbest kaldığı tahmin⁽²⁵⁾ edilmektedir.

İtici faktörlerden bir diğeri de, ekilebilir toprakların sınırına ulaşmış olmasıdır. Ayrıca "hızlı nüfus artışıyla aile sayısının giderek artması tarım işletmelerini boyutça küçültürken, mirasla ilgili kurallar, işletmelerin kuşaktan kuşağa bölüşülerek parçalanmasına yol açmıştır"⁽²⁶⁾

Kısaca, kırsal kesimde hızlı nüfus artışına paralel olarak, tarımsal toprakların son sınırına ulaşması, tarımsal teknoloji ve girdilerin yetersizliği, toprakların küçüklüğü ve toprakların dengesiz dağılımına bağlı olarak verim düşüklüğü, nüfusun itici güçlerinin işlerine elverişli koşulların hazırlanmasına neden olmuştur.

Ayrıca köy yaşamının kısırlılığı gibi faktörlerde bu itici güçlerin arasında yer almaktadır. Çünkü köy yaşamı kentlere oranla daha sönüktür. Artan iletişim ve ulaşım olanakları bunları etkilemiş ve nüfusu yönlendirmiştir.

23) Sencer, Yakut, a.g.e. s. 60

24) Akşit, Bahattin, Türkiye'de Azgelişmiş Kapitalizm ve Köylere Girişi ODTÜ yay Ank. 1978, s.42

25) Sencer, Yakut, a.g.e. s. 7

26) Sencer, Yakut, a.g.e. s. 52

b) Çekici Faktörler

Nüfusu kırdan koparan etkenler kentleşme için gerekli olmakla birlikte, yeterli olmayan bir değişkenler bütünüdür.

Mutlak manada itici ögeler nüfusu hareketlendirmektedir. Fakat hareketlenen bu nüfusun, köylere kasabalara hatta şehirlere değilde özellikle belirli kentlere yönelten sebebler ise çekici faktörlerdir.

Çekici faktörlerin "doğrudan etkin olduğu kentleşme modelinin, daha çok endüstri devrimi sonrası toplumlarında gözlenen duruma uygun düştüğü bir gerçektir. Türkiye'de ise çekici güçlerin kentleşme olayındaki dolayısız payının sınırsız kaldığı, nüfusu harekete geçiren etmen olmaktan çok, kente yönelten bir güdü olarak işlediği görülmektedir."⁽²⁷⁾

Genel olarak "iş olanakları sağlayan sanayi ve hizmet kuruluşları genellikle kentlerde ya da onların çevresinde kurulmaktadır. Sanayi kuruluşlarının kuruluş yerleriyle ilgili ulusal politikaların bulunmadığı ülkelerde ve bu arada Türkiye'de bu kuruluşlar kâr amaçlarına en uygun yerlere genellikle de yörece gelişmiş bölgelerin kentlerine yada onların yakın çevrelerine yerleşmektedirler. Bu kuruluş nereye yerleştiiyle nüfusta oraya gelmektedir" ⁽²⁸⁾

Kentlerde iş olanakları işgücü artış hızının çok altında gelişmekle birlikte "yinede sanayideki yüksek ücretler çekicilik konusunda önemli bir yere sahiptir. 1950 ve onu izleyen yıllarda endüstrileşme dış yardımların desteğinde beli bir ölçüde hızlanmış ve girişilen kalkınma çabaları ancak belirli kollarda (inşaat, yapım endüstrisinin bazı kolları) hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu gelişime rağmen, endüstride çalışan nüfusta sayısal ve oransal bir artış olmuşsa da, kentler hiçbir zaman (tam) çekici bir güç olmadığı gibi, kırin ittiği nüfusu özümseyebilecek bir kapasiteye de ulaşamamıştır." ⁽²⁹⁾

c) İletici Faktörler

İletici güçleri, itici ve çekici güçlerden bağımsız olarak ele almayıp, bu güçlerin tesirini kolaylaştıran yada zorlaştıran faktörler olarak ele almalıdır. İletici faktörler, tek

27) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 62

28) Kartal, Kemal, Kentleşme ve İnsan TODAİE yay. Ank. 1978 s. 8

29) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 65

başına nüfusu hareket ettiren güçler olmayıp itici ve çekici faktörlerle birlikte nüfusun hareket etmesine yardım etmektedir.

"Haberleşme ve ulaşım olanaklarındaki gelişmeler mal ve hizmet üretiminin ve değişiminin belirli merkezlerde toplama süreci, ulaşım tekniklerindeki gelişmeler"⁽³⁰⁾ köyden kente göçü hızlandırmıştır.

"Başka bir deyişle, nüfusun harekete geçebilmesi ve hareketlenen nüfusun belli yerleşmelere yönelebilmesi için iletici bir güç olarak belli bir ulaşım alanı içinde taşınım olanaklarının varlığına gerek vardır. İletici bir güç ulaştırma ve taşınım araç ve kolaylıkları, aynı zamanda nüfusu hareketlendirici ana güçlere yol açan toplumsal ekonomik gelişmelerin ürünüdür"⁽³¹⁾

Ulaştırma ve taşıma olanaklarının gelişmesi kır topluluklarının pazara yönelik üretim de bulunmalarına yol açmıştır.

"Kentler belirli bir büyüklüğe ve etkinliğe ulaştıktan sonra, kendilerini çevreleyen iç bölgeye (hinderlanda) ve öteki kentlere mal ve hizmet satarlar. Bu, kentin kendi sınırları dışında uzayan bir ulaştırma ağına sahip olmasını gerektirir. Ulaştırma ağıyla birlikte gelişen ulaştırma araçları aynı zamanda köylü nüfusun da kentlere göçmesine olanak sağlamıştır"⁽³²⁾

"Ulaştırma ve taşınım alanındaki gelişmeler " konumu elverişsiz veya kapalı ve kendine yeterli üretim birimlerini kent merkezleriyle pazar ilişkisi içine soktuğu gibi, nüfus hareketliliğini arttıracak kentleşmeyi de hızlandırmıştır"⁽³³⁾

"Türkiye'de karayoluna verilen ağırlık nedeniyle taşınım olanakları hızlı bir biçimde artmıştır. Bu da kente göçü kolaylaştırmıştır"⁽³⁴⁾ Ayrıca demir yollarının ihmal edilerek karayolu ulaşımına ağırlık verilmesi kentleşme yönünü ve hızını önemli biçimde etkilemiştir.

30) Kartal, Kemal, a.g.e, s. 9

31) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 67

32) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 67

33) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 68

34) Kartal, Kemal, a.g.e, s. 8

C- TÜRKİYEDE AİLE TİPLERİ

Kentleşemeyen ailelerin sosyo-kültürel kökenlerinin incelenmesi çabası "kentli", "kentli olmayan" aile tiplerinin var olduğunun kabulünü de getirmektedir. Dolayısıyla konunun derinlemesine ele alınmasından önce Türkiye'de bulunan aile tiplerinin genel hatlarıyla ortaya konması gereği ortaya çıkmaktadır. Aile tiplerinin farklı ölçütlere göre sınıflandırılması mümkündür. Biz konumuzun temel problemiyle uygunluğu açısından aile tiplerini "yerleşim yerleri" esasına göre sınıflandıracğız. Böylece kırdan kente gelmiş ve kentteki aile tiplerine uyum sağlayamamış ailelerin farklı yerleşim yerlerindeki özelliklerini ortaya koymuş olacağız.

Yerleşim yeri ölçütüne göre, Türkiye'de birbirinden farklı yapıya ve farklı fonksiyonlara sahip dört aile tipi tespit edebiliyoruz. Bunlar, kent, gecekondü, kasaba ve köy aileleridir.⁽³⁵⁾

Gecekondü ve gecekondü ailesi bizim konumuzun önemli bir bölümünü teşkil ettiğinden bir sonraki bölümde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

a) Köy Ailesi

Köy ailesi esas olarak tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa, kendi tüketimi için yapan bir ailedir.⁽³⁶⁾

Kısaca köy ailesinin özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz.

Köy ailesinin emniyeti bütün köy topluluğu tarafından sağlanır. Köy toplumlarında ferdin ırzı, namusu, köylünün ırzı ve namusu demektir.⁽³⁷⁾ Köy ailelerinde "erkekler için akrabalık ilişkisi kadınlar için de komşuluk ilişkisi önemlidir. Komşuluk köy topluluğunun hayatının bir istikrar unsurudur.⁽³⁸⁾ Köy ailesi, yüksek ölçüde bir çalışma cemaatidir.⁽³⁹⁾ Köy çocuklarının kiminle evleneceğinin kararlaştırılmasında ana-babanın

35) Merter, Feridun, Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler. Başbakanlık AAK yay. Ank.-1991, s.291

36) Ozankaya, Özer, Toplumbilime Giriş Ank.. 1984 s.231

37) Balaman, A. Rıza, Kırsal Kesimde Aile Kurma, Çözme, Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler- Türkiye Ailenin Değişimi- T. Sos. Bil. Der. Ank. 1984, s. 187

38) Erdentuğ, Nermin, Türk Toplumunun, Kültürel, Antropolojik incelemeler. A.Ü. S.B.F. yay. Ank. 1972. s:18

39) Göçhilmez, Erdoğan, Yenimahalle ve Kayadibi- karşılaştırmalı köy araştırması. A. Ü. S.B.F yay. Ank. 1975 s.71

büyük etkisi vardır.⁽⁴⁰⁾Yine evlenme yaşı oldukça küçüktür ve evlenmelerin büyük çoğunluğu köy içinden gerçekleşmektedir. Köylerde evlenmelerde halâ yaygın bir şekilde varlığını ürdüren başlık geleneği vardır.⁽⁴¹⁾ Köy aileleri genellikle geniş aileleri oluştururlar, çünkü evlenenlerin çoğunluğu erkeğin babası evinde otururlar.Yine ailede baba yegane karar verme yetkisine sahip kişidir⁽⁴²⁾.

Doğurganlık oranı kentlere oranla yüksektir. Boşanmalar da oldukça azdır. Erkek çocuğa kız çocuğundan daha fazla değer verilir.⁽⁴³⁾

b) Kasaba Ailesi

Kasaba ailesini Ozankaya şu şekilde tanımlar; "Esas olarak küçük esnaf ve zenaatkar, küçük tüccar, toprağını kendisi işlemeyen çiftçi, küçük memur ve bir ölçüde de işçi ailelerinden oluşur."⁽⁴⁴⁾

Türkiye'de kasabalar üzerine yapılmış sosyolojik araştırmalar maalesef yok denecek kadar azdır. Bu konuda yapılmış en önemli çalışma Kıray'ın "Ereğli" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmanın üzerinden oldukça uzun bir zaman geçmiştir. Verilerin halâ geçerliliği tartışılabilmeyle beraber Sosyoloji'de yapılmış önemli bir alan araştırmasıdır.

Kasaba aileleri "hem köy hem de kent yerleşmelerinden etkilenir. Bu nedenle kasabalar köy ile kent arasında aracı durumunda bir merkez özelliği taşır. Kasabalarda geleneksellik kısmen çözülmeye başlamıştır. "Birçok" türüyle birlikte kendi tüketimleri için sınırlı ölçüde tarımsal üretim yaptıkları gözlemlenmiştir. Geniş aile ile birlikte çekirdek aile daha yaygındır. Evlenmelerde güvey ve gelin adayının ailelerinin ekonomik düzeye benzer durumda olmasına çok önem gösterilir. Eş seçiminde ana babaların etkisi çoktur. Kadın her zaman erkeğe kesinlikle bağımlıdır, onun sözünden çıkmaz. Evlenmeler de hem dini hem de resmi olmak üzere her iki nikahta yapılır⁽⁴⁵⁾.

40) Ozankaya, Özer, a.g.e, s. 292

41) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.294

42) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.297

43) Balaman, A.R. a.g.e, s.185

44) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.281

45) Ozankaya, Özer, .a.g.e, ss.313-314

c) Kent Ailesi

Kentleri kasaba ve köylerden ayıran bir takım temel özellikler vardır. Birkere kentte "işgücü biçiminin tarıma değil, tarım dışı çok değişik etkinliklere, sanayi ve hizmet (ticaret, ulaştırma, kamu görevleri...vb) etkinliklere dayalı olmasıdır ⁽⁴⁶⁾ Kent ailesi ise tarımdan tümünden kapmış işçi, bürokrat ya da küçük ve büyük serbest meslek sahiplerinin oluşturduğu bir aile birimidir ⁽⁴⁷⁾ Freger, Kent ailesi ile köy ailesi arasındaki farkı şöyle belirtir. "Köy toplumunda ailenin ikamet ettiği mekan ile çalıştığı mekan aynı yerlerdir. Kent ailesinde ise oturlan yer ile çalışılan mekan birbirinden ayrılmıştır. Bu gelişimin sonucu olarak aileyi geçindiren iş münasebeti de değişmiş, şehir ailesi saf bir tüketim cemaati haline gelmiştir. ⁽⁴⁸⁾

Kıray kent ailesinin özelliklerini şöyle belirtir.

Kent ailesi uygarlaşmış, farklılaşmış ve örgütlenmiş kurumlarla çevrili etkin bir teknolojinin oluşturduğu sosyal çevrede yaşamaktadır. Kent aileleri homojen bir kitle değildir. Köyden kente göç etmiş olanlar, esnaflar, uzmanlaşmış gruplar kentte büyük çeşitlemeler oluşturmaktadır. Çalışma düzenleri değişiktir. Oturlan yer ile çalışılan iş alanları ve sanayi bölgeleri arasında ulaşımı araçlarla sağlanabilen oldukça büyük bir mesafe uzaklığı vardır. Kent ailesinde yemek pişirme, ev işleri çocuk bakımı gibi ailenin temel fonksiyonları ailenin dışına çıkmış ve ticarileşmiştir. Hem halk oranı küçük olduğu için çekirdek aile biçimindedirler. Kent ailesinde günlük geçimi temin etme, önce gelirini nakit olarak elde edilmesi sonra işçi, memur ve girişimci gibi uğraşların egemen olmasıyla belirlenir ⁽⁴⁹⁾ Kent toplumlarında akrabalık ilişkileri kuvvetli değildir. Kent toplumlarında eğitim ve öğretim çok değişik kurumsal kuruluşlar ve karmaşık toplumsal çevre tarafından yapılmaktadır. Kentteki evlenmelerde hısım akrabaların, ana-babanın etkisi iyice azalmıştır. Böylece mirasın bölünmesi gibi kaygılar ortadan kalkmıştır. ⁽⁵⁰⁾

46) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.301

47) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.291

48) Freyer, Hans. Sosyolojiye Giriş. Çev. N. Abadan. AÜSBF yay Ank. 1967, s.241

49) Kıray, Mübeccel, Büyük Kent ve Değişen Aile, Türkiye'de Ailenin Değişim, Toplumbilimsel İncelemeler, Ank. 1982 ss.69-70

50) Ozankaya, Özer, a.g.e, s.305-306

D. GECEKONDULAŞMA

1. GECEKONDULAŞMA VE TÜRKİYE'DE GECEKONDULAŞMANIN NİTELİKLERİ

Gecekondu yalnızca ülkemize özgü bir olgu değildir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, gecekondu vardır. Bu ülkelerin kentleri de gecekondu olgusuyla karşı karşıyadırlar. "Bunlar Meksikada Jecale, Panamada, Rancho, Brezilya'da Mocambo, Arjantin'de Fevala, Tunusta Gourbeville, Cezayirde Casballi, Fas'ta Bidonville, Hindistanda Bustee gibi isimlerle anılmaktadır."⁽⁵¹⁾

Gecekondular, Türkiye'de kırsal ile kent arasındaki nüfus ve kaynak akımlarının en somut sonucudur. Kırdaki çözülme sonucu Türkiye'de büyük boyutlara ulaşan nüfus kentlere akmaktadır. Kırsal çözülmenin sağlıklı biçimde gerçekleşmesini amaçlayan kamu politikaları çok yetersiz kalmıştır. Kentteki yoğunlaşmada sağlıklıdır. Kentteki yoğunlaşmanın türlü alanlarıyla (konut-arsa-istihdam, sosyal ve fiziksel alt yapı vb.) ilgili tutarlı kamu politikaları yoktur, ya da olanaklar yetersiz kalmıştır ve uygulanamamıştır. Bu nedenle, kırdan kente göç eden nüfus, hemen her alandaki sorunlarına kendi olanaklarıyla çözümler bulmaya çalışıyor. En başarılı olduğu alanda gecekondu yaparak yalnız "barınma" sorununu çözmüyor. Bir yatırım olarak kullanıyor onu. Kentteki biriktirimlerini ve kırdan aktardığı kaynaklar, önemli ölçüde gecekonduya yatırıyor. Böylece hem "barınıyor", hemde servet biriktirerek "sosyal güvenliği sağlıyor". Ancak tek tek kişiler açısından yararlı gibi görülen bu işleyiş, büyük toplumsal kaynakların israfı sonucunu doğuruyor"⁽⁵²⁾

26 Temmuz 1966 günü benimsenen 775 sayılı gecekondu yasasının 2. Maddesi gecekonduyu şöyle tanımlıyor. "Bu konuda sözü geçen (gecekondu) deyimini ile imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalmaksızın kendisine ait olmayan arazi ve arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir.... Yapının niteliği hiç söz konusu edilmiyor. Konunun önemli bir toplumsal içeriği olduğu daima savsaklanıyor"⁽⁵³⁾

51) Keleş, Ruşen- Kent Bilim ilkeeri, TSBD yay. Ank. 1976 s.118

52) Kartal, Kemal, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme, Yurt yay. Ank. 83 ss.37-38

53) Şenyapılı, Önder, Kentleşemeyen Ülke, Kentleşen Köylüler ODTÜ Mim.Fak. yay. Ank. 1981 s.41-42

Aynı yasayı yorumlayan Tekeli ve Keleş ise; "Yapılan gecekonduların yalnız yapısal özellikleri değil, fakat konutların alt yapı hazırlıklarının olmaması (yol-kanalizasyon-aydınlatm- akarsuyu ve ulaşım gibi) da gecekondu mahallelerinde oturanların alt gelir grubunda yer alan grup veya topluluklar olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Türkiye'de gecekondu sorununa yönelik araştırma yapan yazarlarda da bu yaklaşım görülmektedir. Gecekonduların gelir düzeyi düşük kentsel yaşama sonradan katılan grupların kent yaşamında tutunabilmeleri için bir girişimci oldukları ileri sürülür. Gecekondu sorununun ise gelir düzeyinin yükseltilmesi ve sosyal güvenliğin sağlanmasının birincil hedef olarak ele alınmasıyla mümkün olacağı ⁽⁵⁴⁾ belirtilmektedir.

Geleneksel tarımdan endüstrileşmeye geçiş içinde, kırdan kente, göç edenlerin kentlerde oluşturdukları gecekondular, hem kentsel özellikleri hemde kırsal özellikleri taşıyan toplulukları belirlemiştir. "Gecekondu yerleşme bölgeleri kırdan kente göç edenlerin barındığı bölgeler olarak bir yanıyla geleneksel kırsal diğer yanıyla kentsel modern yaşam biçiminin bir arada sürdüğü yerlerdir."⁽⁵⁵⁾

Kırdan kente göç eden kitlelerin sorunlarını çözümleme biçimleri karşımıza gecekonduyu çıkarmaktadır. "Ne yeni bir konut satın alabilecek, ne de kiralayabilecek gücü olmayan yeni kentliler, barınma gereksinimlerini en ucuz yoldan giderme çabasıdadırlar."⁽⁵⁶⁾ Böylece göç edenler "kentlerde geliştirdikleri gecekondu olgusunun işlevini genişleterek konut gereksinimlerini karşılayan sosyal bir olgu (!) niteliğine sokmayı başarmışlardır. Yönetimin çözemediği konut sorununu böylece çözmüşlerdir."⁽⁵⁷⁾

Gecekondu "sık sık siyasal tartışma gündemine getirilen sorun oldu. Gecekondu denilince tek bir soruya yanıt arandı. Genellikle gecekondular yürürlükteki yasaya bir fıkra eklenerek "meşrulaştırılsın mı? Hangi tarihe değin yapılanlar korunsun, hangileri yıkılsın? Oysa temeldeki nedenlere dokunulmaksızın herhangi bir soruna gerçek anlamda çözüm bulmaya olanak yoktur"⁽⁵⁸⁾

Meselenin temellerine inildiğinde "Gecekondu diye adlandırılan söz konusu yapılar

54) Tekeli, İlhan, T. Kentleşme Yazıları. Türhan kitabevi Ank. 1982 s.204

55) Özen sevinç, Seminer der. Ege Üni. Ed. Fak. Yay. İzmir 1985 s.4

56) Kartal, Kemal, a.g.e. s. 37

57) Doğan Erkan, Kentlileşen Efendiler, Ortak yay. Ank. 1980 s.65

58) Şenyapılı Önder, a.g.e., s. IX

ortaya çıkıncaya dek, bu büyük güce ilişkin bir kaygı belirtildiğine tanık olunmuyor. Kentlerin gecekonduardan ötürü çirkinleşmesini önlemek yolunda en yaygın uygulamanın anılan konutları yıkmak olduğu görülüyor. Ama yıkılanları sayısından daha çoğu yapılıyor.

Sonuçta yıkılmakla başa çıkılmayacak sayıya ulaşınca gecekonduar ve gecekonduarda yaşayanlar "seçmen" sayısı olarak azımsanmayacak ölçüde kalabalıklaşınca, belirli bir tarihe değin yapılmış olan gecekonduar "yasal" sayılıyor benimseniyor"⁽⁵⁹⁾

"Kentte sürekli bir işe ve güvenceli bir konuta sahip olmamaktan dolayı ve kentteki biriktirimleriyle köyden getireceği kaynakları değerlendirebileceği olanakların bulunmaması yüzünden, kırdan kente göçen kişiler göçten sonra kıra kaynak aktarmaktadırlar. Kentteki güvencesiz duruma karşı köy kanalını böylece açık tutmaktadırlar"⁽⁶⁰⁾

Kıra aktarılan kentsel biriktirimler kırdan yeni konut yapımına eski konutların onarılması ve bunların içinin döşenmesine tarım araçları (traktör, pulluk, patoz, su motoru vb.) alımına, tarım tesisleri (kuyu, havuz, gölet, ark, çevirme vb.) inşasına ve yeni üretim denemelerine (bağ kurma, meyvalık yetiştirme vb) harcamaktadırlar. Fakat kente göçmüş kişinin artık köyde sürekli oturması sözkonusu olmadığı için ve zamanla ekonomik ve sosyal bakımdan kente köklü biçimde yerleşme gerçekleştiği için, köydeki tüm bu yatırımlar ya tamamen boş beklemekte, yada gevşek biçimde kullanılmakta, ya da zamanla harap olmaktadır. Kentteki kişi bunları ya hiç satmamakta ve yatırdığı kaynağı tümünden kaybetmekte, ya da çok büyük fiyatlarla satabilmektedir. Sonrada kentleşme sürecinin sağlıklı işlemesi yüzünden, başka bir anlatımla kentte yoğunlaşma (konut, istihdam yatırım alanları) ilgili kamu politikalarının yokluğu ve yetersizliği yüzünden kıra akan bu kaynaklar, hem kişi, hemde toplum açısından israf edilmiş olmaktadır. Bu nedenle harcanan zaman, emek ve kaynaklarla orantılı olacak biçimde kır kökenlinin yaşam düzeyi yükselmemektedir. ⁽⁶¹⁾

Gecekonduunun üzerinde kurulduğu toprak, çok zaman bedelsiz elde ediliyor. Ya da oldukça düşük bir değere satınalınıyor. Kullanılan araç ve gereçler de oldukça ucuz

59) Şenyapılı, Önder, a.g.e, s. 7

60) Şenyapılı, Tansu, Bütünleşmemiş Kentli Nüfus sorunu ODTÜ yay. Ank. 1978, s. 14

61) Kartal, Kemal, a.g.e, s. 38-39

sağlanıyor. Kısaca ucuza mal edilen bir konut türü, birinci özelliği ucuzluğu. Başka özellikleri de var, örneğin yapım sürekliliği zaman içinde gelir artışına ve beliren yeni gereksinimlere bağlı olarak, yapı hem niteliksel, hem de niceliksel gelişim gösteriyor.

Gecekondulunun ekonomik düzeyi yükseldikçe, kentte çalıştığı işten elde ettiği gelir arttıkça gecekonduunun niteliği iyiye doğru değişiyor. Kararlı (istikrarlı) gelir sağlayan bir kentsel işte sürekli çalışabilme olanağı bulması durumunda, kentsel mekandaki yerleşimini de kararlı kalıcı duruma getirmek yoluna gidiyor.⁽⁶²⁾

Türkiye'de gecekondu bölgeleri genellikle büyük kentlerin çevrelerinde yer almaktadır. Bu nitelikleriyle "gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinde görülen ve hemen hemen kent merkezinde bulunan yoksul mahallelerinden bütünüyle ayrılırlar. Türkiye'de gecekondu olgusundan bahsederken bu gerçeği göz önünde bulundurmak gerekir. Gecekondu herşeyden önce Türkiye'nin ekonomik toplumsal yapısındaki değişmeler sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bizim ortaya koyduğumuz en önemli netice gecekonduların devamlı olarak yerlerinde durduklarıdır ve gecekondu inşaatının işçi sınıfının mesken ihtiyacını karşılayan Türklere has bir yol olduğunu kabul etmek gerekir"⁽⁶³⁾ Yine aynı şekilde "gecekondu halkının Türkiye'de başka ülkelerde olduğu gibi ayrı bir yoksulluk kültürü oluşturmadığı, tam tersine belkide kenlere egemen olduğu" görüşü benimsenmiştir⁽⁶⁴⁾.

Türkiyede gecekondu olgusu, genellikle kırsal bölgelerden maddi koşullardaki yetersizlik ve şehirdeki koşulların cazibesi, yani itici ve çekici kuvvetler nedeniyle şehre yönelik iç göç hareketleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Tam anlamıyla kırsal bölge yaşantılarını sürdüremedikleri gibi, şehir yaşantısının özellik ve koşullarına da yabancı olan gecekondu, geçiş halinde bir toplum özellikleri içinde yaşantısını sürdürmektedir. Bu nedenle, bir taraftan kırsal bölge alışkanlıklarına sahip olan ve diğer taraftan şehirleşme sürecinin yarattığı sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların etkisinde kalan bu nüfusun yeni bir ortam içinde yaşam zorunluluğu, kaçınılmaz bir takım sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. ⁽⁶⁵⁾

62) Şenyapılı Önder a.g.e. ss. 40-41

63) Hart F.M.C. Zeytinburnu Gecekondu Bölgesi Araşt. İTO yay. İSt. 1969 s. 101

64) Kentsel Bütünleşme T.G.A-V yay. Ank s.239

65) Gökçe, Birsen, Gecekondu Gençliği, H. Ü. Yay. Ank. 1976 s. 155

Gecekondulu kentsel yaşam içinde kentsel yaşama uygun bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır. Örneğin gecekondu "Örgüt kurmaktadır. Ancak bu örgüt çerçevesinde bir araya gelen üyeleri bir arada tutan kurdukları örgütün güttüğü amaçtan çok, bu kişilerin örgüt kurulmadan önce aralarında var olan bağlardır. Bu bağlar, akrabalık, arkadaşlık, benzeri kurumlar, hemşehrlik, mezheb birliği gibi geleneksel bağlardır"⁽⁶⁶⁾ Yani kentsel ortamda hakim olan ikincil ilişkilere rağmen gecekondu birincil ilişkilerin hakimiyetindedir. "Gecekondulu, bu bağlamdan bağımsız salt ortak çıkarları için bir araya gelmekte güçlük çekmektedirler"⁽⁶⁶⁾

Nitekim Kırayın belirttiği gibi; "Tek örgütlenme daha çok gecekonduları yıkmaktan koruyan Gecekonduyu güzelleştirme dernekleri etrafında olmaktadır. Böylece bu dernekler "güzelleştirmekten" çok "koruma" dernekleri ortaya çıkmaktadır. Gecekondulu ancak böyle son derece kiritik bir konuda bir örgüt çerçevesinde bir araya gelebilmektedir."⁽¹⁸⁾

Gecekondulu ailesi ise, geleneksel köy ailesinin özelliklerini kente taşımakta aynı zamanda kentli davranış biçimlerini de kazanmaya çalışmaktadır.

Gecekondulu bölgelerinde aile bizimde, aile içindeki ekonomik işlevlerin değişimine uygun olarak yeni bir biçimde kazanmaktadır. Bu bazen gecikme ile gerçekleşme bile, sonuçta ekonomik işlevlerdeki farklılaşma aile içi ilişkileride etkileyecektir.

Buna göre gecekondu ailesi yapısı şöyle bir değişim geçirmiştir. "Kırda geleneksel olarak aile bir üretim birimi niteliği taşımaktadır. Her bireyin üretime katkısı vardır ve bu açıdan aile bağlarının egemenliğinde ortaklığa çalışmakta ve hep birlikte tüketim yapılmaktadır. Aile yapısı bu üretim yapısına bağlı olarak geleneksel geniş ailedir. Kente göç ediş dolayısıyla ailenin üretim birimi olma niteliğinin yitirilişi çekirdek aile özelliği kazandırmaya başlamıştır.

Gecekondulu ailelerinde, anne babaların kırda yetişmiş olması nedeniyle iki farklı kuşağın birarada bulunması sözkonusudur"⁽⁶⁹⁾

Gecekondulu halkının geleceği ilişkin beklentileri oldukça yüksektir. Aslında bu

66) Heper, Metin, s. 66

67) Heper Metin a.g.e, s. 66

68) Heper, Metin a.g.e, s. 66

69) Özen, Sevinç, Seminer, a.g.d, s.17

beklentileri iki grupta odaklaşmaktadır. "Birinci grup, konut ve gelir hususları gibi günlük yaşama ilişkin beklentileridir. İkinci grup ise, çocukların geleceklerine ilişkin beklentilerden oluşur. Her iki gruptaki beklentilerde gecekondu nüfusunun oldukça umutlu olduğunu otaya koymaktadır ⁽⁷⁰⁾

Gecekondu kültürü ise, yalnızca geleneksel olarak nitelendirilebilecek öğelerden oluşmamaktadır. Birkere gecekondu, kentte genellikle bir toplumsal ağ içinde yaşamını sürdürmektedir. Toplumsal ağın içinde "yüksek mevkilerde hemşehrisi olan bireylerde yer almaktadır. Diğer bir deyişle toplumsal ağ içerisindeki bazı bireylerin genellikle hemşehrileri olan zengin bir iş adamı bir yüksek dereceli memur ve uzman uğraş sahibi tanıdıkları olmaktadır"⁽⁷¹⁾ Karpit'e göre, gecekondu, bu "patron-yaşama kurumu" yolu ile "sınıf duvarını" aşmaktan sözkonusu kişilerle ilişki kurabilmektedir. Bu ilişki, zamanla toplumsal boyutlarda kazanmaktadır. Gecekondu böylece kent kültürü ile temasa gelmektedir"⁽⁷²⁾

Gecekonduların kültür örüntüsüne modern öğeler ekleyen ikinci mekanizma "bazı gecekonduların modern sayılabilecek uğraşlara sahip olmaları yahut uğraşları dolayısıyla, eski kentlilerle aynı çatı altında bulunmalarındır. Alt kademe yahut işçiler, teknisyenler, bazı semtteki dükkan sahipleri modern sektör ailelere hizmet sunan kişiler vb. gecekondulular"⁽⁷³⁾ işte bu iki mekanizma yolu ile modern kültürel özellikler edinen kişileri oluşturmaktadırlar.

70) Kongar, Emre, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Cem yay. İst. 1976 s. 394

71) Heper, Metin, a.g.e, s. 55

72) Heper, Metin, a.g.e, s. 63

73) Heper, Metin, a.g.e, s. 63

2. GECEKONDU OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR

Türk sosyologları gecekondü olgusunu ele alırken genelde üç farklı yaklaşım içinde bulunurlar. Gerçekte bu yaklaşımlar kendi başına gecekondü olgusunu açıklamada yeterli oldukları söylenemez. Fakat bu yaklaşımların burada sergilenmesinin sebebi "kentlileşme" olayını açıklamada önemli ip uçları vereceği kanaatinde olmamızdır.

Üç temel yaklaşım vardır.

a-) Tampon Kurumlar ve Tampon Mekanizmalar Yaklaşımıyla Gecekondü

Kıray tampon kurumu şöyle açıklar " Tampon kurumlar yada tampon mekanizmaları sürekli olarak hızlı ve kapsamlı değişme zamanlarından ortaya çıkan, ne eski, ne de yeni yapıya ilişkin olan yalnızca değişmekte olan yapıda görülen, bütünleşmeyi sağlayan kurum ve ilişkilerdir" (74)

Şüphesiz tampon kurumların değişme sürecinde bireyin, ailenin ve toplulukların gereksinimleri karşısında önemli bir etkiye sahiptir. "Hızla değişen ve dışa bağımlı bir toplumsal ekonomik yapı sahibi ülkelerde ortaya çıkma eğilimi belirleyen gecekondü bölgeleri, tüm bir tampon kurum olarak ve tampon mekanizma olarak ele alınabilir. Bu böyle bir tampon kurumdur ki, içinde yaşadığı bireyi, yabancı ve düşman kent yaşamından korumakta, ona yaşama fırsatı sağlamaktadır. Yine gecekondü öyle bir tampon kurum ve mekanizmadır ki kentin öteki bölge ve ekonomik kesimleri ile hem bölge olarak, hemde bölgede yaşayan aile ve bireyler olarak, etkileşimi ve bu etkileşim yoluyla bütünleşmeyi de sağlamaktadır. Üstelik bu bütünleşme sırasında köy ile bağları bütünüyle koparmamaktadır. Böylece belki de kentsel bölgelerin de üzerinde çok daha ulusal düzeyde bir bütünleşmenin mekanizmalarını oluşturmaktadır"(75)

Bu açıdan bakıldığında, gecekondünün bir tampon kurum olarak kente göç edenlerin konut sorununa bir çözüm getirmesinin yanısıra gecekondü'nün kentle bütünleşmesini kolaylaştıracak mekanizmaları içerdiği söylenir.

74) Kıray, Mübeccel, Ereğli, Ağır sanayiden önce bir sahil Kasabası DPT yay. Ank. 1964 s.5

75) Kongar, Emre, Kentleşen Gecekondular yada Gecekondulaşan, Kentler Sorunu, Kentsel Bütünleşme TGAV yay. No: 4 s. 31

b- Marjinal Sektör Yaklaşımıyla Gecekondu

Bazı sosyologlar gecekonduluğu, kentli nüfus açısından marjinal nitelik taşıdığını belirtirler. Örneğin Tekeli; gecekondu kesimini "şehrin modern kesimlerine hizmet ederek, yeni iş imkanları bularak, daha çok kendi emeklerine dayanan düzensiz, örgütlenmemiş iş imkanları kullanarak, şehirde geçimlik bir gelir düzeyine ulaşabilen grup"⁽⁷⁶⁾ olarak tanımlar Kongar ise "Marjinal gruplar ya da marjinal insanlar, toplumun genel toplumsal, ekonomik ve hatta kimi zamanda ahlaksal yapısı ile bütünleşememiş kişi ve grupları"⁽⁷⁷⁾ kapsadığını söyler.

Şenyapılıda gecekondu olgusuna bu bağlamda yaklaşmakta ve "Göçenin toplumsal hareketliliği içerisinde daha yüksek gelir ve daha düzenli koşullar sağladığında, gecekondu kullanma mekanını arttıran ve kullanma mekanını farklılaştıran etkiler yapmaktadır. Zaman içinde tekrar örgütsüz işleri kaydığında, kayma derecesine bağlı olarak gecekondu geliştirme eylemi yavaşlar, giderek durur. Gecekondu mekanı bir kiracı ile paylaşılabilir, hatta bir başka iş kurmak amacıyla satılarak ana paraya dönüştürülebilir. Bu bağlamda marjinal kesimin yerleşme alanındaki yansıması olan gecekondu, ekonomik siyasal sistem tarafından benimsenmekte ve onun esnek niteliğini korumaktadır"⁽⁷⁸⁾

c- Merkez-Çevre yada Bağımlı Kentleşme Açısından Gecekondu

Merkez çevre kuramı "merkezdeki çok gelişmiş metropol ülkelerin çevredeki az gelişmiş olan ülkeleri sömürmekte oluşuna dayalı olarak geliştirilmiştir"⁽⁷⁹⁾ Yine yazara göre gecekondu olgusu bu yaklaşımla ele alındığında, "esas olarak az gelişmişlik olayının boyutları aydınlık kazanmış olacaktır."⁽⁸⁰⁾ Konuya bu açıdan yaklaşan ve açıklamak isteyen Tekeli "dıştan alınan teknoloji ile bir ülkenin modern teknoloji kullanan kesimi tarafından emilemeyen işgücünün kentsel alanda oluşturduğu bir yerleşme ve yaşama"⁽⁸¹⁾

76) Tekil, İlhan, ve diğerleri, Gecekondu, Dolmuşlu, İşportalı şehir, cem yay. İst. 1976, s. 54

77) Kongar, Emre, a.g.e, s. 32

78) Şenyapılı, Tansu, a.g.e, s. 168

79) Kongar, Emre, a.g.e, s. 25

80) Kongar, Emre, a.g.e, s. 25

81) Tekeli, İlhan, Bağımlı Kentleşme, Mim. Od. Yay. Ank. 1977 s. 93-94

biçimidir der.

Kısaca, bu görüşe göre, gecekondulaşma "merkez ülkelerin ekonomilerine bağımlı bir kapitalistleşme süreci içinde bulunan azgelişmiş çevre ülkelerindeki kentleşmenin görünümüdür" (82)

82) Kongar, Emre, a.g.e, s. 25

E- TÜRKİYE'DE KENTLİLEŞME

1-KENTLİLEŞME

Kentlileşme, kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan sosyal bir olgudur. Bu anlamda ele alındığında kentlileşme bir bağımlı değişkendir. Buna karşın toplumsal ekonomik ve siyasal yapı içersinde, insan tutum ve davranışlarında çeşitli değişikliklere yol açmaktadır. Bu anlamda ise kentlileşme bağımsız değişkendir.

Kentleşme süreci içinde yer alan nüfusta, kentte yaşam süreci içerisinde gözlenen çeşitli değişimleri ifade eden kentlileşme çeşitli şekillerde tanımlamak mümkündür.

Keleş; "Kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklik yaratma süreci" şeklinde tanımlar.⁽⁸³⁾ Heper ise Wirth'den aktardığı tanıma göre; "Kentlileşme olgusu, kişisel duygulardan arınmış, ikincil ilişkilere ve kontrat'a dayalı bir hayat biçimi içerir. Uçsal durumlarda, kişiler birbirlerini tanımazlar ve ilişkiler geçicidir.⁽⁸⁴⁾ Şenyapılı ise Kentlileşmeyi ekonomik ve sosyal bakımdan kentlileşme şeklinde ayırır ve tanımlar. "Ekonomik bakımdan kentlileşme; kişinin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerde sağlıyor, duuma gelmesiyle gerçekleşir." Sosyal bakımdan kentlileşme ise "Kır kökenli insanın türlü konularda kente özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir." der⁽⁸⁵⁾ Kartal'da Kentlileşmeyi aynı şekilde ikiye ayırarak (sosyal ve ekonomik kentlileşme), bir model geliştirmeye çalışır.⁽⁸⁶⁾

2-KIR-KENT AYIRIMI

Konunun açıklanmasında öncelikle üzerinde durulması gereken, insan tutum ve davranışlarının düzeyi içinde yer aldığı yerleşme biriminin niteliği arasındaki ilişkinin belirlenmesi gerekliliğidir. Bu ilişkiyi açıklayabilmek içinde, birer yerleşme birimi olarak "kır-kent" arasındaki ayırımın belirlenmesi gerekir.

83) Keleş, Ruşen, Kentbilim Terimleri sözlüğü, TDK yay Ank. 1980, s. 71

84) Heper Metin, a.g.e. s. 30

85) Şenyapılı, Önder, Kentlileşemeyen Ülke, Kentlileşen Köylüler. Milliyet yay. İst. 1978 s. 31-34

86) Kartal Kemal Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiyede Kentlileşme, Yurt yay. Ank. 1983, s.50-62

Tatlıdil, Szacki'den aktarımıyla ; Toplumbilim tarihinde kır-kent ayrımının ikili sınıflama içinde tanımlanmasında şüphesiz Ferdinand Tönnies'in toplulukları "cemaat ve cemiyet" şeklinde ayırmasıyla, Durkheim'in toplulukları "Mekanik dayanışmalı ve Organik dayanışmalı" şeklinde ayırmasının önemli ölçüde etkili olduğu kabul eder.⁽⁸⁷⁾

Geliştirilmiş endüstri toplumlarında kır ile kent arasında önemli bir yaşam farklılığı yok iken, gelişmekte olan endüstriyel gelişimini tamamlayamamış toplumlarda kır ile kent arasında önemli bir yaşam farklılığı görülmektedir.

Kırda "ekonominin büyük ölçüde küçük aile işletmeleri bazında tarımda yoğunlaşması, tarımsal üretimin pazara yönelik olarak uzmanlaşmaması önemli bir özelliktir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde de aile kurumunun merkez olması, kırsal topluluğu kentsel toplumdan ayıran bir diğer önemli özelliktir. Kırsal toplulukta kanbağına dayalı yüzyüze ilişkiler, informel haberleşme geleneksel değerlerin tutum ve davranışları belirlemesindeki etkinlik kentsel toplumda görülmemektedir.⁽⁸⁸⁾

Konuya aynı şekilde yaklaşan ve sanayi öncesi ve sanayileşme sonrası ayrımı yapan Kıray kentin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır. "Sanayileşmiş toplumların kent yaşamı, sanayi öncesi toplumların iş düzeni, eğitim, yetiştirme, kültür aktarması ve korunması, güvence fonksiyonlarının hepsini, farklılaşmadan kendinde toplayan çok yönlü aile yapısı ve yaşamından çok farklıdır. Tam sanayileşmemiş bir toplum haline gelmemiş olduğu, hala kırdan göçün sürdüğü ve örgütlü uzmanlaşmış işlerin kısıtlı olduğu yani kentleşmenin sürdüğü toplumlarda kentler kendiliğinden herkez için en uyumlu çevreyi oluşturmaktadır"⁽⁸⁹⁾

"Kırsal çevre genel çizgileriyle azçok kavgalı ve kendi yeten, toplumsal işölümü ve kentleşme bakımından farklılaşması, çeşitli kuşaklarla aynı kuşaktan olanların bazı düşünce ve davranış kalıplarını paylaşması nedeniyle aynı cinsten, yardımlaşmalı ve dayanışmalı topluluklardan oluşmuştur. Bu topluluklarda, aile ve onun geniş kapsamlı bir uzantısı olan akrabalığın, bireylerin toplulukla ilişkisinde temel başvurma çevresi

87) Tatlıdil, Ercan, Kentle bütünleşmenin bir yolu Gecekondulaşma Aile yazıları II Başbakanlık AA yay. Ankara 1990 s. 413-423

88)Tatlıdil, Ercan, a.g.e, s. 418

89) Kıray, Mübeccel, Gecekondu Azgelişmiş ülkelerde, Hızla topraktan kopma ve kentle Bütünleşmeme Toplumbilim yazıları. G.Ü.İ.İ.B.F yay. Ank. 1982, s.159

olduğu bir gerçektir. Bu tür bir çevreden, karmaşık ayrı cinsten, farklılaşmış bir yapıya sahip, çıkarıcı ve resmi ilişkilerin dokusunu ördüğü kent çevresine geçişin çeşitli ve yenilmesi zor uzun güçlükleri yarattığına kuşku yoktur. İşte kırsal topluluk ve akrabalık ilişkilerinin, kentte küçük boyutlar içinde yenilemesinin, bu güçlüklerin çözümü amacıyla geliştirilmiş bir gruplaşma olarak anlaşılması yerinde olur. ⁽⁹⁰⁾

Bu görüşleri ileri süren yazarların, Türkiye'de temelde bir kır kent ayırımının var olmuş olduğunu reddetmedikleri açıktır. Bu son noktadan hareket eden Geray'a göre gecekondular, "köysel toplumdan şehrsel topluma geçiş düzeyinde bir yerleşme yeridir. Aynı çizgide bir varsayımdan hareket eden Keleş'e göre de gecekondular "köylü" olmaktan uzaklaşmış fakat henüz şehirlide olamamış insanlardır. ⁽⁹¹⁾

Türkiye'de kent ile kır arasında belli bazı öğeler açısından pek bir fark olmadığını, yahut var olan farkların ortadan kalktığını ileri süren yazarlardan bulunmaktadır. Bu yazarlar iki nokta üzerinde durmaktadırlar. "Birincisi, kentin kır için artık bilinmeyen nesne olma özelliğini kaybetmesidir. Bu olguya yol açan etmenler olarak, Türkiye'de köyün pazar ekonomisine çoktandır açılmış olması ve kitle iletişim araçlarının yaygınlığı gösterilmektedir. Köylülerin kentleri çeşitli amaçlarla sık sık kullandıkları, radyo televizyon yolu ile modern etkilere açık duruma geldikleri belirtilmektedir. İkinci nokta; Türkiye'de kentlerin giderek kırlaştığı yolundaki tartışmadır. Örneğin bu görüşü ileri süren Karpat'a göre, gecekondularda ortaya çıkan kültür örüntüsü, kentsel özellikler kazanmaya başlamakta, fakat aynı zamanda kent kültürünü yakından etkilemektedir. Karpat, müzik, dans yahut oyunlar, yemek, giyim kuşam ve dil'de meydana gelen değişikliklerden örnek vermektedir ⁽⁹²⁾

Bu farklı iki yaklaşım temelde bir ayrılığın varlığı üzerine kurulduğu gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır. Böyle bir noktaya Tatlıdil şöyle ulaşır "Bir ülkenin kentlerinde yaşamaya gelenlerin oranının artması, o çevre içinde yaşayan bireyler arası ilişkilerin farklılaştırıcı özellikler olan toplumsal değişimlede bütünleşmelerini gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşım kır ile kent arasında sosyal, ekonomik kültürel bir farklılığı ve bu farklılığın

90) Sencer, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bak. yay. Ank. 1979 s. 307

91) Heper, Metin, a.g.e, s. 47

92) Heper, Metin, a.g.e, s. 46

sonucu olarak bireyler arası ilişki ve etkileşimi de ortaya koymaktadır.⁽⁹³⁾

Kır-kent ayrımının yapılmasındaki temel ölçütler gibi kentleşmenin olması veya olmaması yada geç veya erken olması bir toplumun gelişmişliğinin ve kentleşme oranının yüksek olamsıyla aralarında doğru bir ilişkinin varolduğu gerçeğidir. Bu tür toplumlarda kişilerin kişiliklerini değiştirmesini gerektirmeyebilir. Çünkü bu toplumlarda kır-kent ayrılığını simgeleyen kültür mesafesi en aza indiğinden birinden diğerine geçiş kolay olabilmektedir. Çünkü "kırsal toplumun giderek kentleşmesi ile kent ile köy arasındaki kültür mesafesi asgariyeye indiğinden, birbirinden diğerine geçiş kolaylıkla sağlanmaktadır."⁽⁹⁴⁾

3-KENTE YERLEŞİM VE SÜREÇ

Sosyologlar çok kesin ve net çizgilerle ifade etmeselerde kentlileşmeyi anlatmaya çalışırken genelde iki yaklaşım içinde ele almışlardır. Kırdan gelenlerin kente uyumunun kolay olabileceğini belirtenler ve uyumun çok güç halta mümkün bile olamayacağını belirtenler.

Kartal, kırdan kente göçenerin ekonomik ve sosyal yönden kentlileşmeleri sürecini açıklayan bir model geliştirir. Bu modele göre kentlileşme sürecinin belirli aşamaları vardır. Bu aşamaları kısaca açıklamanın konunun genel çerçevesinin belirlenmesinde ve anlaşılmasında önemli kolaylıklar sağlayacağı kanaatindeyiz.

"Kentle çalışma ilişkisinin olmadığı dönem: Göç başlamadan önce kişi tamamen köylüdür, kentle çalışma ilişkisi yoktur. Geçimin tümünü kardan sağlar. Kır dışında kentte varlığı yoktur. Sosyal değerler bakımından da tam bir kır insanıdır.

Kentte çalışak için gidiş-geliş dönemi: Bu dönem uzun bir süreyi kapsar. Bu dönem içinde aşama aşama kişinin ekonomik mekanının ve sosyal mekanının kapsamında kente doğru gelişme olur. Başlangıç yılında, kişi gelirinin bir bölümünü kentte çalışarak sağlayacaktır. Özellikle kırdaki işlerin yoğun olmadığı mevsimlerde geçici olarak kente gidilerek çalışmaktadır. Ekonomik mekanın sınırları kente doğru uzanmıştır, genişlemiştir. Sahip olduğu sosyal değerler bakımından hala kır insanıdır.

93) Tatlıdil, Ercan, a.g.e, s. 419

94) Heper, Metin, a.g.e, s. 45

Kent çalışmak için gidiş-geliş döneminin son yılında ise kentte ekonomik ilişkiler daha da yoğunlaşmıştır. Kentte elde edilen gelir önemli boyutlara ulaşmıştır. Kentte tapusuz arsa, gecekondulaşma gibi varlıklar elde edilmeye başlanmıştır. Geçinmek için kır ve kentten gelir elde etmek gerekir. Kaynak akımları her iki yönde de işlemektedir. Sosyal değerleriyle kişi hala köylüdür. Ancak kentsel değerlerde kişinin tavır ve davranışları üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

Kente göç yılı: Kente göç edilmiş ve bir iş elde edilmiştir. Yapılan yada satın alınan gecekonduda oturulmaktadır. Kentte sahip olunan varlıkların miktarı ve türü artmaktadır. Kırda belirli zamanlarda gidilerek çalışılmaktadır. Kır ekonomik mekanın dışına kaymaktadır ve payı giderek azalmaktadır. Bu aşamada kişinin sosyal mekanı hem kır hem de kenti kapsar, kişi ve onun ailesi artık sürekli olarak kentte oturmaktadır, ne salt köylü, ne salt kentlidir. Bir geçiş insanıdır. Kimi kır sosyal değerleri benimsemektedir.

Göçten sonraki yıllar: Bu dönem 25-30 yıl gibi bir süreyi kapsamaktadır. Yaşamı sürdürmek için gerekli kaynakların önemli bir bölümü kentte elde edilmektedir. Kırda varlıklar elden çıkartılırken kentte varlık edinilmektedir. Kişi giderek kırsal sosyal değerleri terk ederken, kentsel sosyal değerleri, tavır ve davranışları benimsemektedir. Son yıllarda ise, kırdaki varlıkların büyük bir bölümü elden çıkartılmıştır. Kırdan elde edilen gelir sembolik düzeydedir. Yaşamak için gerekli tüm gelir kentte çalışarak elde edilmektedir. Türli konulardaki tavır ve davranışları olabildiği ölçüde "kente özgü" duruma gelmiştir. Ancak kır kökenli olmanın damgasını ve havasını üzerinde tüm olarak atamamışlardır. Birçok konuda köyde kalmaya devam ederler.

İkinci kuşak ve sonraki dönem: Göç eden kişilerin kente küçük yaşta getirdikleri yada kentte doğan çocukları ve torunları "ikinci kuşak" olarak adlandırılmaktadır. Yaşamlarının önemli bir bölümü köyde geçen "birinci kuşak" göçmenler, ekonomik ve özellikle sosyal bakımdan kırsal ilişkilerini, kentte kalış süreleri ne kadar uzun olursa olsun tam olarak kesememektedirler. Kırsal ilişkilerin tümüyle kesilmesini, ekonomik ve sosyal bakımdan kırsal tamamen dışlanmasını "ikinci kuşak" gerçekleştirecektir.⁽⁹⁵⁾

Kartalın geliştirdiği yukardaki kuramından sonra, kentleşme olayına değişik

95) Kartal, Kemal, a.g.e, s. 40-50

boyutlardan yaklaşmaya çalışalım. izeceğimiz ereve bu konuda yapılan araştırmaları kapsamakta ve ileri sürdüğümüz tezimizin boyutlarını belirlemede ve ortaya koymada yardımcı olmayı hedeflemektedir.

"Kır-kent arası akım ilişkisi göçen için, kentte iki önemli güvence kaynağı elde edene dek sürmektedir. rgtl bir iş ve fizik mekanda kent toprağı. Bu iki kaynağın da ortak özelliği, değerlerin enflasyonist ortamla çizgisel bir ilişki içinde bulunmasıdır.

Kentteki ilk evrede iş ve kalacak yer bulma konusundaki i evre ilişkileri kentte ekonomik ve sosyal hiçbir başka ilişkisi olmayan göçen için tek olanaktır. 'İşim bozulursa memlekete dönerim, akrabalarından, tanıdıklardan yardım isterim güvencesi ise tek sigortadır.

Kente göçen, kır toprağı üzerindeki hakkından da ancak kent toprağı üzerinde denetim hakkı elde edebilmek için vazgeçer, Saha alışması, kente genlerin ev sahibi olurken varsa memlekette toprak sattıklarını ortaya koymuştur. İki güvenceden birini elde etmesi ile ikincisini elde etmesi arasında geçen süre içinde, kente göçen kır ile ilişki kanalını davarınışsal boyutları ile birlikte açık tutmaktadır."⁽⁹⁶⁾ Bununla birlikte kırada kaynak aktarmaktadır. ;"Kıra aktarılan kentsel biriktirimler kırada yeni konut yapımına eski konutların onarılması tarım araçları alımına, tarım tessileri inşaasına ve yeni üretim denemelerine harcamaktadırlar. Fakat kente göçmüş kişinin artık köyde sürekli oturması sözkonusu olmadığı için, köydeki tüm bu yatırımlar boş beklemede yada gevşek biçimde kullanılmakta, yada yıkılıp harap olmaktadır."⁽⁹⁷⁾

Kente yeni g edenler ilk yerleşmede bu sürece daha önce girmiş akraba ve hemşehrilerinin oturduğu kesimleri seçmektedirler. Sencerde araştırmasında, gözlemlerin ilk yerleştikleri semti seçerken dayandıkları gerekenin ncelikl o semtte akraba ve hemşehrilerinin varlığının rol oynadığını tesbit etmiş⁽⁹⁸⁾ Göçmenin böyle bir tercih yapmasıylada "kır koşullarından kent çevresine geçişte "tampon" görevi slenecek bir grupyaşamayada kavuşmaktadırlar. Böylelikle kırsal nüfus kent çevresinde, kökenindeki

96) şenyapılı, Tansu, Bütünleşmemiş Kentli nüfus sorunu ODTÜ yay. ank. 1978 ss. 21-22

97) Kartal Kemal, a.g.e, s. 38-39

98) Sencer, Yakut, a.g.e, s. 296-297-298.

topluluğun küçük bir benzerini yaratmakta ve kent ilişkilerini de bu meanizma aracılığıyla geliştirmektedir"⁽⁹⁹⁾

Köylünün kent yaşamı içinde çeşitli mekanizmalar sayesinde geliştirmeye çalıştığı ilişkiler sürerken, kentlide bir tavır içine girmektedir. "Bu tavır köylülerin kentlileşmesi, kent yaşantısıyla uyum kurmasını daha da güçleştirmektedir. Zaten, kente göçenler tümüyle yepyeni bir toplumsal çevreye girdiklerinden ötürü yabancılık çekmektedirler. Çekilen bu yabancılığa kentin yerli nüfusunun olumsuz tavıda eklenince uyum sorunu daha da zorlamaktadır. Eski ve yeni kentli nüfus arasındaki ilişkiler, toplumun sağlıklı, oturmuş, bütünleşmiş bir yapı kazanmasını da engellimektedir."⁽¹⁰⁰⁾

99) Sencer, Yakut a.g.e, s. 306

100) Şenyapılı Önder, Kentleşemeyen Ülke, Kentlileşen Köylüler ODTÜ Mim Fak. yay. Ank. 1981 s. 73

4-KÜLTÜREL DEĞİŞME VE NİTELİĞİ

Köylü, kente gelirken kendi kültürünü de beraberinde getirir. Bu kültürü "kente uydurmaya çalışır, uymayan taraflarını ayıklar. Kentliliğe geçiş sürecinde köylünün yaşama biçimiyle birlikte ağır ağır değişen inançları değer yargıları, davranışları, tutkuları, belli bir dönemde kırsal özelliklerden arınır. Bu arınmaya kadar geçen zaman kesintinde var olan kültür birikimine ne kent ne de köy kültürü denebilir⁽¹⁰¹⁾

Hoşten, bu arınma sürecindeki kültüre "ara kültür"⁽¹⁰²⁾ derken, Gökçe'de gecekonduların ilişki biçimleri, ve yaşayış özellikleriyle bir "alt kültürü" yarattıklarını belirtmektedir.⁽¹⁰³⁾ Keleş'te gecekondulu ailelerin bu değişim süreci içinde az çok bir gecekondulu kültürü yarattıklarını belirtmektedir ⁽¹⁰⁴⁾ Türkdogan ise; gecekonduların kendilerine özgü bir "yoksulluk kültürü" yarattığını böylece ulusal kültürden saptıklarını söylemektedir.⁽¹⁰⁵⁾

Yukarıda, gecekondulu ailelerinin değişim süreci içinde az çok sürekli bir gecekondulu kültürü meydana getirdiklerine değinildi. Bu kültürün maddi ve manevi öğelerinin herbirinin şehirleşme sürecinin farklı noktalarında bulunduğu görülmektedir. "Bu farklılık aile üyelerinin şehre gelip yerleşmelerine geldikleri şehrin yapısına, açık bulundukları etkilerin cinsine ve gücüne yakından bağlıdır⁽¹⁰⁶⁾

Kırsal geçmişi ile şehirlere göç ederek yerleşen insanlar daha çok kendi kültürleriyle ilişkide bulunmakta, kent kültüründen de yüzeysel bir seviyede etkilenmektedir. Ancak kentleşme, uzun sürede göçmenlerin, gelenek, görenek, değer yargısı ve tutumlarında değişiklikler meydana getirmekte, kent kültürü, kendisini ancak bir kaç nesil sonunda kabul edilebilmektedir⁽¹⁰⁷⁾ Ayrıca gecekondulu "kırsal ve topluluk kültürünü her zaman devam etmesi gerekli olan üstün bir kültür olarak görmektedir. Kent yaşamında veya

101) Doğan, Erkan, Kentlişen Efendiler, Ortak yay. Ank. 1980 s. 65

102) Hoşten, Nur. Haklı bilim der, sayı 7. ODTÜ yay. Ank. 75 s. 3

103) Gökçe Birsen, Gecekondulu Gençliği H.Ü yay. Ank. 71 s. 15

104) Keleş Ruşen, Türkiyede Şehirleşme Konut ve Gecekondulu- Gerçek yay. İst. 1977 s. 135

105) Türkdogan, Orhan, Köy-kent Farklılaşması, Milliyet 24. 4. 1979

106) Yörükhan, T. Gecekondular ve Gecekondulu bölgelerinin sosyo-kültürel öğeleri İ.İ.B. Maçtan Genel Müd. yay Ank 1968 s. 11

107) Hoşten Nur, a.g.d, s. 3

konusunda da zorunlu koşullar ortaya çıktıkça, sözkonusu kültürü yeniden yorumlamakta, yahut tamamen ber kenara itebilmektedir⁽¹⁰⁸⁾

Konuyu Psikolojik-toplumbilimsel açıdan bakan Park'e göre, iki değişik kültür örüntüsünün (kır-kent) izlerini taşıyan, bu kültür örüntülerini birinden vazgeçmeyen kişiler, kendilerini her iki kültürü örüntüsüne sahip kişilere oranla, marjinal bir durumda bulurlar. Her iki grupta kendilerini tam anlamıyla aralarına kabul etmezler. Bu durum kişilerde küçüklük duygusunun meydana gelmesine yol açar.⁽¹⁰⁹⁾

5- KENTE UYUM

Kentleşmenin yol açtığı toplumsal değişme çok yönlüdür. Bu değişme, toplumsal değerlerden, toplumsal kurum ve ilişkilerden bireysel davranışları kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

Kentleşmenin yol açtığı değişme "ara çizgileriyle üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar çözülme ve dağılma , aratipler geliştirme ve uyumdur.

Hemen hemen her toplumsal değişme olayında yinelenen bu aşamalı sürecin kentleşme alanındaki karşılığı ise şudur. Geleneksel topluluklarda hareket eden nüfus, kent çevresinde önce, eski kurum ve ilişki biçimlerinin çözülmesi olayına tanık olmaktadır. Bu aşamanın belirleyici özelliği ise, eski sistem ve mekanizmaların çözülmesine karşın, henüz yenilerinin, onların yerini alamayıpından ötürü geleneksel ilişki biçimlerine olduğu kadar kentsel kalıplara da aykırı bazı durumların ve sapma davranışlarının belirmesidir.

Aratipler aşamasında, geleneksel topluluklardan kent çevresine aktarabilen ve çeşitli mekanizmalar yoluyla sürdürülen ilişki ve davranış biçimleriyle, bu topluluktan olduğu kadar kent kalıplarından da ayrılan "ikisinin ortası" bazı biçimler ortaya çıkmaktadır. Bu ara tipler bir geçiş aşaması niteliğindedir. Her iki çevreden bazı özellikler taşıyan bu geçiş tipi, kente uyumu kolaylaştıran bir öge olarak rol oynamaktadır.

Uyum aşaması ise, kent ilişkilerinin egemenlik kazanması ve kalıpların özümsemesi biçiminde belirmektedir. Yeni kentlileri kent yerlilerinden ayıran çizginin giderek

108) Heper, Metin, Türkiye'de Bürokratik Örgütler ve Kent Göçmeni Üçdal Neşriyat İst. 1983, s. 23

109) Heper, Metin, a.g.e, s. 36

belirsizleştigi bu aşamada geçiş mekanizmaları işlevini yitirmekte, ara tipler ayrı ve bağımsız bir biçimlenme olmaktan çıkmakta ve kent yapısını oluşturan gruplar içinde yer alarak yeni çevre tarafından özümlemiş olmaktadır."⁽¹¹⁰⁾

Köylülerin, kent yaşamına uyumları hiçte kolay olmamaktadır. Birçok, psikolojik, sosyal ve fiziksel uyumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Bu da kentte, kentte yaşayan köylülerle, eski kentliler arasında büyük uçurumların açılmasına yol açmakta, kentler ikili bir yapıya bürünmektedir.

Köyden kente göçenler, herşeyden önce kentteki ilişkilere yabancıdır. Göçmenin kente uyum sağlaması, kentteki ilişkilere alışmasına ve bu ilişkilerde başarılı olmasına bağlıdır.

Ancak, köylünün getirdiği kültür değerleriyle, yeni çevrenin özelliklerinin çelişmesi, onu kentte yalnız ve yabancı bırakacak aynı zamanda onu yaygın denetim, güvensizlik yardımlaşma ve korunma sistemlerinden de yoksun bırakacaktır. Başka bir deyimle, bireye kentle uyum ilişkilerinde yardımcı olacak ve bu uyum sürecini kolaylaştıracak geleneksel kurum ve mekanizmalar çözülüp dağılacaktır. Bu mekanizmaların yerine geçebilecek resmi yardımlaşma, dayanışma ve denetim sistemleri yetersiz olduğu kadar etkin olmaktan da uzaktır.⁽¹¹¹⁾ Bütün bu olumsuzluklara rağmen onun kentle bütünleşmesini sağlayacak, sosyal politikaların geliştirelmemiş olmasında, çoğu kez sosyal gelişme ve değişimin uyumsuzluk olarak belirmesine neden olabilmektedir.

Kırdan göçen nüfusun, kentlere yerleşmesi, göçmenlerin kent'e olan ilişkileri konusunda iki farklı görüşü ortaya çıkarmaktadır.

"Bu görüşlerden birincisi, belirli bir dönem içinde kırsal nüfusun sahip olduğu değerlerin zayıflama yada ortadan kalkma eğiliminde olacağıdır. Bu görüşte geleneksel kültürün yerine kentsel yaşamın gerekli kıldığı kentsel değerlerin ve alışkanlıkların olması beklenmektedir"⁽¹¹²⁾ "Birçok yerde geçerli olan sınıflandırıcı ve belirleyici akrabalık sistemleri ve temel kollektif bağar karşısında, gerçekten mevcut ferdi akrabalık ilişkilerine

110) Sencer, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, Kültür Bak. Yay. Ank. 1979 s. 323-324

111) Irmak, Yakut, Kentleşme ve Davranma safhaları Cumhuriyet gazetesi 11 Ekim 1973

112) Tatlıdıl, Ercan, Kentle Bütünleşmenin bir yolu Gecekondu Aile yazıları II Başbakanlık A.A.K. Yay Ank. 1991

benzer bir farklılaşma ve ferdileşme"⁽¹¹³⁾ oluşacak, komşuluk arkabalık bağları, aile için güçlü ilişkiler, geleneksel dayanışmalar zayıflayacaktır.

Birincinin karşıtı olan ikinci görüşte ise; "özellikle gelişmekte olan ülkelerin kentleri kırsal kesimden kısa dönemde göç almaktadır. Bu nedenle kentleşme olayı bazı yazarlarca, kırsal göçlerle köyleşme yada köylüleşme olarak niteliklendirilmektedir. Başka bir deyimle, gecekonduluların kırsal kesimin bir uzantısı olarak kentsel alan içinde yer alması yada, kentsel teknoloji içinde doğal çevrenin devam etmesi" şeklinde değerlendirilmesidir.

Araştırmalara göre, kırdan gelen kişinin kırla olan ilişkisi kesilmiyor. "Kırla ilişki kesilseydi, belkide kentle bütünleşme daha kolay olacaktır. Kente göçen, kırla arasındaki ilişkilerini bir süre açık tutmaktadır. Böylece kır kesiminin yüklendiği maliyet karşılığında, kendisine kentsel hizmetler için bir kapı açmış olur"⁽¹¹⁴⁾

"Kente göçen, kıran en duyarlı oluşu temel geleneksel davranışları kenttede sürdürdüğünü kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle göçenin bütünleşmesi daha çok 'materyal kültür' yolu ile gerçekleşmede 'sosyal ve davranışsal' bütünleşme ise daha yavaş gelişmektedir."⁽¹¹⁵⁾

Bir kısım göçmenlerde, kente gelmeden önce "sıçrama yahut intikal noktası veya göç eşiği denilen ara yerleşme merkezlerine gelmektedirler. Bu tip göçmelerinde kente, kentleşmiş olarak gelme olanağının pek yüksek olmadığı tespit edilmiştir."⁽¹¹⁶⁾ Bunların, önce bu ara yerleşme merkezlerine geliş sebebleride, köye yakın olması, iş olanakları gösterilmektedir. Köylü "bu sıçrama noktasında bir süre çalışmakta, durumunu özellikle parasal açıdan bir ölçüde düzelttikten sonra büyük kente göçmektedir. Bu sıçrama noktasında belli bir deneyim ve beceride kazanmaktadırlar."⁽¹¹⁷⁾

Konu ile ilgili olarak üzerinde ençok durulan ve bizim çalışmamız bakımındanda doğrudan doğruya önemli olan nokta, gecekonduluların genellikle geleneksel uğraşları

113) Mershing Gustem, Çev. Prof. Dr. Mehmet AYDIN, Din Sosyolojisinin Tabiatı ve Rolü, S.Ü. Fen Edb. Fak. Edb. Der. Konya- 1987 s.263

114) Şenyapılı Tansu, Bütünleşmemiş Kentli Nüfus sorunu, ODTÜ yay. ANkara 1978 s. 21

115) Şenyapılı Tansu a.g.e. s. 21

116) Heper, Metin, a.g.e. s. 49

117) Şenyapılı Tansu, a.g.e. s. 31

yeğledikleridir.

Öç, kent göçmenini büyük bir çoğunluğunun geleneksel uğraşlara girdiğini, bu durumda bir ölçüde kent ekonomisinin neden olduğunu ancak kent göçmenlerinin de bu tür uğraşları yeğlediklerini tahmin etmektedir. "Bunun başlıca nedeni, geleneksel uğraşların kişisel ilişkileri kolaylaştırması ve çalışma saatlerinin kendi isteğine bağlı olmasıdır. Öç'ü bu tahmine iten öge, kent göçmenlerinin kendi işlerine sahip olmak 'tarlada olmak gibi' kendi başlarına çalışmak konusunda gösterdikleri özlemdir"⁽¹¹⁸⁾

Geleneksel değerlerin bir görüntüsü olarak sık sık üzerinde durulan, kente uyumu belirleyen önemli bir konuda erkek çocuklara, kız çocuklarından daha çok değer verilmesidir. Ertüzün, Zeytinburnu araştırmasında "kız çocuğu okuyupta ne yapacak düşüncesiyle karşılaştığını, okutulan kız çocuklarının da genellikle biçki-dikiş kurslarına gönderildiğini"⁽¹¹⁹⁾ tespit etmiştir. Kıray'da aynı nokta üzerinde durarak "ülkemizde kız çocuklarının eğitiminden en kolay kırsal bölgelerde vazgeçilmektedir. Kente gelindiğinde de durum pek değişmemektedir"⁽¹²⁰⁾ der.

Kentleşme ve kentlileşme olgusuna "Etnoğrafik açıdan bakanlar ise, genellikle kırdan gelip gecekondularda yaşayanların moden tutum ve davranış kalıplarına sahip olmayacaklarını ve bu nedenle kent yaşamına uyumsuzluk göstereceklerini"⁽¹²¹⁾ ileri sürmektedirler.

Bu yaklaşımla yakından ilgili bir başka ekol "yoksulluk kültürü" kavramlaştırmalarıdır. "Lewis'in önderliğini yaptığı bu görüşe göre, yoksulluk bazı bireysel özelliklere yol açar. Yoksulluk kültürüne sahip bireyler, toplumun belli başlı kurumları ile bütünleşmekte, hatta o kurumları ile bütünleşmekte, hatta o kurumların etkinliklerine katılmakta güçlük çekerler, bu kişiler kuşkucudur, çevrelerine ilgisizdirler. Bankalar, hastaneler gibi bürokratik örgütlerden yararlanmakta da güçlük çekerler"⁽¹²²⁾

118) Ertizin S, Zeytinburnu Gecekondulu Bölgelerinde Ailelerin Sosyal yapıları ve Bölgeden Göç Antropoloji ve Endoloji Bölümü Der. 1972 s.33

119) Kıray Mübeccel, 1950-65 döneminde Gelir dağılımında Meydana Gelen Değişmeler Bildirisi üzerine düşünceleri Mimarlık semineri 15-18 Ank. 1969

120) Kıray Mübeccel, Nüfus Artışı ve Kırsal-Kentsel Çevrelerde Yaşam Koşullarına etkisi, Çoğaltılma Metinleri tarih yok s.12

121) Heper, Metin a.g.e, s.36

122) Heper Metin a.g.e, s. 36

Türkdogan'da kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerin belirli fiziksel çevrelerde (gecekondu) kümelenmelerinin farklılaşmış kültürlerin çıkmasına neden olduğunu⁽¹²³⁾ söyler.

Gecekondulunun tüketim alışkanlıklarına bakıldığında "yine aynı arada kalmışlık göze çarpmaktadır. Kırdan kente gelen, kentlinin yaşam biçimini gören, ona özenen yeni kentli, kent yerlisinin toplumsal konumuna erişebilmesinin ve onlarca benimsenebilmesinin tek yolu olarak onlar gibi tüketmeyi görmektedirler. Ancak ekonomik yönden kentlilerin tüketmekte oldukları ürünleri satın alma olanağına sahip değildirler. Buda onları (gecekonduluyu) nitelik açısından ucuz, asılların taklidi olan ürünleri tüketmeye yöneliktir.⁽¹²⁴⁾ Dolayısıyla bir yandan kentlinin sahip olduğu herşeye sahip olmanın verdiği doyum, bir yandan da bunların, asıllarının taklidi olduğunun bilinmesinden kaynaklanan doyumsuzluk onları tam bir çelişki içinde bırakır.

Genellikle köyden şehire gelen herkesin, çeşitli problemlerle karşılaşması tabiidir. "Ancak çevreye uyum sorunu, kişilik gelişimi devam eden genç nüfusta daha farklı bir biçimde ortaya çıkmaktadır."⁽¹²⁵⁾ Doğan, kentköylü olarak nitelendirdiği göçmen çocukların uyumunu ikiye ayırarak açıklamaya çalışır.

"Okuma yaşlarında köyden kente gelip okula gidenler, kentte doğup, büyüyüp okula gidenler. Birincilerin çevreye uyumları kolay değildir. Okulda arkadaşlık ilişkilerinde, çekingen içine kapanık bir devre yaşarlar genellikle Araç-gereç donanımları yetersizdir. Ancak çocukların çabuk uyum sağlama niteliği, bir süre sonra rahatlamasına neden olur. Tabi bu rahatlamada en önemli rol öğretmenine ve kentli öğrencilere düşmektedir. İkinci gruptaki, kentte doğmuş kent köylü aile çocuğunun okul yaşamı daha rahattır, doğduğu kent ona kendince bir çevre oluşturur."⁽¹²⁶⁾

Küçük ve dayanışmalı toplumsal bağlardan gelen köylü, kentlerdeki ikincil ilişkileri yadırgar. Kent göçmeni "kenti çok kalabalık bulmakta, kentin bireyselleşmiş ve çıkarıcı ilişkileri içinde resmi ve örgütlü bir nitelik taşıyan gözetim ve denetim sıkıntıları

123) Türkdogan orhan, Yoksulluk Kültürü, Gecekonduların Toplumsal yapısı, A.Ü. yay. Erzurum 1974

124) İ.S.B Mesken Genel Müd. Konut özel ihtisas Komisyonu Gecekondu raporu Ank. 1971 s. 4

125) Gökçe Birsen, Gecekondu Gençliği H.Ü. yay. Ank. 1971 s. 131

126) Doğan Erken, Kentlileşen efendiler ortak yay. Ank. 1980 s. 13

karşısında yalnız ve yabancı kalabilmektedir.⁽¹²⁷⁾

Bir takım olumsuzluklara rağmen şehirlerde yerleşen köylüler geri dönmek istememekte, geride bıraktıkları yakınlarını da kente aldırmanın yollarını aramaktadırlar.

127) Heper, Metin, a.g.e, s.83

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

A) ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırma, köyden kente göçmüş ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik konumlarının, kentlileşme süreci içerisindeki etkilerini araştırmaktadır.

Kentlileşme insanlara belirli bir yaşam tarzı sunan bir süreç olarak değerlendirilmiş ve göç eden ailelerin değerlerinin bu sürecin oluşmasında netür bir etkiye sahip olduğu incelenmiştir.

Bu noktadan hareketle, gecekondü ailelerinin demografik durumları, işgücü yapısı, eğitim durumu, kültürel değerleri, dini tutumları, sosyal tutumları, yaşam tarzları, ekonomik durumları ve içinde yaşadıkları mekanların fiziki özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

B) YAKLAŞIM

Bu çalışmada araştırma konusu incelenirken iki noktaya dikkat edilmiştir. Birincisi konuyu; "bütün kılan özellikleriyle birlikte "ele almak, ikincisi ise konuyu, "doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkilerinden soyutlamadan"⁽¹⁾ çözümlemektir.

Bu ise konuyu "Yapısal-fonksiyonel" bir yaklaşım temelinde incelememizi kolaylaştırmıştır. Çünkü kuramsal çerçeve en genel anlamda bizim araştırma objemize paralel olarak "din, aile, ekonomi, politika, eğitim gibi toplumsal kurumlar üzerindeki sosyolojik çalışmalarla gelişmiş olup bütün ve parça arasındaki yapısal-belirleyici ilişki içerisinde sistemlerin sürekliliğini göz önünde bulundurur"⁽²⁾

Yapısal değişimi göz önünde tutmamızı gerektiren bu araştırma programımızda, raslantısal olmayan tarih-bağımsız (ahistoric) bütüncül öğelerin bu yapılar arasındaki karşılıklı bağımlılıkların ortaya çıkarılması ve çeşitli kültürlerde ortak yapıların tespit

1) Teleki, İlhan, Sistem Yaklaşımları ve Bunların İç İlişkileri Üstüne, Amme İdaresi Dergisi, C:4 s.4 Ankara 1974, s. 1

2) Bottomore, Tom ve Nisbet, Robert. Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi Tür: Teme Tuncay ve Aydın Uğur, Verso yay. ANKARA. 1990,s. 350-355

edilmesi ilkelerine dayanan bu yaklaşım tarzının bizim içinde en uygun bir kavramsal çerçeve olacağı kanısına vardık.

Ayrıca Fonksiyonların belirleyiciliğinin toplumsal değişim sürecinde en temel faktör olarak gözönünde bulundurulması, kentleşme-göç ilişkisinin kavramsal analizinde en uygun kuramsal şemayı kazandırdı.

C-) HİPOTEZ

Kırdan kente göç eden ailelerin sosyal, kültürel ve ekonomik konumları bu ailelerin kentleşme süreci üzerinde etkilidir.

Açıklama: Bu hipotez, kente göç eden ailelerin kırdaki yaşayış tarzlarının, bir diğer ifadeyle ekonomik durumların, dini bağlılıkların, geniş aile ve akrabalık ilişkilerinin, köy kültürüne ait motiflerin benimseme ve sürdürme düzeylerinin, bunların kentleşme sürecinin hızlandırıcı veya engelleyici olduğu konusu açıklığa kavuşturulmaya yöneliktir. Kente göç eden ailelerin kırsal yaşama ait sosyal kültürel ve ekonomik öğelerin aynen muhafaza ederek kente gelmeleri ve bu değerlerini kentte sürdürmeleri halinde kente uyumları geç olmaktadır.

1. Alt Hipotez

Kırdan-kente göç eden ailelerin genellikle hısım akraba ve hemşehrilerinin bulundukları semtlere yerleşmeleri, kırdaki değer ve tutumlarını sürdürmede yardımcı olmaktadır.

Açıklama

Kırdan kente göç eden ailelerin genellikle tercih ettikleri yerler gecekondü bölgeleri olmaktadır. Bu bölgelerde, sosyo-kültürel ve ekonomik gereksinimler, kırdakine benzer bir şekilde karşılanmaktadır.

2. Alt Hipotez

Kırdan kente göç eden ailelerin kırsal yaşama ait sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini kenttede aynen sürdürmeleri, kentleşmelerini geciktirmektedir.

Açıklama

Bu alt hipotezdeki "kırsal yaşama ait sosyal, kültürel ve ekonomik değerler"den kastedilen, ailelerin boş zamanlarını değerlendirme, tüketim alışkanlıkları, dini tutumları, akrabalık ve aile ilişkileri, evlilik gibi adetleridir.

3. Alt Hipotez

Kırdan Kente göç eden ailelerin kırla ilişkilerini sürdürmeleri, kentli değerleri benimsemelerini güçleştirmektedir.

Açıklama

Bu alt hipotezden kastedilen; Ailelerin kırdan ekonomik açıdan yararlanmaları ve oradaki hısımları ve akrabaları ile ilişkilerini devam ettirmeleri kentli bir hayat tarzının oluşmasını geciktirmektedir.

D- SINIRLILIKLAR

- 1- Kentlileşme sürecinde karşılaşılabilecek problemler ele alınmayacaktır.
- 2- Kırdan kente göçün dinamikleri araştırılmayacaktır.
- 3- Araştırmada sadece, göç eden ailelerin kırdaki sosyal, kültürel ve ekonomik konumları ve bunun kentlileşme süreci üzerinde etkili olup olmadığı araştırılacaktır.
- 4- Anketler gecekondulu bölgelerde uygulanacaktır.
- 5- Anket formu sadece aile reislerine uygulanacaktır.

E-) ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmamız kentlileşmeyen ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik konumlarını kapsamaktadır. Kentlileşemeyen aileleri tespit için en uygun ortam gecekondulu mahalleleridir.

Türkiye'de gecekondular, Ankara, İstanbul ve İzmir gibi kentlerde yoğunlaşmaktadır. Bu illerdeki gecekondulu yapılaşmaları arasında önemli farklılıklar olmadığı bilinmektedir. Buradan hareketle "Ankara " örnekleminin genelleştirici bir nitelik taşıyacağı öngörülmüştür.

Örnekleme, tesadüfi örnekleme yöntemiyle, Ankara'nın üç merkez ilçesinden tespit edilmiştir. Bu üç ilçenin gecekondlu mahaleleri arasında ayrıca kayda değer bir farklılığın olmadığı varsayıp, tesadüfi yöntemle,

Keçiören "Hacıkadın mah"

Çankaya-yıldız "Sancak mah"

Altındağ "baraj mahalle"leri belirlenmiştir.

Bu mahallelerde, küme örnekleme yöntemi ile aileler tespit edilmiştir. Örnekleme yöntemi ile ailelerin tespit edilmiştir. Örnek birimi olan küme, alanda sokağın aynı tarafında yer alan beş konutu ihtiva etmektedir.

Çalışma ve zaman dikkate alınarak örneklem hacmi 120 aile olarak belirlenmiştir. Bir anket formunda kurallara uygun olarak doldurulmadığından 119 aile değerlendirme içine alınmıştır.

F-) ANKETİN KAPSAMI VE DENETİMİ

Araştırmamızla ilgili anketin hazırlanabilmesi için önce literatür taramasına girilmiştir. Bur taramalar sonucunda, konun hangi yönleriyle ele alınması ve uygulanacak ankette hangi değişkenlere ağırlık verilmesi ortaya çıkmıştır.

Gecekondlu ailelerinin, fiziki özelliklerini, sosyo-kültürel ve ekonomik kanunlarını, dini tutumlarını, eğilimlerini ortaya koyabilecek nitelikteki verileri sağlayabilecek asgari sayıdaki soruların bir araya getirilmesiyle ilk taslak oluşturulmuştur. Daha sonrada anket soruları olgunlaştırılmıştır.

Ankette yer alan soruların, işleyip işlemediklerini tespit için, Ankara'da tesadüfen seçilen bir gecekondlu mahallesinde örnek uygulama yapılmıştır. Uygulama sonucunda, ankette yer alan sorulara verilen cevapların yeterli ve tatmin edici olduğu görülmüş, anlaşılakta güçlük çekilen ve tereddüt edilen üç soruda yeniden değişiklik yapılmıştır.

Anketimiz temel üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde nüfusun demografik yapısı ile ilgili sorular yer almaktadır. İkinci bölüm, Nüfusun, sosyal, kültürel ve dini tutum ve yaşayışlarını kapsamaktadır.

Üçüncü bölüm; gecekonduların fiziki özellikleri ve konut sahipliliği ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

G-) ANKETİN UYGULANMASI

Anketlerin tümü kendi tarafından uygulanmıştır. Örneklemimiz içine giren ailelerin bilfiil evlerine gidilerek onların yaşadıkları doğal ve sosyal çevreleri de gözlenerek, sorulara cevaplar alınmıştır.

H-) İSTATİSTİKİ İŞLEMLER

Araştırmamızın verilerini değerlendirirken "Ki-Kare" istatistik tekniği kullanılmıştır.

Sosyoloji araştırmalarında en çok kullanılan testlerden biri "ki-kare" testidir. Bu test, hesaplarada basitlik sağlarken, kullanılan ölçeğin nominal olması halinde bile güvenilir sonuçlar verir. Ayrıca ki-kare testi ile, örneklemde yer alan değişkenler arasında bir ilişkinin var olup olmadığı yada değişkenler arasındaki sonuçlarının rastgele nedenlerden ileri gelip gelmediği araştırılabilir.

Ayrıca, araştırma sonuçlarının, yüzdeler tabloları ve bar grafikleri de çıkarılarak verilere yorum sağlama imkanı sağlanmıştır.

Bu araştırmanın bütün istatistik işlemleri, S.Ü. Ziraat Fakültesi bilgisayar merkezinde SPSS (Statistical Package For The Social Sciences) paket programı kullanılarak yapılmıştır.

III. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

A) NÜFUSUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

1-AİLE BÜYÜKLÜĞÜ

Tablo 1: H.H.R. aile yapısı

		Sayı	Yüzde
Eşim ve çocuklar.	1	83	69.7
Eş çocuk. anne babamla	2	17	41.3
Eş çocuk. anne baba kardeş.	3	7	5.9
Eş çocuk.ve akrabalar.	4	5	4.2
Yalnız hanımla	5	3	2.5
Dedemle	6	1	8
Anne-babamla	7	3	2.5
TOPLAM		119	100.0

Gecekondu ailesi, köy ailesiyle şehir aileleri arasında, belirli bir geçiş aşamasındadır. Buna dayanılarak gecekondu aile yapısı genel klasik literatür tanımlaması içine ele alındığında ailelerin %74.7'si çekirdek aile(*) niteliği taşımaktadır. DPT'nin yaptığı araştırmada da Ankara'da bu oran %78.3 olarak bulunmuştur.⁽¹⁾ Böylece bizim araştırmamızda aynı eğilimin varlığı belirlenmiştir.

Geleneksel veya geniş aile dediğimiz aile oranı ise % 25.2 olarak tespit edilmiştir. Bunlar içinde anne-babalarıyla oturanların yüzdesi 14.3, anne-babası ve kardeşleriyle oturanların yüzdesi 5.9, akrabalarıyla birlikte oturanların yüzdesi ise 4.2 olarak çıkmıştır.

(*) Çekirdek Aile: Anne, baba, anne baba evlenmemiş çocuklar, anne babadan biri evlenmemiş çocuklardan oluşur. Diğer bir deyimle dağılmış ailede çekirdek aile tanımına girmektedir.(DPT)

(1) DPT- Gecekondu Araştırması-Mayıs- 1991-ANK.

1983'te Hacettepe Nüfus Etüdleri Enstitüsünün yaptığı araştırmaya göre kırsal yörede çekirdek ailenin oranı yüzde 62.0 olarak çıkarken, metropollerde ise bu oran yüzde 80.9 olarak belirlenmiştir. Yaptığımız araştırma verilerine göre de (çekirdek aile yüzde 78.3) gecekondlu aile yapısı metropollerin özelliğini yansıtmaktadır.

Biçimsel olarak çekirdek aile niteliği taşıyan gecekondlu ailesi, köyden destek alması, köyle ilişkilerini sürdürmesi gibi nedenlerden dolayı da, genellikle köy ailesinin özelliklerini gösterir. Ancak kentsel ortamlarda yaşamaları, kentsel ailelerle çeşitli ilişkilere girmesi ve ekonomik işlevlerinin değişmesi gibi sebeplerle de kentsel aile özellikleri göstermektedirler.

Gecekondlu ailesini, geleneksel köy ailesine göre kıyasladığımızda, aile fertleri (kadın-çocuk) geleneksel ailenin fertlerine oranla daha özgür olmalarına rağmen, babanın aile üzerindeki otoritesi, etkinliğini fazlaca yitirmeden sürdürmektedir. Örneğin, hane halkı reislerinin önemli bir kısmı, ailevi ve diğer işlerde eşlerinin pek fikirlerini almadıkları (Tablo:43), kız çocuklarını okutmada pek istekli görünmedikleri (Tablo:24) tespit edilmiştir. Böyle bir durumu da, geleneksel baba otoritesini gecekondlu ailelerinde varlığını sürdürdüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebiliriz.

2- YAŞ YAPISI

Tablo-2: H.H.R. Yaş Durumları

		Sayı	(%)
20 ve aşağı	1	5	4.2
21-25	2	11	9.2
26-30	3	27	22.7
31-40	4	40	33.6
41-50	5	21	17.6
50den yukarı	6	15	12.6
TOPLAM		119	100.0

Tablo 2'de görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin yaş yapısı olarak, genç bir nüfusa sahip oldukları tespit edilmiştir. Yaş yoğunluğu yüzdesi olarak 31-40 yaş arası olan hane halkı reislerinin toplamının yüzdesi ise 69.7 dir.

Tablo-3: HHR Sahip oldukları çocuk sayısı.

		Sayı	(%)
	0	4	3.4
Hiç çocuğum yok	1	4	3.4
1 çocuk	2	20	16.8
2 çocuk	3	25	21.0
3 çocuk	4	20	16.8
4 çocuk	5	30	25.5
5 çocuk	6	14	11.8
6 çocuk	7	2	1.7
TOPLAM		119	100.0

Gecekondu ailelerinin sahip oldukları çocuk sayılarına bakıldığında da, gecekondu nüfusunun genç bir nüfus yapısına sahip olduğu ortaya çıkar.

Tablo 3'de görüldüğü gibi gecekondu aileleri çok çocukludur. Örneklem içindeki ailelerin yüzde 25.2'si 4 çocuğa sahiptir. Toplam olarak 3 ve daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin toplamının yüzdesi 55.5 tir. Görüldüğü gibi, gecekondu aileleri, geleneksel olarak çok çocuğa sahip olma güdülerinin devam etmekte olduğudur.

Yine gecekondu ailelerinin yaş yapısını belirlemede önemli bir nokta, hane halkı reislerinin ortalama şehirlerde yaşayış süreleri dikkate alındığında, bunların ortalama olarak genç yaşta şehire geldikleri görülmektedir.(Tablo: 4)

Tablo -4 H.H.R Şehirde Oturma Süreleri

		Sayı	(%)
	0	1	8
1 yıldan az	1	1	8
1-2	2	2	1.7
3-5	3	5	4.2
6-10	4	14	11.8
11-15	5	23	19.3
16-20	6	24	20.2
20 ve şom	7	47	39.5
Burada doğ.	8	2	1.7
TOPLAM		119	100.0

Gecekondlu nüfusun yaş yapısı bakımından, Türkiye geneline göre, kır ve kent nüfus yapısının ortasında bir netilik göstermektedir.⁽²⁾

Kentte kalış süresi ile, hane halkı reislerinin sahip oldukları çocuk sayısı arasında ilişki anlamlı çıkmıştır. (Ki-kare 55,05, serbeslik derecesi :64, anlamlılık derecesi (P):.0009) Buna göre, kentte kalış süresinin artması, beklenenin aksine çocuk sayısının düşmesine neden olmamıştır. Bu sonuç gecekondu ailesinin, geleneksel bir güdü olarak çok çocuğa sahip olma isteğinin devam ettiği görüşüyle açıklanabilir. Ayrıca ailelerin kırdaki ekonomik işlevlerinin, şehirde değişmesine rağmen (ki kırdaki emek yoğun üretim ağırlıktadır) çocukların büyüüp gelir getirmeye başlayacağı, bütçeye katkı sağlayacağı fikri, gecekondu ailelerde yaygındır.

Tablo - H.H.R. Aile Planlaması Konsundaki Görüşleri

		Sayı	(%)
Aile Plan. gerekli	1	93	78.2
Gerekli değil	2	19	16.0
Yeterli bilgin yok	3	7	5.9
TOPLAM		119	100.0

Daha önce belirttiğimiz gibi, gecekondu aileleri ortalama olarak çok çocuğa sahiptirler. Oysa, Tablo: 5'te görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin önemli bir kısmı, aile planlamasının gerekli olduğunu savunmaktadır.

Tespit edilen bu sonuç, hane halkı reislerinin sahip olduğu çocuk sayısı ile, aile planlamasının gerekli olduğu görüşünün çeliştiğidir. Böyle bir çelişkinin sebebi, gecekondu ailelerinin kırsal aile ile kentsel aile arasında bir geçiş süreci yaşadığı ve çocuk sayısının azaltılması görüşünün yaygınlık kazanmaya başlamasıyla izah edilebilir.

2) Geniş bilgi için, Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT. ANK- 1952 s. 25-26-27-28-29.

3. MEDENİ DURUMLARI

Tablo-6 H.H.R. Evlilik durumları

		Sayı	(%)
	0	3	2.5
1 yıldan az	1	1	8
1-5	2	16	13.4
6-10	3	27	22.7
11-15	4	14	11.8
16-20	5	20	16.8
21 ve yukarı	6	37	8
Bekar	7	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo:6'da görüldüğü gibi hane halkı reislerinin hemen hemen hepsi evlidir. Yine hane halkı reislerinin yaş durumları (Tablo:2) dikkate alındığında da onların genç yaşı evlendikleri ortaya çıkmaktadır. Böyle bir tesbit, gecekondü ailelerinde, kıra özgü genç yaşta evliliklerinin şehirde de sürdüğünü göstergesidir. Nitekim, "kırdı 20 yaş ve altında evlenenlerin oranı kente göre fazla iken, 20 yaşın üzerinde olup ilk evliliklerini yapan nüfusu payı kentte daha yüksektir."⁽³⁾

Gecekondü ailelerinde, evlilik müessesesinin nasıl kurulduğu, ne şekilde sürdüğü, nasıl evlendikleri, evlenirken nasıl bir nikah kıydıkları, ileri bölmlerde etraflıca ele alınacağından, burada bir kere daha belirtilmesine gerek görülmemiştir. (Nüfusun kültürel değerleri ve Dini tutumları Evlilik ve adetler, bölümüne bakınız)

3) DPT Türk Aile Yapısı Araştırması ANKARA-1992 s.38

4- ŞEHİRE GÖÇ NEDENLERİ VE YAŞAM SÜRECİ

Tablo-7 HHR Köydeki işerin geçimlerini sağlama durumu

		Sayı	(%)
	0	5	4.2
Yeterli	1	21	17.6
Yetersiz	2	72	60.5
İdare eder	3	21	17.6
TOPLAM		119	100.0

Tablo 7'de görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin köydeki işlerinin geçimlerini sağlamada yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Köydeki işlerinin yetersiz olduğunu söyleyenlerin oranının yüzdesi 60.5 tir. Görüldüğü gibi kente göçte, ekonomik sebebler (itici güçler) ön sırada yer almaktadır. Köylünün, kırdaki ekonomik sıkıntısının, kente gelince azalacağı hatta hiç kalmayacağı beklentisinin yaygınlığı göçü etkileyen önemli bir faktördür. Şüphesiz böyle bir beklentinin oluşmasında kent imkanlarındaki genişlemelerle, kent öncülerinin (daha önce kente göçüp yerleşmiş olanlar) durumu önemli bir faktördür.

Tablo -8 HHR kendinden önce şehire göç etmiş tanıdıkları hakkındaki düşünceleri.

		Sayı	(%)
	0	12	10.1
Gelir ve giym. çok iyi	1	3	2.5
Şehirde yaş. memnun.	2	11	9.2
Çocuk. daha iyi yetiş.	3	12	10.1
Ahlaki değerlerini yit.	5	2	1.7
1.2	6	30	25.2
1.2.3	7	35	29.4
1.3	8	14	11,8
TOPLAM		119	100.0

Kırdan kente göçte ekonomik durumun önemli bir yer teşkil ettiği muhakkaktır. Fakat ekonomik durum tek başına bir etken de değildir Yukarıda belirttiğimiz gibi kent öncülerinin de göçte önemi büyüktür. Tablo:8 de görüldüğü gibi, hane halkı resileri kente göçmeden önce, kente daha önce göç etmiş tanıdıkları hakkındaki intibaları gayet olumludur. Tanıdıklarının, şehirde yaşamaktan memnun olduklarını, çocuklarını şehirde daha iyi yeşirtirebildiklerini söylemektedirler.

Bu durumda, yaşam şartlarının şehirde çok daha iyi olduğunun kabul edilmesi, çocuklara sağlanan eğitim imkanlarının daha geniş olduğunun bilinmesi gibi (çekici güçler) sebeplerinde kırdan kentte göçte (çekici güçler) önemli bir rol oynadığının göstergesini teşkil etmektedir.

Tablo -9 HHR Kente Göçmeye Nasıl Karar Verdikleri

		Sayı	(%)
	0	2	1.7
Büyük akrab. danış.	1	24	20.2
Büyük zorlama. ile	2	4	3.4
Şehir. hısım akrab. tav.	3	34	28.6
Hiçkimseye dan. ken. kar.	4	52	43.7
Aile ile birlik. kar. ver.	5	2	1.7
Babamın tayini neden.	6	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo 9'da görüldüğü gibi, daha önce şehire göç etmiş ailelerin, hane halkı reislerine şehire göç etme konusunda tavsiye de bulunduklarında tespit edilmiştir. (Yüzde 28.6)

Zaten kırdan göç edenlerin, ilk göç ettikleri zaman, gelip kaldıkları yerde genellikle hısım -akrabalarının yanı olmaktadır. (Toblo 10) Böylece, köylü, kente geldiği zaman, barınma gibi acil problemlerini halletmekte, kentin getirdiği yeni yaşam tarzının güçleklerinide, akrabaları sayesinde belirli planda da olsa silebilmektedir.

Ayrıca hısım -arkabaları, onun için bir iş bulma konusunda da bir güvence kaynağı oluşturmaktadır (Tablo:12) Böylece köylü, kente gelirken, kendini daha güvende hissetmekte, herhangi olumsuz bir durumda'da hısım akrabalarının desteğini alacağını bilincindedir.

Tablo 10. HHR Kente ilk göçtüklerinde geldikleri yerler

		Sayı	(%)
	0	6	5.0
Arkabalar. yanına	1	54	45.4
Hemşehr. yan.	2	8	6.7
Aldığım eve	3	13	10.9
Kiraya	4	16	13.4
Bekr. evi	5	12	10.1
Otele	6	4	3.4
Babımın evine	7	4	3.4
ken. yap. eve	8	2	1.7
TOPLAM		119	100.0

5. YERLEŞİM VE OTURDUKLARI SEMTİ TERCİH

Daha öncede belirttiğimiz gibi (Tablo 9-10) köylünün, kentte hısım-akraba ve hemşehrilerinin olması ve ilk geldiklerinde de onların yanlarını tercih etmeleri, onların kentteki yaşam sürecine girmelerinde önemli faydalar sağlamaktadır.

Tablo,11 HHR halen oturdukları semti tercih nedenleri

		Sayı	(%)
Arkaba ve hemşeriler	1	81	68.1
Kira daha ucuz	2	12	10.1
Tesadüfen	3	12	10.1
İşime yakın olması	5	2	1.7
Babadan kaldığı için	6	6	5.0
Arkadaşlarıma daha yak.	7	4	3.4
Buradan arsa almıştım	8	1	8
Kira vermediğimden	9	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo: 11'de görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin oturdukları semti tercih etmelerinin en önemli sebebi, bu yerlerde hısım akraba ve hemşehrin olmasıdır. Bu nedenle oturdukları semti hısım-akrabalardan dolayı tercih edenlerin oranının yüzdesi 68.1 dir. Kiraların daha düşük olması (yüzde 10.1) ve tesadüfen burada oturuyorum (yüzde 10.1) diyenlerin oranı ise oldukça düşüktür.

Böylece yeni kentli, hısım-arkaba ve hemşehrilerinin verdiği güvenceye, kentin gerektirdiği yaşama tarzın karşısında hısım-akrabalarının tecrübesine; hemde köydeki yaşama tarzına az-çok uygun bir ortama kavuşmuş oluyordu.

Köylünün, kente ilk kimin yanına geldiği ile halen oturduğu bu semti tercih etmelerinin ilişkisi arandığında, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır. (Ki-kare: 130.713, Serbeslik derecesi :56, Anlamlılık dercesi (P). 0000)

Böylece yeni kentli, her zaman desteğini hissettiği, hısım-arkraba ve hemşehri çevresinden ayrılmak istememekle kendisi için şehirdeki en uygun ortamı bulmuş oluyordu. Çünkü bu bölgeler kırsal davranış kalıplarını az çok sürdürebilmediği yerleşim yerleri olabilme özelliklerindeki taşıma ve taşıyıcılar.

B- NÜFUSUN İŞGÜCÜ YAPISI

1- İŞ BULMA VE YOLLARI

Daha önceki bölümlerde incelediğimiz gibi, şehire göç etme nedenlerinin başında iş bulabilme ve daha iyi bir gelir seviyesine ulaşarak geçimi kolaylaştırma gelmekteydi. Göçenler için, şehire daha önce göç etmiş hısım-akraba ve hemşehrilerinin olması, onlara iş bulabilme konusunda da önemli bir güvence kaynağı oluşturmaktadır.

Tablo 12 HHR çalıştığı işi bulmada kimlerin yardımcı olduğu

		Sayı	(%)
	0	3	2,5
Arkabalarım	1	50	42.0
Kendim	2	51	42.9
Hemşerilerim	3	10	8.4
Arkadaşlarım	4	3	2.5
Daha önce tanımadığı.	5	2	1.7
TOPLAM		119	100.0

Tablo 12'de görüldüğü gibi, örneklemimiz içine giren hane halkı reislerine halen çalıştığı işi bulma yolları ve kimlerin yardımcı olduğu sorulduğunda; Akraba ve hemşehrilerin, iş bulma konusunda da önemli roller oynadıklarıdır. Akraba ve hemşehrilerin iş bulma da yardımcı olanların oranının yüzdesi toplam 50.4 tür. Bireylerin bu işleri bulmada kendilerinin de önemli rol oynadıkları (yüzde 42.9) tespit edilmiştir.

Sosyologlar, kentleşmeyi ortaya koyarlarken, köylünün göçmeden önce "özellikle işlerinin köyde yavaşladığı dönemlerde, gidiş-gelişlerin başladığını, bu gidişi ve gelişlere sebepte kentte bir iş bulup çalışmak olduğu, izin bulunmasıyla da kişinin ekonomik mekanının ve sosyal mekanın kente doğru gelişmekte olduğunu belirtirler."⁽⁴⁾ Örneklemimiz içindeki hane halkı reislerinin, göç etmeden önce, Ankara'ya belirli aralıklarla gelip gittiklerini, bunda da en önemli sebebin çalışma olduğu belirlenmiştir.. (Tablo: 13)

4) Kartal, Kemal, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiyede Kentleşme Yurt Yay. Ank. 1983, s. 61

Tablo- 13: HHR Ankara'ya Yerleşmeden Önce Gidip Gelme Sıklığı ve Nedenleri

		Sayı	(%)
	0	9	7.6
Hiç gelmemiştim	1	28	23.5
Bir kere gel.	2	5	4.2
3-5 kere gel.	3	36	30.3
Belirli ara. çalış. gel.	5	26	21.8
Kışları çalış. gel.	6	14	11.8
Askerliği burda ya	7	1	8
TOPLAM		119	100.0

Belirli aralıklarla kente bu gidip-gelişler hem çevreyi daha iyi tanımalarına yardımcı olmakta, hemde kentte elde edilen gelir önemli bir boyuta ulaşarak, ekonomik gelirin kaynağında kente doğru uzamasına yardımcı olmaktadır.

2- İŞ KOLLARI VE MESLEK YAPISI

Köylü nüfus, topraktan koparak, kente gelmesiyle birlikte emek; tarımsal emek olmaktan çıkmaktadır. Artık tarımın yerini, kente hakim olan diğer işler almaktadır. Bu yeni işlerin tarımın yerini alması onların kentlileştiği anlamına da gelmez.

Gecekondulu nüfus belirli işlerde yoğunlaşmaktadır. Şenyapılı'ya göre, Ankara'da "çevre işleri" hakimdir.⁽⁵⁾

Çevre işlerden kastedilen küçük çaplı hizmet yada mal üretimi ile ilgili veya büyük örgütlerde yetersiz güvence altında çalışan, küçük işçi ve memurlardır.

5) Şenyapılı Tansu Gecekondulu "Çevre işlerin mekanı" ODTÜ yay. ANKARA 1981 s. 23

Tablo 14 HHR halen çalıştıkları iş kolları

		Sayı	(%)
	0	1	8
Devlet dairesinde memur	1	31	26.1
Bir iş. işçi	2	31	26.1
Bir zanaat kol. çal.	3	6	5.0
İşsiz	4	4	3.4
Seyyar satıcı	5	6	5.0
Gündelikçi	6	14	11.8
Kendi dükkanı var	7	8	6.7
Şoför	8	18	15.1
TOPLAM		119	100.0

Tablo 14'te görüldüğü gibi hane halkı reislerinin bir bölümü çevre işlerde yoğunlaşmaktadır. Çalışanların yüzde 26.1 devlet dairesinde memur, yüzde 26.1 'i bir işyerinde işçidir. Kendisinin bir iş yerine sahip olanların oranının yüzdesi 6.7, bir zanaat kolunda çalışanların yüzdesi ise 5.0 dır. Yaygın olan diğer iş kolları ise "marjinal işler"* olarak nitelendirdiğimiz işlerdir. Şöförlük yapanların oranının yüzdesi, 15.1, gündelikçi çalışanların yüzdesi 11.8, seyyar satıcılık yapanların yüzdesi ise 5.0 dır.

3- İŞ DEĞİŞTİRME EĞİLİMLERİ VE İŞ DURUMLARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLER

Her ne kadar köylü, kente göçüp yerleşmeden, belirli aralıklarla kente gelip-gedişi sırasında çeşitli işlerde çalışsada (Tablo 13), kente göçüp yerleştikten sonrada bu mobilité halen sürmektedir.

*) Marjinal işler: Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan, örgütlenmemiş, işportacılık, değnekcilik, eskicilik vb. işler. (geniş bilgi için Şenyapılı Önder- Kentlileşemeyen ülke kentlileşen köylüler, ODTÜ yay. ANK. 81 s. 37-41)

Tablo-15 HHR ilk Şehire göçtüklerinde çalıştıkları işler

		Sayı	(%)
	0	7	5.9
Hiç bir iş yapmazdım	1	17	14.3
Kısa süreli bir isim	2	4	3.4
Devamlı bir işe sahi	3	28	23.5
İş bulunca çalışırdı	4	60	50.4
Daha küçüktüm	5	3	2.5
TOPLAM		119	100.0

Tablo 15 'te görüldüğü gibi, göçten sonra çalışılan işler genellikle geçici işlerdir. İşbulunca çalışırım diyenlerin oranının yüzdesi , örneklemimiz içine girenlerin yarısından fazladır. (Yüzde 50.4) Devamlı bir işe sahip olanların yüzdesi 23.5, kısa süreli bir işe sahip olanların yüzdesi 14.3 tür. Hiç bir iş yapmazdım diyenlerin oranının yüzdesi ise 14.3 tür.

Ancak şehirde kalış süresine bağlı olarakta marjinal ve geçici işlerin yerini, memurluk, çeşitli işlerde işçilik gibi güvencesi yüksek işlere bırakmaktadır.

Tablo 16 HHR Çalıştıkları işlerden memnunluk durumu

		Sayı	(%)
	0	11	9.2
Memnunum	1	61	51.3
Memnun değilim	2	61	51.3
Kararsızım	4	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo 16'da görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin, şu andaki işinden memnun olmayıp, daha iyi bir iş bulduklarında, işlerini değiştirebilecekleri tespit edilmiştir. İşlerinden memnun olmayanların oranı önemsenecek ölçüde yüksektir.

Yapılan tespitler, gecekonduda, iş devingenliğinin önemli boyutlarda devam ettiğini göstermektedir. Bu mobilitede, nitelsiz işgücü, ekonomik yetersizlik, güvencedeki yetersizlik başat rol oynamaktadır.

4- SOSYAL GÜVENLİK DURUMLARI

Tablo 17 HHR bağlı bulundukları Sosyal güvenlik kurumları

		Sayı	(%)
	0	2	1.7
Emekli sandığı	1	21	17.6
SSK	2	57	47.9
Bağ-kur	3	12	10.1
Hiç biri	4	12	20.2
Özel hay. sigor.	5	3	2.5
TOPLAM		119	100.0

Örneklelimize çıkan, çalışan hane halkı reislerinin yüzde 75.6 nı sosyal güvencesi mevcuttur. Daha önce belirlediğimiz meslek yapısına uygun olarak, SSK, birinci sırayı, Emekli sandığı ikinci sırayı, Bağ-kur'da üçüncü sırayı almaktadır. Hiçbir sosyal güvenceye bağlı olmadan çalışanların oranının yüzdesi 20.2 dir.

Elde ettiğimiz verilerin test edilmesi bakımından, DPT'nin gecekondularda yaptığı araştırmalarda sosyal güvencesi olanları Ankara gecekondularında yüzde 72.2 olarak tespit etmiştir sosyal güvenlik kurumlarının sıralaması da bizim tespitimizde aynıdır.⁽⁶⁾

Türkiye genelinde bir fikir vermesi amacıyla belirtirek 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun yüzde 67 sinin bir sosyal güvenlik kurumuna bağlıdır. Bu oranlar kırdı yüzde 53.96 e kentte yüzde 79.15 dir.⁽⁷⁾

Mesleklere göre bağlı olunan sosyal güvenlik kurumları incelendiğinde de, normal olarak nüfusun mesleki özelliklerine uygun bir yapının var olduğunda görülmektedir. Nitekim memurların Emekli sandığı, bir iş yerinde işçi olarak çalışanların SSK, küçük girişimcilerin, ticarethane sahiplerinin Bağ-kur'a kayıtlı oldukları görülmüştür.

6) DPT Gecekondular Araştırması ANKARA 1991 s. 62

7) DPT Türk Aile Yapısı Araştırması ANKARA 1992. s. 64

5-HANE HALKI REİSLERİNİN EŞİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI

Tablo-18 HHR dışında ailede çalışanların durumu

		Sayı	(%)
	0	6	5.0
Eşim sürekli çalışır	1	9	7.6
Eşim ara sıra ev tem.	2	13	10.9
Babamın geliri var	3	10	8.4
Çocuklarımdan çalışa	4	17	14.3
Çalışan yok	5	64	53.7
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin eşlerinin çalışıp-çalışmama durumlarını tespit etmek amacıyla sorduğumuz dolaylı bir soruda, eşleri bir işte çalışanların oranını yüzde 18.5 olarak tespit ettik. Bu çalışanlar içinde sürekli bir işe sahip olanların oranının yüzdesi 7.6 dır. Arasına ev temizliğine gidenlerin oranının yüzdesi 10.9 dur. Görüldüğü gibi, kadınların çalışma oranı düşüktür. Eğitim düzeyi düşük, becerisi olmayan bu kitlenin çalışabileceği yer genellikle ev hizmetleri olmaktadır.

Tablo 19. HHR Eşlerinin herhangi bir işte çalışmalarına bakışları

		Sayı	(%)
	0	1	8
Köyde iyi karşılamı.	1	16	13.4
Köyde şimdi de iyi kar.	2	44	37.0
Hiç bir zam. çalışmama.	3	40	33.6
Köy. çalış iyi karş.	4	18	15.1
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin, kendi eşlerinin bir işte çalışmalarını nasıl karşıladığını ve bu tutumlarının köy ve kent sürecinde nasıl değiştiğini tespit etmek amacıyla sorduğumuz bir soruda da tablo:19'daki durum karşımıza çıkmıştır.

Hane halkı reislerinin yüzde 37.0 'ı eşlerinin bir işte çalışabileceklerini her zaman

(Köyde-kentte) uygun görürlerken, eşlerinin hiçbir zaman (Köyde-kentte) herhangi bir işte çalışmalarını hoş karşılamadıklarını belirtmişlerdir. Şehirde kalış süresiyle fikirlerinde bir değişme olanların oranının yüzdesi 28.5 dir. Bunlardan da yüzde 15.1 artık fikirlerini, şehirde çalıştırılmaması yönünde değiştiğini belirtirken, yüzde 13.4'de fikirlerinin şehirde çalıştırılması yönünde değiştiğini söylemektedir.

Kente kalış süresi ile, eşlerinin bir işte çalışmaları arasında bir ilişki bulunamamıştır. (Anlamlılık derecesi (P) .3646 olarak bulunmuştur) O halde kentte yaşayış süresinin artması, eşlerinin bir işte çalışmalarının hoş karşılanması yönünde herhangi bir etkiye sebep olmamaktadır.

Böyle bir sonuç, geleneklerin etkisinin devam etmesi, bu değerlerin güçlülüğü ve çevrelerinin etkinliği ile açıklanabilir. Oturdıkları bölgelerin (gecekonduların) özellikleri ve ilişki ağının niteliği bu tutumu belirleyen temel unsurlardandır.

6- ÇOCUKLARIN ÇALIŞMASI VE MESLEK SEÇİMİNDE EBEVEYNLERİN ROLÜ

Hane halkı içinde, sürekli bir işe sahip olarak çalışanların yüzdesi 64.6 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda eşleri sürekli bir işte çalışanların dışında, hane hakkına çocuklarında belirli bir katkısı söz konusudur. Çocukların çalıştığı hane halkı yüzdesi 14.3 tür. (Tablo 18)

Tablo-20. Çocukların meslek seçiminde etkili olan faktörler

		Sayı	(%)
	0	1	8
Kendisi	1	89	74.8
Bizler	2	11	9.2
Konu komşu	3	1	8
İktisadi durum	4	16	13.4
Arkadaşları	5	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo 20'de görüldüğü gibi, örneklemimiz içine giren hane halkı reislerinin yüzde 74.8'i çocukların mesleklerini seçmede kendilerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Anne-babanın etkili olduğu yüzde 9.2 iktisadi durumun etkili olduğunu tespit edilenlerin yüzdesi 13.4 tür.

Ebeveynlerin çocuklarının ne tür bir meslek sahibi olmaları konusundaki beklentilerinde üst gelir grubu ve toplumda statüsel saygınlığı olan meslekleri istedikleri görülmüştür. Çocuklarının, doktor, mühendis hakim vb mesleklere sahip olmalarını isteyenlerin yüzdesi 48.7 dir. Herhangi bir memur olmasını isteyenlerin yüzdesi 24.4, Tüccar-esnaf olmalarını isteyenlerin yüzdesi ise 20.2 dir.

Tablo -21. HHR çocuklarının sahip olmalarını istedikleri meslekler.

	Sayı	(%)	
	0	1	8
memur	1	29	24.4
İşçi	2	1	8
Doktor-mühendis	3	35	29.4
Tüccür-esnaf	4	24	20.2
Hakim-savcı	5	23	19.3
Farketmez	6	6	5.0
TOPLAM	119	100.0	

Öç, gecekonduarın genellikle geleneksel uğraşları yeğlediklerini söyler. Buna neden olarak geleneksel uğraşların kişisel ilişkileri kolaylaştırması ve çalışma saatlerinin, kişinin kendi isteğine bağlı olmasını gösterir. Karpat'ta gecekonduyunun küçük bir iş kurmayı yeğlediğini söylemektedir ⁽⁸⁾

Bizim tespitlerimiz ise Öç ve Karpat'ın bulgularıyla çelişmektedir. Tablo 14'te hane halkı reislerinin iş kolları daha önce belirtilmişti. Ayrıca ebeveynlerde çocuklarının yüksek statüye sahip meslekleri tercih etmekteydiler (Tablo 21)

Öç ve karpatın farklı sonuçlara ulaşmaları, araştırmalarının daha eski olması ve kentte kalış süresinin meslek seçiminde farklılıklara yol açmasıyla açıklanabilir.

8) M. Heper. Türkiyede Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler Üçdal neşriyat İST. 1983 s. 54

C- NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU

1- HANE HALKI REİSLERİNİN EĞİTİM DURUMU

Tablo- 22 HHR. eğitim durumları

		Sayı	(%)
Okuma-yazmam yok	1	4	3.4
Okur-yazar	2	11	9.2
İlkokul mez.	3	72	60.5
Orta ok. mez.	4	14	11.8
Lise mez.	5	15	12.6
Yüksek okul mez.	6	3	2.5
TOPLAM		119	100.0

Tablo 22'de görüldüğü gibi, gecekondularda okuma-yazma oranı yüksektir. Bunlar içinde ilkokul mezunu olanların oranı toplam örneklemin yarısından fazladır. Yüzde 60.5 Lise mezunu olanların yüzdesi 12.6, ortaokul mezunu olanların yüzdesi ise 11.8 dir. Yüksek okul mezunu ise yüzde 2.5 dir. Hiç bir okul bitirmemiş fakat okur yazar olanların yüzdesi 9.2 iken okuma yazma bilmeyenlerin yüzdesi ise 3.4'tür.

Eğitim durumlarıyla, yaşları karşılaştırıldığında lises ve dengi okul mezunu olanların çoğunluğu ikinci kuşaktır. Birinci kuşakta bu oran oldukça düşüktür. Bu durum, şehirde yaşamının, gecekondulu nüfusuna eğitim yönünden katkıları olduğunun bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

2- ÇOCUKLARINA VERDİRMEK İSTEDİKLERİ EĞİTİM

Daha önceki bölümlerde görüldüğü gibi, (Tablo 21) Ebeveynler çocuklarına, genellikle eğitim görmüş üst gelir ve statüsel saygınlığı olan meslekleri tercih etmekteydiler. Böyle bir tercih çocukların eğitimiyle de yakından ilgilidir.

Tablo-23. HHR çocuklarını okutmak istemeleri durumu

	Sayı	(%)
	1	.8
Evet	114	95.8
Hayır	4	3.3
TOPLAM	119	100.0

TKablo 23'te görüldüğü gibi, örneklemimiz içine giren hane halkı reislerinin önemli bir bölümü, çocuklarını okutmak işlemektedirler. (yüzde 95.8) Çocuklarını okutmak istemeyenlerin yüzdesi ise sadece 3.3 tir.

Yine daha önceki bölümlerde değinildiği gibi, hane halkı reisleri çocuklarının mesleklerini tercih etmeleri konusunda, çocukların kendilerinin karar verdiğini, kendilerinde bu tercihte daha az etkili olduklarını belirtmişlerdir. (Tablo 20.)

Eğitim durumuyla çocuklarını okutmak konusunda anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. (Ki-kare: 31.883, serbeslik derecesi 15, anlamlılık derecesi (P) .0009) Eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak, hane halkı reisleri, çocuklarını okutmak istemelerioranı yükselmektedir.

3-HANE HALKI REİSLERİNİN KIZ ÇOCUKLARININ OKUMALARINA BAKIŞI

Tablo-24 HHR Kız çocuklarının okutulması konusundaki düşünceleri

	Sayı	(%)
0	11	9.2
Okuma. çev. hoş karşı. 1	2	1.7
Kız çoc. okuyupta ne. 2	7	5.9
Kadın. ilkok. son. okuma. 3	30	25.2
Okutmak isterim 4	69	58.0
TOPLAM	119	100.0

Genel kanı olarak yaygın olan, erkek çocuklarının okutulması; fakat kız çocuklarının okutulmaması düşüncesinin örneklemimiz içine giren hane halkı reislerinde de yaygın bir kanı olarak devam ettiğini tespit ettik.

Tablo 24'te görüldüğü gibi, hane alkı reislerinin yüzde 58.0'ı kız çocuklarını okutmak istemektedirler. Kız çocuklarını okutmak istemeyenlerin oranının yüzdesi 32,8dir. Bu azımsanmayacak bir orandır. Kız çocuklarını okutmak istememelerine gerekçe olarak, ilkokuldan sonra okumalarının gerekli olmadığı, okuyupta ne yapacağı, ve çevrelerince hoş karşılanmayacağı gösterilmiştir.

Kız çocukları konusundaki bu tutum, şehirde kalış süresinin artması ve hane halkı reislerinin eğitim seviyesinin yükselmesiyle değiştiğide belirlenmiştir.

D-) NÜFUSUN KÜLTÜREL DEĞERLERİ VE DİNİ TUTUMLARI

1- ÖRF VE ADETLERİ DEVAM DURUMLARI

Bir geçiş süreci içinde bulunan, gecekondü aileleri, kırdan getirdikleri geleneklerinin bir kısmını şehirde sürdürmelerine rağmen, kentsel yaşamın getirdiği şartlar nedeniyle geleneklerinin bir kısmını da sürdürme imkanı bulamamaktadırlar. Bazı gelenekleride önemli ölçüde değişikliğe uğramaktadır.

İlerki bölümlerde değinildiği gibi (Tablo:47) gecekondü ailelerinin kırla ilişkilerinin sürmesi, oturdukları gecekondü mahallelerinin kısmen kırsal özellikler taşıması, geleneklerini şehirde de sürdürmelerinin en önemli destekçisi olmuştur.

Tablo-25 Ailelerin geleneklerini şehirde sürdürebilme oranları

	Sayı	(%)
0	1	8
Hemen hem hep. bur. sür. 1	35	29.4
Bir kısmını sür. 2	58	48.4
Hemen hem. hiç bir. sür. 3	25	21.0
TOPLAM	119	100.0

Tablo 25'te görüldüğü gibi kırdan kente gelen ailelerin yüzde 48.7 si geleneklerinin ancak bir kısmını şehirde sürdürebildiklerini belirtmişlerdir. Kırdaki geleneklerini şehirde de sürdürebildiklerini belirtenlerin oranının yüzdesi 29.4, geleneklerinin hiçbirini sürdümediklerin belirtenlerin yüzdesi ise 21.0 dır.

Tespit edildiği gibi, gecekondü aileleri, kentleşme süreci içinde, değerlerinin bir kısmını yitirmekte, ya da bu değerlerini uygulama imkanlarını bulamamaktadırlar.

Kentte kalış süresine bağlı olarak, geleneklerin sürdürülmesi oranıda düşmektedir. (Ki-kare 95.050, serbeslik derecesi 56, Anlamlılık derecesi (P) . 0009 olarak çıkmıştır)

Sürecin böyle bir yönde işleminde , temel üretim faaliyetlerindeki değişiklikler, kentsel yaşama katılım, kent imkanlarından yararlanma gibi faktörlerin katkısı büyüktür.

Hısım-akrabalar arası ilişkiler kenttede önemli ölçüde sürsede, yerleşim alanlarının dağınıklığı, ulaşım imkanlarındaki güçlükler, çalışma saatlerinin periyodik olarak günün belirli saatlerine yayılması gibi sebeblerle, kırdaki sıklığa ulaşmamaktadır. (Tablo:51)

Gecekondü ailelerinin, sıklıkla görüştüğü, gerektiğinde yardımlaştığı kişiler, genellikle hısım-akrabaları, hemşehrileri ve iş arkadaşları olmaktadır. (Tablo:48) Bu durum, gecekondulunun, sosyal ilişkilerinde genellikle kendi çevresine bağlı kaldığını, kentle ilişki sürecinde yeni çevreler edinme ve dostluklar kurmada pek başarılı olamadığını göstermektedir.

Aili içi ilişkilerde önemli farklılıklar olmakla birlikte, baba evin reisi ve olmaya devam etmektedir. Önemli işlerde eşlerinin fikrine başvurma oranıda yükselmektedir. (Tablo:43)

Eşlerinin gelir getirici bir işte çalışmalarını iyi karşılamamakta, onlara en uygun uğraşının da ev hanımlığı olacağı yönünde görüş belirtmişlerdir. (Tablo)

Hane halkı reisleri eşlerinin gelir getirici bir işte çalışmalarına hoş karşılamazken, genel olarak kadınların özellikle memur, öğretmen gibi Mesleklerde çalışabileceklerini belirtirler Böyle bir çelişkinin varlığı, hane halkı reislerinin, kentte kalış süresi ile geleneksel tutumlarında bir farklılaşmanın meydana geldiği, fakat kırla ilişkilerinin sürmesi, yaşadığı sosyal çevresinin (gecekondü mah.) etkisiyle kendi eşleri için böyle bir müsadenin verilmemesi ile açıklanabilir.

Tablo-26 HHR Çocuklarının eşlerini seçme konusundaki tutumları

		Sayı	(%)
	0	2	1.7
Çocuk. kendeleri kar.	1	52	43.7
Köy. büyük. şehir. ken.	2	29	24.4
Köy. ve şehir. aile	3	29	24.4
Birlikte	4	2	1.7
Önce çocuklar sonra	5	5	4.2
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin, çocuklarının elerini seçmesi konusundaki tutumlarının kır ve kette nasıl bir değişim geçirdiğini tespit etmek amacıyla sorduğumuz bir soruda, hane halkı reislerinin yüzde 24.4'ü köyde de şimdi şehirde de çocuklarının eşlerini seçmede aile büyüklerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Yine kendi tutumlarındaki değişmeyi ve aile içi ilişkilerdeki farklılaşmayı belirleme açısından önemli olan bir nokta, çocukların eş seçiminde fikirlerinin değiştiğini, köyde büyüler karar verirken artık şehirde çocukların kendilerinin karar verdiğini belirtenlerin oranının yüzdesi 24.4 tür. Eşlerini seçmede her zaman çocukların kendileri karar verir diyenlerin oranının yüzdesi 43.7 dir.

Görüldüğü gibi hane halkı reisleri çocuklarıyla ilgili kararlarda, onların istek ve beklentilerini dikkate almaktadırlar.

Yaşlıların bakımı ile ilgili tutumlarına değerlendirmelerinin yalnız yüzde 20.2 sinin anne-babasıyla birlikte oturduğu tespit edilmiştir. (Tablo:1) Yaşlıların bakımını geleneksel olarak en büyük çocuk üstlenmektedir. Diğer çocuklarda anne-babalarına bakmak konusunda oldukça duyarlı oldukları da tespit edilmiştir.

2- DİNİ TUTUMLARI

Bu bölümde, hane halkı reislerinin dini tutumları, onları nedenli sürdürdükleri, dini pratiklerin ne kadarını yapabildikleri köy-kent arasındaki dini tutumlardaki (varsa) farklılaşmayı ve çocuklarına dini eğitim verme konusundaki görüşlerine ağırlık verilmiştir.

Tablo-27 HHR Kader konusundaki inançları

		Sayı	(%)
Evet inanırım	1	109	91.6
Hayır inanmam	2	10	8.4
TOPLAM		119	100.0

Tablo 27'de görüldüğü gibi, hane halkı reislerinin tamamına yakını, İslâm esasları içindeki, imanın temel şartlarından biri olan "kadere iman" konusundaki inançları tamdır. Kadere inananların yüzdesi 91.6 iken, inanmayanların yüzdesi ise sadece 8.4 tür.

Hane halkı reislerinin, büyük bir çoğunlukta çocuklarına "din eğitimi" verdirmek istemektedirler.

Verdirilmek istenen veya verilen dini eğitiminin yeri de yaz tatillerinde cami hocası (yüzde 52.1) ve kuran-kursları (yüzde 26.9) dır. Kendi bildikleri dini bilgileri çocuklarına aktaranların yüzdeside 15.1 dır. (Tablo 28)

Tablo 28. HHR Çocuklarına dini eğitim verdirme konusundaki düşünceleri

		Sayı	(%)
Din eğit. verdirmiyorum	1	6	5.0
Ben bil. anlatırım	2	18	15.1
Yaz tatillerinde cami	3	62	52.1
Kuran kursuna gönder.	4	32	26.9
Hepsi	5	1	8
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin eğitim durumlarıyla çocuklarına din eğitimi verdirme arasındaki ilişki aranmış bu iki değişken arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. (Ki-kare 36.197, serbeslik derecesi 20, Anlamlılık derecesi (P): .0120 olarak bulunmuştur. Bu durum hane halkı reislerinin eğitim düzeyinin yükselmesi, çocuklarına din eğitimi verdirme isteklerinin de arttırdığını göstermektedir. Eğitimin, çocuklara din eğitimi verme konusunda olumlu yönde etki ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 29. HHR Köyde ve Kentte 5 vakit Namaz kılma durumları

		Köydeki Durum		Kentteki Durum	
		Sayı	%	Sayı	%
	0	8	6.7	0	28.6
Evet	1	32	26.9	34	46.2
Hayır	2	64	53.8	55	46.2
Arasıra	3	14	11.8	30	25.2
TOPLAM		119	100.0	119	100.0

Hane halkı reislerinin beş vakit namazı kılma konusundaki tutumları Tablo 29'da görülmektedir. Hane halkı reislerinin halen yüzde 46.2 sinin beş vakit namaz kılmadığı,

yüzde 25.2 sinin arasına kıldığı, yüzde 28.6 sınında sürekli olarak beş vakit namazlarını kıldıkları tespit edilmiştir.

Ayrıca, hane halkı reislerinin köyde iken beş vakit namaz kılıp kılmadıkları tespit edilerek bu ibadetin kente gelince hangi yönde bir değişim geçirdiğini tespit etmek istedik. Tablo 29'da görüldüğü gibi, hane hakkı reislerinin yüzde 53.8 köyde de namaz kılmadıkları, yüzde 11.8'i ara sıra kıldığı, yüzde 22.9 da sürekli köyde iken namazı kıldıkları tespit edilmiştir.

Kente doğup soruya cevap vermeyenler ve birkaç farklılığı dikkate almazsak, kır ve kent arasındaki namaz konusundaki oranlarda önemli bir değişimin olmadığı görülecektir. Kentte kalış süresi ile, beş vakit namaz konusu arasında ilişki arandığında, bu iki değişken arasında bir ilişki kurulamamıştır. (Ki-kare: 21.241, Serbeslik derecesi :16, Anlamlılık derecesi (P): .1694)

Tablo -30. HHR Cuma Namazını kılma durumu

		Sayı	(%)
	0	3	2.5
Evet	1	78	65.5
Hayır	2	28	23.5
Arasıra	3	10	8.4
TOPLAM		119	100.0

Tablo 30'da görüldüğü gibi, Hane halkı reislerinin cuma namazını kılma oranları daha yüksektir. Cuma namazı kılmayanların oranı ise yüzde 23.5 tir.

Ayrıca, hane halkı reislerinin, cuma namazı kılıp kılmamaları konusundaki tutumlarının şehirdeki tutumlarıyla hemen hemen aynı olduğu, tutumlarında çok önemli bir değişikliğin meydana geldiği de tespit edilmiştir.

Kente kalış süresi ile, cuma namazı kılma arasındaki ilişki arandığında da, bu ilişkininde anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-31. HHR Ramazanda oruç tutma durumları

	Köydeki Durum		Kentteki Durum		
		Sayı	%	Sayı	%
	0	9	7.6		
Evet	1	88	73.9	107	89.9
Hayır	2	15	12.6	7	5.9
Arasıra	3	7	5.9	5	4.2
TOPLAM		119	100.0	119	100.0

Hane halkı resilerinin, büyük bir bölümü ramazan oruçlarını da tutmaktadırlar. Toplam oruç tutanların oranının yüzdesi 89.9dur.

Kente göç etmeden, köyde ikende hane halkı reislerinin büyük bir bölümü oruçlarını tutmaktadırlar.

Ayrıca, oruç ibadeti, gecekondulu ailelerinde, beş vakit namaz ve cuma namazına göre daha fazla yapılan bir ibadet olduğu da tespit edilmiştir.

Tablo -32. HHR Kurban kesme durumları

	Sayı		(%)
	Sayı		
	0	2	1.7
Evet	1	57	47.9
Hayır	2	37	31.1
Arasıra	3	23	19.3
TOPLAM	119	100.0	

Tablo 32'de görüldüğü gibi hane halkı reislerinin yüzde 47.9'u kurbanlarını sürekli keserken, yüzde 19.1'i ara sıra kesmekte yüzde 19.1 da kurban kesmemektedir.

Kurban kesmek, bilindiği gibi doğrudan ekonomik durumla ilgili bir ibadettir. Gecekondulu, ailelerin ekonomik durumları dikkate alındığında bu oranında yüksek olduğu görülecektir.

Tablo-33. HHR içki içme durumları

		Sayı	(%)
	0	4	3.4
Evet	1	10	8.4
Hayır	2	72	60.5
Arasıra	3	33	27.7
	TOPLAM	119	100.0

0; Cevap alınamayanlar

Hane halkı reislerinin yüzde 60.5 hiç içki içmemektedir. Arasıra içi içenlerin yüzdesi 27.7 iken içkiyi sürekli içenlerin yüzdesi ise 8.4 tür.

Hane halkı reislerinin, dini ibaretlerini yapıp-yapmamaları konusundaki durumları gözönünde bulundurulduğunda, içki içme konusundaki tutarlılığın anlamlı olduğuda ortaya çıkmış olacaktır.

3. EVLİLİK VE EŞ SEÇİMİ

Daha önce belirttiğimiz gibi gecekondu ailelerinde evlilik oranı yüksektir. Örneklemimiz içindeki hane halkı reislerinin önemli bir kısmında evlidir.

Evlilik süreleri olarakta, hane halkı reislerinin yüzde 31.1'i 21 yıl ve daha fazla bir süredir evlidir. (Tablo:6) Hane halkı reislerinin yüzde 39.5'i de 21 yıl ve daha fazla bir süredir şehirde (Ankara) oturmaktadırlar. (Tablo:4) Buna göre hanehalkı reislerinin kentte kalış süresi ile, evlenme yılları karşılaştırıldığında, önemli bir bölümünün kente evli olarak geldikleri tespit edilecektir.

Böyle bir tespiti yapmamızın amacı da, hane halkı reislerinin eş seçiminde, eşlerini tercih ediş yerleri, eş seçiminin niteliği ve kır-kent arasındaki ayrımı ortaya koyabilmek içindir.

Genel olarak gecekondu ailelerinde dine inanma konusundaki oran yüksektir. Dini pratikleri yerine getirme oranı kırla-kent arasında önemli bir fark arz etmemektedir. Yalnız, kentte kalış süresi ile dini pratikleri yerine getirme arasında belirli bir ilişki sözkonusudur. Kentte kalış süresi uzadıkça eskiden ihmal ettikleri dini görevleri (namaz, cuma, oruç, kurban) daha çok yerine getirmektedirler. Bununla birlikte dini görevlerinin tümünü uygulamayanların oranıda kentte kalış süresi arttıkça artmaktadır. Çocuklarının mutlaka bir dini eğitim alması gerektiği ailelerin hemen tümünde hakim olan görüştür.

Tablo-34. HHR. Eşleriyle yakınlık Dereceleri

		Sayı	(%)
	0	4	3.4
Akrabam	1	23	19.3
Kendi köylüm	2	41	34.5
Komşu köyden	3	28	23.5
Şehirden	4	19	16.0
uzaktan	5	4	3.4
TOPLAM		119	100.0

0: Bekarlar

Tablo 34'te görüldüğü gibi hane halkı reisleri eşlerinin yüzde 34.5 kendi köylüsü, yüzde 23.5'i komşu köylüsü, yüzde 19.3'de akrabasıdır.

Kente oturma yılları dikkate alındığında, kentte de eş seçiminde hısım-akraba ve yakın çevrenin evlilikte tercih edildiği görülecektir. Bu durum, gecekondü ailelerinin oluşturduğu sosyal çevrenin niteliği ve kentle ilişkilerin yüksek seviyede gelişmemesiyle açıklanabilir. Şehirden evlenenlerin yüzdesi ise 16.0 dır.

Kentte kalış süresinin artmasına bağlı olarak, eşlerin şehirden seçilmeleride yaygınlaşmaktadır.

Tablo 35. HHR Eşleriyle evlilik şekilleri

		Sayı	(%)
	0	4	3.4
Görücü usulü	1	77	64.7
Tanışarak	2	18	15.1
Kaçırdım	3	20	16.8
TOPLAM		119	100.0

0: Bekarlar

Hane halkı reislerinin, yüzde 64.7 si görücü usulü ile evliliklerini gerçekleştirmektedirler. Tanışarak evlenenlerin oranının yüzdesi 16.5, kaçırarak

evlenenlerin oranının yüzdesi 16.8'dir.

Gecekondu ailelerinde görücü usulü ile evlilik ön plandadır. Şehirde kalış süresinin artması ve eğitim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak tanışarak evlenenlerin oranı artmaktadır.

Tablo 36. HHR Evlenirken kıydıkları nikahın şekli

		Sayı	(%)
	0	4	3.2
Resmi ve dini	1	80	67.4
Sadece dini	3	35	29.4
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reisleri, evlenirken, hem resmi hemde dini nikâhı birlikte kıydırdıkları tespit edilmiştir. Evlenirken sadece dini nikâh kıydıranların oranını yüzdesi 29.4 tür. Görüşmeler sırasında, evlenirken sadece dini nikâh kıyanların, daha sonraki yıllarda önemli bir bölümünün resmi nikâh yaptıklarında tespit edilmiştir.

Gecekondu ailelerinde, resmi ve dini nikâhın her ikisinde evlenirken kıydırılması yaygın bir tutumdur.

Gecekondu ailelerinin evlilik konusunda, tutumlarındaki değişmeyi belirleme açısından, çocukların eş seçimindeki durumlarının belirlenmesinin, önemli katkısı olacaktır.

Çocukların eşlerini önemli oranda kendileri seçmektedir. (Tablo:26) Aile büyüklerinin eş seçiminde etkileri devam edenlerin yüzdesi 24.4 tür.

Kentte kalış süresi ve eğitim durumunun artması, eş seçiminde çocukların tercihlerini kendileri yapma oranında yükselmektedir. Nitekim, çocukların eş seçmesi ile hane halkı reislerinin eğitim durumları arasında ilişki aranmış. Bu iki değişken arasında olumlu bir ilişki kurulmuştur (Ki-kare 38.682, Serbeslik derecesi 25, Anlamlılık derecesi (P) .0396) Hane halkı reislerinin eğitim düzeyleri yükseldikçe de, çocukların eşlerini kendi tercih etme oranlarında yükselmektedir.

4- KENTLE İLİŞKİLER VE KENTSEL KURUMLARDAN YARARLANMA

Kentlileşme sürecinde, kırdan kente göç etmiş gecekondulu ailelerinin, kent kültürüne geçiş ve kentsel ortamlarda ne tür bir ilişkinin kurulabildiğinin önemi büyüktür.

Gecekondulu, kente gelmeden önce kırdaki çevresiyle ilişkilerinde birincil ilişkilerini nedenli burada sürdürebildiği, ikincil ilişki ağına girip giremediği ve bu ilişkilere ne kadar uyum sağlayabildiği kentlileşme sürecinde önemli bir noktadır.

Araştırmamız sonucunda, gecekondulunun, kentte, daha ziyade hısımlar- akrabalar ve hemşehrileriyle ilişkilerini devam ettirdiğidir. Sıklıkla görüşülen ve karşılıklı yardımlaşıl原因lar genellikle hısımlar-akrabalar, iş arkadaşları olmaktadır. (Tablo:48) Yeni tanışıklıklar genellikle komşular ve iş arkadaşlarıyla kurulmaktadır. Hısımlar-akrabalar arasındaki ilişkilerin nitelikleri de çoğunlukla birincil türdendir.

Daha öncede belirtildiği gibi, gecekondulu bölgeleri, kırdaki sosyal ortamlara çok benzeyen kentin çevresindeki yerleşim yerleridir. Aileler, kırsal nitelikli ilişkilerini az çok burada sürdürebilmektedirler. Bu nitelik, yerleşim yerinde hısımlar akrabalarının yanını tercih etmek, karşılıklı yardımlaşmalara girmek, konut yapımında aynı ve nakli yardımlaşmalarda bulunmak, (Tablo:63) ilişkilerde onları tercih etmek yönünde yoğunlaşmaktadır.

Buna göre, gecekonduda, aileler arasındaki ilişkilerde, ikincil ilişkilerin niteliğinin henüz tam anlamıyla belirmediği söylenebilir.

Kentteki sosyal ilişkileri belirlemede en temel ölçütlerden biride kentsel kurumlardan yararlanma sıklığıdır.

Tablo 37. HHR ailelerinin hastalık halinde baş vurdukları yerler

		Sayı	(%)
Sağlık ocağı	1	25	21.0
Hastane	2	73	61.4
Sağlık memuru	3	8	6.7
Özel doktor	4	13	10.9
TOPLAM		119	100.0

Tablo 37'de görüldüğü gibi, hastalık halinde öncelikle başvurulacak yerler hastahaneler olmaktadır. (Yüzde 61.4) ikinci öncelikle başvurulacak kurum sağlık ocakları olmaktadır (Yüzde 21.0)

Hastalık karşısındaki duyarlılık kurumları kullanmaya'da yansımaktadır. Aileler imkanları verdiği ölçülerde de özel doktorlara da baş vurmaktadırlar.

Tablo-38 HHR son 6 ay içinde sinemaya gidenler

		Sayı	(%)
Sinemaya gittim	1	11	9,2
Sinemaya gitmedim	2	108	90.8
TOPLAM		119	100.0

Tablo-39. HHR Son 6 ay içinde tiyatroya gidenler

		Sayı	(%)
Tiyatroya gittim	1	4	3.4
Tiyatroya gitmedim	2	115	96.6
TOPLAM		119	100.0

Tablo 38 ve 39'da görüldüğü gibi, gecekondlu ailelerinde sinema ve tiyatroya gitmek gibi bir tutumları sözkonusu değildir. Sinema tiyatroya oranla biraz daha fazla tercih edilmektedir.

Sinema, tiyatro gibi kurumları kullanmak eğitim seviyesinin önemi büyüktür. Diğer yönden etki eden bir faktörde TV'nin yaygınlık kazanmasıdır. Bilindiği gibi TV nin yaygınlaşması sonucuna, Türk toplumunda sinemalar eski işlevinide kaybetmişlerdir.

Tablo- 40. HHR Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sosyal-kültürel ve ekonomik derneklere katılım durumları

		Sayı	(%)
	0	11	9.3
Üyeyim	1	21	17.6
Üye değilim	3	87	73.1
TOPLAM		119	100.0

0: Soruya cevap vermeyenler

Kentsel uyum ve kentle ilişkileri geliştirmekte, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren kültürel, sosyal, ekonomik dernek ve vakıfların önemi büyüktür.

Tablo 40'ta görüldüğü gibi, bu tür demeklere katılma oranı düşüktür. Üye olunan derneklere genellikle zorunlu meslek dernekleridir.

Tablo 41 HHR Bankalarla Faiz geliri için para yatırma durumları

		Sayı	(%)
Bankalara para yatırırım	1	33	28.5
Bankalara para yatarmam	2	82	68.9
Ara-sıra yatırırım	3	3	2.5
TOPLAM		119	100.0

Tablo 41.'de gödöldüğü gibi, bankalara faiz gelri elde etmek için paralarını yatıranların oranı fazla değildir. Gelir elde etmek için paralarını sürekli bankaya yatıranların yüzdesi 27. 7 arasıra yatıranların yüzdesi ise 2.5 dir.

Bu sonuç, ekonomik durum ve dini değerlerin etkisiyle açıklanabilir. İlerki bölümlerde inceleneceği gibi, tüketim, yeni kentlilerin, kente katılımı en başarılı oldukları alandır. İslam dininde faizi helal kazanç yolu olarak görmemekte ve yasaklamaktadır.

Tablo-42. HHR Piyango bileti alma durumları

		Sayı	(%)
Evet alırım	1	39	32.8
Hayır almam	2	40	33.6
Ara-sıra alırım	3	40	33.6
TOPLAM		119	100.0

Günümüzde önemli derecede yaygınlaşan, piyango bileti, gecekondulu ailelerinde de yaygınlık kazanmaktadır. Piyango biletini sürekli alanlarla arasına alanların yüzdesi 66.2dir.

Piyango bileti, alınması sonucunda çıkacak para gecekondulu ailelerde, ekonomik sıkıntılarının giderilmesi ve toplumsal statülerinin yükselebilmesinde en önemli arac olarak görülmektedir.

E-) SOSYAL TUTUM VE İLİŞKİLER

1- AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Gecekondlu ailesi "geleneksel köy ailesinin özelliklerini kente taşımakta, kentli davranış biçimlerini de kazanmaya çalışmaktadır. ⁽⁹⁾ Böylece "geleneksel kırsal aile ile modern kent ailesi arasında bir geçiş ailesini ⁽¹⁰⁾ oluşturmaktadır. Gecekondlu ailesinin bu niteliği onu kentsel aileden önemli ölçüde ayırmaktadır. Geçiş süreci yaşayan bu aile, gerek kente uyum için geçirdiği bir değişim gereksede toplumun genel yapısına paralel olarak meydana gelen değişimlere ayak uydurmaya çalışmaktadır.

Daha önceki bölümlerde değinildiği gibi gecekondu ailesinin göçerken getirdiği, kırsal değerleri ve alışkanlıklarının önemli bir bölümünü koruması gecekondu ailesini, köy ailesinin kette yaşayan bir devamı niteliğine sokmuştur. Bu değer ve tutumların devamlılığı sürerken, kentsel yaşama uygun olarak, ailenin üretim ilişkilerindeki, değişiklik ve iş çeşitliliğindeki farklılık çeşitli değerlerin niteliğinde de önemli değişikliklere yol açmıştır. Ayrıca kentsel yaşam içinde çevre koşullarının farklılaşması, kentsel kurumlardan yararlanma, kente uyum sağlamaya çalışma bu aileyi geleneksel kır ailesinden uzaklaştırırken, kent ailesine yaklaşmaya zorlamıştır.

Böyle bir süreç içinde gecekondu ailesi, kendisinin toplumsal niteliklerinde, çevresiyle ilişkilerinde, davranışlarında, tutumlarında, maddi ve manevi değer yargılarında belirli bir değişimle karşı karşıya kalmaktadır.

İşte meydana gelen bu değişim, doğal olarak aile içi ilişkilerde yansımaktadır. Değer ve geleneklerin baskınlığı, bu ilişki biçimini önemli ölçüde korumayı sağlasada, yukarıda söyledimiz nedenlerden dolayı ilişkilerin boyutlarını farklılaştırmaktadır.

İlişkileri belirleyen temel ölçütlerden bir tanesi eğitimidir. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi (Tablo:23) hane halkı resilerinin önemli bir bölümü (Yüzde 95.8) çocuklarını okutmak istediklerini belirtmişlerdir. Fakat kız çocuklarını okutmak istemeyenlerin yüzdesi ise 32.8 dir. (Tablo 23) Bu oranda gösteriyor ki, kız çocukların okutulmaması konusundaki geleneksel tutumların önemli ölçüde varlığı kentte de varlığını sürdürdüğüdür.

9) Sevinç Özen Semier E. Ü. Ed. Fak. Der. İzmir-1978 s.108

10) DPT Gecekondlu araştırması ANK 1991 s.66

Hane halkı reisleri kadınların bir işte çalışmalarını uygun görürlerken, kendi eşlerinin bir işte çalışmalarını (Tablo:19) önemli oranda hoş karşılamadıklarını tespit ettik. Bu da bize, gecekondü ailesinin geleneksel tutumlarını sürdürdüğünü babanın otorite ve statüsünün etkin olarak varlığını devam ettirdiğini göstermiştir. Hatta (daha önce belirttiğimiz gibi) kentte kalış süresiyle hane halkı reislerinin eşlerinin bir işte çalışmaları arasındada bir ilişki kurulamamıştı.

Tablo-43. HHR Ailevi ve diğer işlerde eşlerinin fikirlerine başvurma durumları

	Sayı		(%)
	0	4	3.4
Hem köy. hemde şimdi fik. alırım	1	53	44.5
Hiç bir zaman fik. almam	2	31	26.1
Köy. alırdım şim. almıyorum	3	4	3.4
Köy almazdım şimdi alıyorum	4	26	21.8
Arasına alırdım	5	1	8
TOPLAM	119		100.0

0: Cevap vermeyenler

Kadınların karar alma sürecine katılımı, aile içi ilişkileri ve statüyü belirleyen önemli bir unsurdur. Hane halkı reislerinin eşlerinin kararlara katılıma konusundaki tutumlarını ölçerken aynı zamanda köydeki ve kentteki değişimide tespit etmeyi amaçladık.

Tablo 43'te görüldüğü gibi ailevi ve önemli işlerinde eşlerinin fikirlerini alanların yüzdesi fazladır. Yüzde 66.3 Eşlerinin fikrini almayanlar ise yüzde 29.5 tir. Burada dikkatimizi çeken bir noktada, kentte yaşamın hane halkı resilerinin eşlerinin fikrini alma konusunda azımsanmıyacak bir oranda fikirlerinin değişmesidir. Köyde iken fikrini almazken, şimdi şehirde fikrini almaya başlayanların yüzdesi 21.8, ters yönde tutum değiştirenlerin oranı ise oldukça düşüktür yüzde 3.4. Buda gösteriyorki, kente yaşam, hane da hali resilerinin eşlerinin fikirlerini alması yönünde bir değişmeye yol açtığıdır.

Bütün bunlarla birlikte büyükleriyle birlikte yaşayan ailelerde, bu büyüklerin karar alma hakkı etkin olduğuda tespit edilen bir gerçektir.

Tablo-44 HHR Çocuklarından şikayetçi oldukları konular.

	Sayı	(%)	
	0	15	12.6
İtaatsizlik	1	39	32.8
Okul ve iş hayatındaki başa	2	16	13.4
Kötü arkadaş edinme	3	23	19.3
Şikayetim yok	4	26	21.8
TOPLAM	119	100.0	

0: Çocuğu olmayanlar ve cevap vermeyenler

Aile içi ilişkilerde çocukların tutumlarında önemli bir yer teşkil eder. Hane halkı reislerinden çocuklarının davranışlarıyla ilgili şikayetlerini sorduğumuzda tespit edilen durum tablo 44'da görülmektedir.

Hane halkı reislerinin çocuklarının, itaatsizlik, okul ve iş hayatındaki başarısızlık, kötü arkadaş edinme ve eve geç gelme gibi sebeplerden şikayetçi olduklarını tespit edilmiştir. Bunların toplam oranının yüzdesi 45.3 tür. Bu tespit kuşaklar arası çatışmanın ve itaatın niteliğini de ortaya koyma bakımından önemlidir. Geleneksel baba otoritesinin yerini yeni kentsel otoriteler ve yeni ilişki çevreleri almaya başlamıştır.

2- MEMLEKETLERİYLE İLİŞKİLER VE KÖYE GERİ DÖNME EĞİLİMLERİ

Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi, kırdan kente göç eden aileler kırsal yaşama ait sosyal kültürel ve ekonomik öğelerini muhafaza ederek kente gelmeleri, yerleştikleri bölgelerinde bir yanıla geleneksel-kırsal- özellik taşıması onların kırdan getidikleri sosyal ve kültürel kimliklerini sürdürebildikleri ortamların olmamasına neden olmaktadır.

Ayrıca, kente yerleştikten sonra köyle olan ilişkilerinin devam etmeside, onların geleneksel yaşantılarını sürdürmede etkili olmaktadır. Bu ilişki kendisi için yeni olan bir tarım davranış ve tutumları geciktirmektedir. Köyle olan bu ilişkilerin zaman içinde (Kentle yaşamın belirli bir düzeye ulaşması ile) niteliğide farklılaşmaktadır. Kartala göre bu nitelik, kırdaki varlıkların elden çıkarılmasıyla ⁽¹¹⁾ birlikte tamamen değişmektedir.

11) Kartal, Kemal, Ekonomik ve Sosyal yönleriyle Türkiyede Kentleşme Yurt yay. ANK. 1983, s.61

Örnekleminiz içine giren ailelerin hane halkı reisleri uzun süredir kentte oturmaktadırlar. Bu dönem içinde, çeşitli işlerde çalışmaları, (Tablo) önemli bir çoğunluğunun konut sahibi olması (Tablo) memleketlerindeki topraklarını satmaları (Tablo) gibi bir takım sebebler, memleketlerine geri dönmeyi istememelerine neden olmaktadır.

Tablo- 45. HHR Köylerine geri dönme eğilimleri

	Sayı		(%)
Dönmek isterim	1	12	10.1
Kesinlikle dönmek istemem	2	94	79.0
Kararsızım	3	12	10.1
	4	1	8
TOPLAM		119	100.0

Tablo 45'de görüldüğü gibi yüzde 79.0 kesinlikle köyüne geri dönemeyi düşünmemektedir. Dönmek isteyenlerin oranının yüzdesi ise 10.1 dir. Bu oranın yüksek çıkmasının nedeni, önemli bir kısmının köyde topraklarını satmaları, az-çok işlerini burada kurmaları ve bu ortamlara alışmaları gösterilebilir.

Tablo- 46. HHR Köylerine gitme sıklıkları

	Sayı		(%)
2-3 Ayda bir	1	4	3.4
6 ayda bir	2	26	21.8
Senede bir	3	22	18.5
Bir kaç senede bir	4	61	51.3
Hiç gitmem	5	6	5.0
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin önemli bir bölümü, köye dönüp yerleşmek istemeselerde, köyle ilişkileri halan devam etmektedir. Hiç gitmeyenlerin oranının yüzdesi 5.0 dır. Diğer önemli kısım ise belirli aralıklarda köyüne gitmeyi sürdürmektedir. (Tablo 46)

Tablo 47. HHR Köylerine gidip-gelme nedenleri

	Sayı		(%)
	0	6	5.0
Hısım arkaba ziyareti	1	86	72.3
Düğün dernek ölüm vb	2	21	17.6
Hasat için	3	4	3.4
Gezmek için	4	2	1.6
TOPLAM	119		100.0

Hane halkı reislerinin memleketlerine gidip geliş nedenleri olarakta, hısım arkaba ziyareti (yüzde 72,3) düğün, dernek vb. (17.6) sebeblerle olduğu tespit edilmiştir. Hasat için gidenlerin oranı ise oldukça düşüktür (Tablo 47)

Görüldüğü gibi, kırla ilişkiler koparılmamakta, geleneksel dayanışma sürmekte, köydeki hısım arkaba ile ilişkiler sürdürülmektedir

Kırla olan bu ilişkilerin kesintisiz sürmesi, gecekondü ailesinin geleneksel tutum ve davranışlarını devam ettirmesinde önemli katkıya sahiptir. Bu süreklilik kentsel davranışların benimsenmesini geciktiren faktörlerden de biridir. Şenyapılı "kırla ilişkiler kesilseydi belki kentle bütünleşme daha kolay olacaktır." ⁽¹²⁾der.

3-HISIM-AKRABA VE KOMŞULARLA İLİŞKİLER

Gecekonduda yardımlaşma ve ilişkiler daha kente ilk gelişle başlar. Köylünün kente kaldığı ilk yer genellikle hısım akrabalarının yanındır. (Tablo:10)

Köylü için kentte tanıdıklarının olması güven kaynağıdır. Onları işlerini bulmada, genellikle hısım-akrabaları ve hemşehrileri yardımcı olmaktadır. (Tablo:12) Zaten oturduğu bu semti tercih etmesinde de en büyük faktör hısım-akrabaların burada olmasıdır. (Tablo:11)

12) Şenyapılı, Tansu Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu ODTÜ. yayınları ANK-1978 s. 21

Tablo- 48. HHR. Ailelerinin sık görüştüğü ve ihtiyaç halinde yardımlaştığı kişiler.

	Sayı		(%)
	0	3	2.5
Akrabalarım	1	16	13.4
Komşularım	2	14	11.8
İş arkadaşlarım	3	13	10.9
Pek yok	4	7	5.9
1.2	5	25	21.0
1.3	6	30	25.2
1.2.3	7	11	9.2
TOPLAM	119		100.0

Tablo 48 de görüldüğü gibi, örneklemimiz içine giren hane halkı reislerinin ailelerinin sık görüştüğü, samimi olduğu ve ihtiyaç halinde yardımlaştığı kişiler, akrabaları, komşuları ve iş arkadaşlarıdır. Yardımşalma ve görüştüğümüz pek yok diyenlerin yüzdesi sadece 5.9 dur. Karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma büyük bir genellikle gecekondü aileleri arasında sürmektedir. Göçerin kendini her yönden emin hissettiği bir ortamdır zaten gecekondü ortamı.

Tablo- 49. Aileler arası yardımlaşmanın köyde ve kentteki durumu

	Sayı		(%)
	0	2	1.7
Köy daha iyi	1	52	43.7
Şimdi daha iyi	2	37	31.1
Aynı sayılır	3	28	23.5
TOPLAM	119		100.0

Köydeki tutumlarındaki değişmeyi ölçmeyi amaçladığımız bir soruda da, yardımşalmanın köyde mi yok burada mı daha iyi olduğu tespit etmek istedik.

Örneklemimiz içine giren hane halkı reislerinin yüzde 43.7 si köyde daha iyi idi

derken, şimdi daha iyi diyenlerin oranının yüzdesi 31.1, aynı sayılır aralarında pek bir farklılık yok diyenlerin oranının yüzdesi ise 23.5 dir. Tespit edildiği üzere toplam yüzde 54.6 sı yardımlaşmanın kentte'de devam ettiğidir. (Tablo 49)

Geleneksel dayanışma biçim değıştirsede kırdada olduğu gibi kenttede devam etmektedir. Gecekonduunun niteliksel yapısı böyle bir dayanışmanın varlığını sürdürmeye müsaittir. Kırsal kesimde süregelen cemaat (Birincil) iliklileri, kentsel ortamlara hakim olan ikincil ilışkilere rağmen gecekondualarda niteliksel bir takım değışikliklerle birlikte süregelmektedir. İşte bu dayanışma biçimi, gecekondu ailelerin kensel dayanışma biçimlerine uyumlarını geciktirmektedir.

Tablo- 50. Ailelerin komşularıyla bir anlaşmazlık çıktığında baş vurdukları yollar.

	Sayı		(%)
Büyük dev. sok.	1	7	5.9
Muhtar ve bol. say.	2	3	2.5
Kendim Uzlaş. halle	3	101	84.9
Gerekirse karakol baş.	4	7	5.9
Oluruna bırakırım	5	1	8
TOPLAM	119		100.0

Hane halkı reislerinin komşularıyla bir anlaşmazlık çıktığında, bu anlaşmayı genellikle kendileri halletmeye çalıştıkları eğer kendileri halledemedikleri takdirdede büyükleri devreye sokacaklarını tesbit ettik (Tablo 50)

Tablo- 51. Hısım-akraba ziyaretlerinin köy ve kentteki durumları

	Sayı		(%)
Köy daha iyi yapıyorduk	1	82	68.9
Burada daha iyi yapıyoruz	2	8	6.7
Aynı sayılır	3	29	24.4
TOPLAM	119		100.0

Hısım-arkabalar arası ziyaretlerin köydeki ve kentteki durumlarına baktığımızda (Tablo 51) Hane halkı reislerinin yüzde 68.9u ziyaretlerin köyde daha sık yapıldığını söylerken, aynı sayılır diyenlerin oranının yüzdesi 24.4 tür, burada daha iyi diyenlerin yüzdesi ise 6.7 dir.

Hısım akraba ziyaretlerinin köyde daha sıklıkla yapılmasının nedeni, mekansal yakınlık, uğraşılardan tarımda yoğunlaşması ve geleneksel yapının daha güçlü olmasıdır.

Kentte ise, mekanların uzaklığı, ulaşım imkanlarındaki güçlükler, iş uğraşılarının kentsel mekanlara kaynağı, geleneksel yapının kentsel ortamda değişmeye uğraması, gecekondlu ailelerinin akrabalar arası ziyaretlerin azalmasına neden olabilmektedir.

F-SOSYAL TUTUM VE YAŞAM TARZLARI

1- BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME

Tablo 52 HHR Boş zamanlarını değerlendirme durumları

		Sayı	(%)
Kahveye giderim	1	48	40.3
Evde çocuklarla ilgilenirim	2	38	31.9
Kit. gaz. der. okurum	3	9	7.6
Tv izlerim	4	11	9.2
Gezerim	5	8	6.7
Spor yaparım	6	2	1.7
1.2.3.4	7	2	1.7
Çalışırım	8	1	8
TOPLAM		119	100.0

Hane halkı reislerinin boş zamanlarını değerlendirme durumlarını incelediğimizde gecekondü kesiminin kendine özgü sosyal faaliyet yapısında ortaya çıkmaktadır.

Hane halkı reislerinin yüzde 40.3'ü boş vakitlerinde kahveye gittikleri belirlenmiştir. Bu gecekondülünün tercih ettiği yaygın bir boş zaman değerlendirme biçimidir. Bunun sebebidе kentsel faaliyetlere yeterince katılımın olamaması, eğitim seviyesinin belirli bir düzeyde olması ve halâ kırdaki geleneksel boş zaman değerlendirme eğiliminin sürmesi gösterilebilir. Sırasıyla diğer boş zamanlar değerlendirme biçimleri ise, yüzde 31.9'u evde çocuklarıyla ve ev işleriyle uğraşmak, yüzde 9.2'sinin TV izlemek, yüzde 7.6 sı kitap, gazete okumak, küçük oranlarda gezmek ve spor yapmak ve çalışmak olarak değerlendirmektedirler. (Tablo 51)

Gerek öğrenim durumuyla boş zamanlarını değerlendirme (ki significance.1346 olarak bulunmuştur) gerekse kentte kalış süresiyle boş zamanlarını değerlendirme (significance .3614 olarak bulunmuştur) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Daha ziyade karşımıza çıkan, boş zamanları değerlendirmede yaş gruplarının rolünün faaliyetin niteliğini belirlemede önemli rol oynadığıdır. Gençlerde gezmek, kitap gazete okumak ve kahveye gitmek daha yaygınken, orta yaşlılarda, TV izlemek ve kahveye gitmek, orta yaşın üzerindekiilerde ise evde çocuklarıyla ve ev işleriyle ilgilenmek olmaktadır.

Kitap okuma alışkanlıklarının gecekonduda yaygın olmadığı Tablo 50 de görülmektedir. Okumanın yerini TV'den yararlanma önemli bir yer teşkil etmektedir. (okuma durumları bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır)

2- KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARIYLA İLİŞKİLER

Tablo 53. HHR Günlük gazete okuma durumları

	Sayı		(%)
Her gün gazete alır okurum	1	9	7.6
Arasıra alır okurum	2	39	32.8
Elime geçtikçe okurum	3	46	38.7
Hemen hemen hiç okumam	4	25	21.0
TOPLAM	119		100.0

Gazete okuma alışkanlığı gecekonduluda, hergün alıp okunması yaygın olmamakla birlikte, eline geçtikçe ve arasıra okuyanların oranı oldukça yüksektir. Hiç okumayan hane halkı reislerinin oranı düşüktür. Hiç okumayanların oranının yüzdesi 21.0 dır. (Tablo 53)

Ortalama aylık gelirle gazete okumak arasında ilişki aranmış ve bu ilişki anlamlı çıkmıştır. (Significance .0070 olarak tespit edilmiştir.) Görülen o ki bireylerin geliri arttıkça gazete okuma oranında yükselmektedir.

Ayrıca öğrenim düzeyi ile gazete okuma yaygınlığı arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. (Significance 0026.) Bireylerin öğrenim düzeylerinin yükselmesi gazete okunması oranında yükseltmektedir.

Tablo 54. HHR Günlük TV izleme durumu

	Sayı		(%)
	0	1	8
Genellikle izler	1	65	54.6
Arasıra izler	2	46	38.7
Hiç izlemez	3	5	4.2
Çok nadir	4	2	1.7
TOPLAM	119		100.0

Okuma oranı ve okuma alışkanlıklarının oldukça sınırlı olduğu gecekondu bölgelerinde TV den yararlanma ve onu sıklıkla izleme oldukça yaygındır. Tablo 54'te görüldüğü gibi günlük olarak genellikle TV izleyenlerin oranının yüzdesi 54.6 dır. Arası izleyenlerin yüzdesi ise 38.7'dir, bu oldukça büyük bir orandır. Hiç izlemem diyenlerin yüzdesi ise sadece 4.2 dir. Bununla birlikte radyoda sıklıkla dinlenmektedir. Daha sonraki bölümlerde belirlediğimiz gibi evinde radyo olanların yüzdesi 98.3, TV olanların yüzdesi ise 91.6 dır.

"Özellikle TV'nin göze hitap ederek kentsel değerleri ve normları yansıtan bir eğitim aracı olark gecekonduyunun yaşamında önemli bir yeri"⁽¹³⁾ vardır Gecekondu aileleri, toplumsal yapıyı ve pratik hayatlarında karşılaştıkları kentsel ilişkileri TV yardımıyla öğrenebilmektedirler.

Tablo 55. HHR Genellikle İzledikleri program çeşitleri

	Sayı	(%)	
	0	3	2.5
Haberler	1	6	5.0
Diziler	2	2	1.7
Filimler	3	4	3.4
Eğlence Prog	4	3	2.5
Dini prog	5	4	3.4
Spor prog	6	2	1.7
Hepsi	7	28	23.5
1.2.3.4.5	8	25	21.0
1.2.3.4.6	9	42	35.3
TOPLAM	119	100.0	

Tablo 55 te görüldüğü gibi hane halkı reislerinin yüzde 23.5 'i ayırım gözetmeksizin bütün programları izlediği tespit edilmiştir. İzlenen başlıca TV programları ise yoğunluk sırasına göre; haberler, eğlence programları, diziler, filimler ve dini programlar olmaktadır.

13) DPT- Gecekondu araştırması- ANKARA-1991 s. 27

Eğitim düzeyinin yükselmesi ile TV programlarını izleme arasında bir ilişki kurulamazken (Significance .4761 olarak bulunmuştur) Eğitim durumu ile TV programlarının nitelikleri arasında anlamlı ilişki kurulmuştur. (Significance .0017) Eğitim düzeyi yükseldikçe programlarda seçme oranı artmaktadır. Bu grupta yoğunlukla izlenen TV programlarının izleme açısından anlamlı bir ilişki bulunmuştur. (Ki-kare 15092 serbeslik derecesi 6, Anlamlılık derecesi (P) .0033) Kentte kalış süresinin artması TV programlarını izleme sıklığını artırmıştır.

G- EKONOMİK DURUM

1- GELİR DURUMLARI

Sosyo-kültürel ve ekonomik yapıyı belirleyen önemli faktörlerden biride şüpesiz ailenin gelirlerini tespit etmekle mümkün olacaktır. Soruda tüm hane halkı aylık gelir sorulmuştur. Gelir durumuyla ilgili yapılan tüm yorumlarda, haneye giren toplam gelirlere göre yapılmıştır.

Daha önceki bölümde belirttiğimiz gibi, çalışanların yüzde 52.9'u hane halkı reisleridir. Çocukları çalışanların yüzdesi 14.3, eşinin arasına ev temizliğine gidenerin yüzdesi 10.9, babasının geliri olanların yüzdesi 8.4, eşi sürekli çalışanların yüzdesi ise 7.6 idi (Tablo) Böylece eve giren gelir hane halkı reislerinin ve evdeki diğer fertlerin getirdikleri gelir olarak değerlendirilebilir.

Tablo 56: Ailelerin Ortalama Aylık Gelirleri

	Sayı	(%)
Bir milyon ve daha az	11	9.2
1-1.5 milyon arası	14	11.8
1.5-2 milyon	45	37.8
2-2.5 milyon arası	32	26.9
3 milyon ve yukarısı	17	14.3
TOPLAM	119	100.0

Tabloda da görüldüğü gibi yoğunluk 1.5 ile 2.5 milyon arasındadır. Askari ücrete göre belirlediğimizde (Haziran 1992'de asgari ücret 801.000) ortalama gelir asgari ücretin üstündedir.

Gecekondu ailelerinin ortalama aylık gelirleri genel beklentilerin aksine düşük değildir. Sonucu böyle çıkması, gecekondu ailelerin önemli bir kısmında birden fazla ferdin çalışması, uzun süredir kentte oturmaları (ki biz özellikle kentlileşme düzeylerini ölçebilmek için eski gecekondu mahallelerini tercih ettik), ile açıklanabilir.

Ailelerin kentte kalış süreleri ile, ortalama aylık gelirleri arasında bir ilişki aranmış ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. (Ki-kare 117.521, serbeslik derecesi:35 Anlamlılık derecesi (P): .0000)

Ailelerin kentte kalış süreleri arttıkça aylık ortalama gelirleri de artmaktadır. Bu durum kentte kalış süresine bağılı olarak, kenti daha iyi tanımak, daha güvenli işlerde çalışmak ve çocukların aile bütçesine katkı getirmeye başlamasıyla açıklanabilir.

2- TÜKETİM VE EV ARAÇ GEREÇLERİNE SAHİPLİLİK

Gecekondu ailelerinin, Kentsel yaşama en yoğun katılım şekli tüketimdir. Gecekondu ailelerinin tüketim alışkanlıklarına bakıldığında "iki arada kalmışlık vardır. Kırdan kente göç eden köylü, kent yerlisinin toplumsal konumuna ulaşabilmesini ve onlarca benimsenebilmesinin tek yolu olarak tüketimi görür"⁽¹⁴⁾

Bugüne kadar yapılmış araştırmalarda da, tüketim mallarına sahiplilik oranının, eşya kompozisyonun değişmesiyle birlikte normal olarak bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Diğer başka bir deyişle gecekondu aileleri, sosya-kültürel ve ekonomik göstergeler itibariyle , gittikçe yoğunlaşan bir artışla, tüketim pazarının içindedir. Böylece "gecekondu kesiminin en önemli işlerinin ekonomik⁽¹⁵⁾ kentle bütünleşmede en başarılı oldukları alanında tüketim olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmamız içine giren ailelerin evdeki eşyaları tespit edilirken, aynı zamanda, eşya konusundaki kır-kent farklılığında ortaya konulmuştur. Böylece ailelerin tüketim kalıpları belirlenirken, köyde sahip olunan araç gereçlerle, şehirde sahip olunan araç gereç farkında ortaya çıkacaktır.

Kır-kent arasındaki farkı belirlerken gözden kaçırılmaması gereken durum, ailelerin kentte kalış süreleri, ekonomik durumları ve Türkiye'nin sosya-ekonomik yapısındaki değişikliklerdir.

14) Şenyapılı, Önder. Kentlileşemeyen ülke, Kentlileşen Köylüler. ODTÜ yay. ANKARA-1981, s.85

15) DPT Gecekondu Araştırması Ank. 1891, s.98

Tablo 57 Ailelerin köydeki ve şimdiki sahip oldukları ev aletleri

	Köyde					Şimdi					
	Var	%	Yok	%	Toplam	Var	%	Yok	%	Toplam	
Koltuk takımı	1	13	10.9	106	89.0	119	69	58.0	50	42.0	119
Yemek masası	2	11	9.2	108	90.7	119	69	58.0	50	42.0	119
Çamaşır Mak.	3	1	8	118	99.2	119	92	77.3	27	22.7	119
Elektrikli Fırın	4	10	8.4	109	91.6	119	104	87.4	15	12.6	119
Buzdolabı	5	17	14.3	108	90.7	119	115	96.6	4	3.4	119
Radyo	6	78	65.5	41	34.5	119	117	98.3	2	1.7	119
TV	7	13	10.9	106	89.1	119	109	91.6	10	8.4	119
Video	8	2	1.7	117	90.3	119	10	8.4	107	89.9	119
Otomobil	9	4	3.4	115	96.3	119	41	34.5	78	65.5	119

Tablo57'de görüldüğü gibi, ev aletleri dolayısıyla da tüketim mallarındaki artış ekonomik gelişmeye paralel olarak, gecekondü ailesinin kent ekonomisindeki tüketici rolünüde belirlemektedir.

Köyde ve kentteki evde radyo sahibi olanların yüzdesi fazladır. Bu radyonun eski bir alet olması ve yaygınlığının fazla olmasının bir sonucudur. Diğer araç-gereçlerin varlığı ise kentte yoğunlaşmakta olduğudur. Normal olarak bu aletlerin yaygınlaşması taksit gibi kolaylıkların artmasının bir sonucu olarak da görülebilir.

Ayrıca gelikle, bu araç-gereçlere sahip olma arasında da anlamlı bir ilişki vardır. Gelir seviyesinin yükselmesi bu araç-gereçlerin alımında kolaylaştırmaktadır.

Tablo 58. HHR Ev araç-gereçlerini edinme şekli

	Sayı	(%)
Genelde taksitle alırım	104	87.4
Tasitle almam	11	9.2
Arasıra taksitle alırım	4	3.4
TOPLAM	119	100.0

Tablo 58'de görüldüğü gibi, sahip olunan araç-gereçleri elde etmenin en yaygın

yolu "taksit"tir. Taksitle alış-veriş, gecekondlu ailelerinin tüketici işlevlerini gidermede önemli bir araç durumunda dır. Daha önce de belirtildiği gibi gecekondlu ailelerinin kentle bütünleştiği en önemli alan "tüketim" dir.

Tüketim mallarına sahiplilik durumunun yükselmesi, onların kentlilik derecesini ölçmekte kullanılacak bir ölçüt olarak alınamaz. Bunun sebebide "kır kökenli nüfusun gelir olanaklarını aşan ölçülerde tüketmesi ve bütünleşmemekten dolayı doğabilecek patlamalar, önleyen önemli ve temel ara-mekanizmalardan biri olarak tüketimi kullanmasıdır"⁽¹⁶⁾

16) Şenyapılı Önder, a.g.e. S.31

H- MEKANLARIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1- KONUT SAHİPLİLİĞİ VE KONUTLARIN DURUMU

Tablo- 59 HHR Oturduğu konutlara sahiplilik Durumu

	Sayı		(%)
	0	2	1.7
Kendime ait	1	80	67.2
Kiracıyım	2	30	25.2
Akrabama ait kira vermiyorum	3	5	4.2
Babama ait	4	2	1.7
TOPLAM	119		100.0

Örneklememiz içine giren ailelerin oturdukları evlerin mülkiyet durumları incelendiğinde; konutların yüzde 67.2'si hane halkı reislerinin kendilerine aittir. Kiracı olanların oranının yüzdesi 25.2 dir. Bu arada, çok düşük bir orandada olsa oturduğu evin akrabasına ait olduğu fakat kira vermeyen aileler de vardır. Bu durumu akrabalar arası yardımlaşma ve dayanışmanın bir sonucu olarak açıklayabiliriz. (Tablo 59)

Tablo 60. Kirada oturan ailelerin ev sahipleri

	Sayı		(%)
	0	85	71.1
Akrabama ait	1	12	10.4
Kiracıyım	2	30	25.2
Akrabama ait kira vermiyorum	3	5	4.2
Babama ait	4	2	1.7
TOPLAM	119		100.0

0: Evi kendisine ait olanlar ve kira vermeyenler

Tablo 60'da görüldüğü gibi, kirada oturan ailelerin büyük bir kısmı akraba ve

hemşehrilerinin evinde oturmaktadır. Küçük bir kısımda akrabasının evinde oturup kira da vermemektedir. (Tablo 59)

Kırdan kente göç eden aileler yerleşim yeri olarak hısım-akrabalarının bulunduğu yeri tercih ediyorlardı. (Tablo:11) Böyle bir tercih onların kentteki en büyük güvenceleriydi.

Tablo 61. HHR Sahip Oldukları Konutları Temin Etme Şekilleri

	Sayı	(%)	
	0	35	29.4
Satın aldım	1	21	17.6
Kendim yaptım	2	50	42.0
İşçi Tutarak yap	3	5	4.2
Babamdan kaldı	4	4	5.3
TOPLAM	119		100.0

0: Kiracı olanlar

Kendi evinde oturan ailelerin, bu evlerini temin ediş şekillerine bakıldığında; (Tablo 61.) Yüzde 42.0'nın evini kendisi yapmış, yüzde 17,6 sının satın almış olduğunu tespit ettik. Konut sahibi olma oranı yüksektir. Kırdan kente gelen bu aileler , başlarını sokacak bir konuta sahip olabilmektedirler. Sahip olunurken başvuru yolu da genellikle kendilerinin yapması veya satın alınmasıdır.

Böylece gecekondulu mahallelerinde de, kentin diğer kesimleri gibi konutlar satın alınmakta veya yaptırılmaktadır. Bu durumda ticari bir gecekondulu pazarının varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 62: Konutların tapu durumu

	Sayı	(%)	
	0	36	30.3
Müstakil tapu	1	23	19.3
Hisseli tapu	2	15	12.6
Tapu tahsis belgesi	3	45	37.8
TOPLAM	119	100.0	

0: Kiracı ve soruya cevap vermeyen

Sahip olunan konutların hepsinin tapusu vardır. Tapu şekilleride sırasıyle, Tapu tahsis belgesi, müstakil tapu ve hisseli tapudur.

Ayrıca kentte kalış süresi arttıkça konut sahipliliği oranındada bir artış görülmektedir.

2-KONUT YAPIMINDA KARŞILIKLI YARDIMLAŞMA

Tablo 63 HHR evlerini yapımı sırasında hane halkı dışında yardım edenler

	Sayı	(%)	
	0	64	53.8
Akrabalarım	1	5	4.2
Hemşehrilerim	2	2	1.7
Mahalleli komşular	3	4	3.4
Yardım eden olmadı	4	11	9.2
1.3	5	4	3.4
1.2.3	6	26	21.8
1.2.	7	3	2.5
TOPLAM	119	100.0	

0: Evi kendine ait olmayanlar, satın alanlar ve babalarının evinde oturanlar

Evini kendi yapan hane halkı reislerini, bu yapım sırasında kendi hane halkının dışında yardım edenlerin durumu sorulduğunda önümüze yine geleneksel yardımlaşma ve dayanışmanın örneği çıkmaktadır.(Tablo 63)

Görüldüğü gibi ev yapımında hısım akraba hemşehri ve mahalleli komşuların karşılıklı birbirleriyle yardımlaştığı ev yapana her türlü desteği sağladığı görülmüştür. Evinin yapımında kimseden yardım almadım diyenlerin oranı sadece yüzde 9.2 dir. Diğer bütün aileler evlerinin yapımında aynı ve nakti yardım almışlardır

Zaten gecekondulu kente gelirken büyük ölçüde oturduğu bu semti tercih etmesi de o mahallede hısım-akraba ve hemşehrilerinin olmasıdır.(Tablo:11) Bu yakınlık kente

kendine bir güven kaynağı olmakta kendini yalnız hissetmekten kurtarmaktadır. Karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmaylada bir konuta sahip olunmaktadır.

3- KONUTLARDAN MEMNUNLUK

Tablo 64. HHR oturdukları konutlardan memnunluk durumu

		Sayı	(%)
Köydeki evimden çok daha iyi	1	80	67.2
Köydeki evimden çok daha kötü	2	20	16.8
Aralarında pek fark yok	3	19	16.0
TOPLAM		119	100.0

Örnekleminiz içindeki hane halkı reislerine şimdiki oturdukları evlerinin köydeki evlerine oranla nasıl olduğunu sordüğümüzda, büyük bir çoğunluğu şimdiki oturdukları evin imkanları bakımından köydeki evinden daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Şimdiki evinin daha iyi olduğunu söyleyenlerin oranının yüzdesi 67.2 iken, köydeki evinden daha kötü olduğunu belirtenlerin oranının yüzdesi 16.8 aralarında pek bir fark olmadığını belirtenlerin oranının yüzdesi ise 16.0 dır.

Gecekonduların niteliğinin değişmesinde kentte kalış süresi ile birlikte, ekonomik düzeyinde önemli etkisi sözkonusudur. Gelir arttıkça, mekanların nitelikleri iyiye doğru gitmektedir. Hatta bu durum gecekondu ailesinin kentsel mekandaki konumunda daha kalıcı bir duruma gelmesini de sağlayabilmektedir.

SONUÇ

Kırdan kente göçen ve gecekondü bölgelerinde yaşayan aileler, demografik yapıları, aile büyüklükleri, evlenme yaşları gibi durumlarıyla, kırsal ve kentsel nüfus arasında bir geçiş ailesi özelliği taşımaktadırlar.

Köyle ilişkilerin sürmesi, oturdukları gecekondü bölgelerinin belirli yönleriyle kırsal özellikler taşıması nedeniyle köy ailesi, ekonomik işlevlerinin değişmesi, kentsel ortamlarda yaşamaları ve kentsel ailelerle çeşitli ilişkilere girmeleri sebebiyle de kent ailesi özelliğini gösterebilmektedirler.

Ailelerin önemli bir bölümü çekirdek aile görünümündedir ve nüfus genç bir yapıya sahiptir.

Göçenler genellikle kente genç yaşta gelmektedirler ve geliş sebeplerinin başında ekonomik yetersizliğe bağlı olarak, iş bulma, daha iyi geçinebilme gibi faktörlerle birlikte, kentlerin çekiciliği ve kent öncülerinin durumları önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Göç eden ailelerin kentte genellikle gelip yerleştikleri bölgeler hısım-akrabalarının yanı olan gecekondü bölgeleridir. Gecekondü bölgeleri ailelerin kırsal davranışlarını az-çok sürdürebildikleri ve birincil ilişkilerin daha yoğun olduğu bölgelerdir. Gecekondü bölgelerinin bu özelliği, ailelerin daha önce yabancı oldukları kentteki yaşam şeklini öğrenmelerinde önemli faydalar sağlamakla birlikte, bu ailelerin kentlileşme süreçlerini de geciktirmektedir.

Çalışanların kente ilk geldiklerindeki işleriyle, halen çalıştıkları işleri bulmada kendilerinin yanında, hısım-akraba ve arkadaşların önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Gecekondü nüfusunun kendine özgü bir işgücü yapısı mevcuttur. Böyle bir yapının oluşmasında da, kırdan kente geçiş süresini yaşayan bir toplum olması, kent ekonomisinin farklılığı gibi faktörler etkin rol oynamaktadır. Örneğimiz içindeki hane halkı reislerinin çalıştıkları işler, Ankara'nın yapısına uygun olarak, devlet dairesinde memurluk ve bir iş yerinde işçilik gibi mesleklerle, marjinal olarak nitelendirilen, gündelikçilik, seyyar satıcılık gibi işlerdir.

Mesleki özelliklerine uygun bir sosyal güvenlik yapısı mevcuttur. Çalışanların

yüzde 70'i sosyal güvenceye sahiptir. Kentte kalış süresi arttıkça sosyal güvenceli işlere kavuşma oranıda yükselmektedir.

Hane halkı reislerinin eşleri içinde çalışanların oranı düşüktür. Sürekli bir işe sahip olanların yüzdesi 7.6 dır. Eşleri ara-sıra ev temizliğine gidenlerin yüzdesi ise 10.9 dur. Eğitim düzeyi düşük ve nikteliği pek olmayan bu kitlenin çalışabileceği yerde genellikle ev hizmetleri olmaktadır. Hane halkı reisleri eşlerinin bir işte çalışmalarını pek hoş karşılamamaktadırlar. Fakat kentte kalış süresinin artması ve öğrenim düzeyinin yükselmesi bu düşüncüyü değiştirmede etkili olmaktadır.

Çocuklar genelde mesleklerini seçmede kendileri etkili olurken, ailelerde çocuklarının mesleklerini seçmede belirli beklentileri söz konusudur. Bu beklentilerin yönünde üst gelir grubu ve toplumsal statüye sahip meslek çeşitleri doğrultusundadır.

Gecekondu ailelerinde okuma-yazma oranı yüksektir. Nüfusun önemli bir kısmı ilkokul mezunudur. Lise ve dengi okul mezunu olanların büyük bir bölümü ikinci kuşaktır. Çok azda yüksek öğrenim mezunu olanlar vardır. Kadınların eğitim durumları erkeklere göre düşüktür. Okuma-yazma bilmeyenler içinde kadınlar önemli bir oranı oluşturmaktadırlar.

Aileler çocuklarını okutmak istemekle birlikte, yüzde 32.8 lik bir kısmı kız çocuklarının ilkokuldan sonra okumalarını istememektedirler.

Kırdaki geleneklerin bir bölümü kentte de sürdürülebilmektedir. Bazı geleneklerde varlığını yitirmekte yada uygulama imkanı bulunamamaktadır. Bunda, kentsel yaşam ve temel üretim faaliyetlerindeki değişikliğin önemli etkisi vardır. Hısım-akrabalar arası ilişki ve yardımlaşmalar önemli oranda sürmektedir. Kentle ilişki sürecinde, yeni çevreler edinme ve dostluklar kurma oranı ise oldukça düşüktür. Aile içi ilişkilerde belirli değişiklikler olsada, baba otoritesi varlığını sürdürmektedir.

Dini tutum ve davranışları bakımından, hane halkı reislerinin tamamına yakını kadere inanmaktadır. Çocuklarına dini eğitim verdirmek isteyenlerin oranı oldukça yüksektir. Verdirilmek istenen veya verilen dini eğitimin yeride genellikle, yaz tatillerinde cami hocaları ve Kur'an kursları olmaktadır.

Örneğimiz içindeki hane halkı reislerinin yüzde 26.9'u sürekli beş vakit namaz

kılarken, yüzde 11.8'de arasına kılmaktadır. Cuma namazını sürekli kılanların yüzdesi ise 65.5'tir. Kır ve kentte namaz kılma oranlarında önemli bir değişiklik gözle çarpmamaktadır. Ramazan ayında oruç tutma oranı oldukça yüksektir. Hane halkı reislerinin yüzde 47.9'u sürekli kurban kesmektedirler. Sürekli içki içenlerin yüzdesi 8.4 iken arasına içenlerin yüzdesi ise 27.7 dir.

Kentte kalış süresi ile dini pratikleri yerine getirme konusunda bir ilişki söz konusudur. Kalış süresi arttıkça eskiden ihmal edilen ibadetler daha çok yerine getirilirken, dini görevlerinin tümünü uygulamayanların oranı da artmaktadır.

Eş seçiminde görücü usulü ön sıradadır. Evlenilirken dini ve resmi nikah birlikte ıyılmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesine ve kentte kalış süresinin artışına paralel olarak tanışarak evlenenlerin oranı da yükselmektedir. Çocukların eş seçiminde, çocukların kendileriyle birlikte ebeveynlerin etkisi de önemli ölçüde devam etmektedir.

Gecekondu bölgeleri, kırdaki sosyal ortamlara benzeyen kentin çevresindeki yerleşim yerleridir. Aileler kırsal netilekli birincil ilişkilerini az-çok buralarda sürdürebilmektedirler. Bu ilişki süreci onların kentle ilişkilerini etkilemekte, kente uyumlarını güçleştirmektedir.

Kentsel kurumlardan yararlanma konusunda, en başarılı olan alanlardan biri, hastalık halinde başvurulun yerin öncelikle hastaneler olmasıdır. Sinema ve tiyatro gibi kurumlardan yararlanma oranı düşüktür. Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sosyal-kültürel ve ekonomik derneklerle ilişkiler yok denecek kadar azdır. Üye olunun derneklerde genellikle zorunlu meslek dernekleridir. Bankalarla ilişkisi olanların yüzdesi 27.7'dir. Piyango bileti alımı yüksek bir orandadır. Ekonomik sıkıntıların giderilmesi, toplumsal statülerinin artmasında piyango ikramiyesi en önemli araçlardan biri olarak görülmektedir.

Kırdan kente göç eden aileler, kırsal yaşama ait sosyal, kültürel ve ekonomik öğelerinin önemli bir bölümü muhafaza ederek gelmektedirler. Yerleştikleri bölgelerinde bir yanı sıra geleneksel-kırsal özellikler taşıması, onların kırdan getirdikleri değerlerini sürdürebildikleri ortamkarıda oluşturmaktadır. Böyle bir yapı içinde ailelerin kırla olan ilişkilerini de kesmeden sürdürmeleri, onların kentlileşmelerini de geciktirmektedir.

Köyle olan ilişkiler, kentteki yaşantının belirli bir seviyeye ulaşmasıyla nitelik değiştirmektedir. İlk zamanlar, ilişkilerde "madde" başat durumda iken, daha sonraları ise, kentte güvenli bir iş ve gelir, konut sahipliği gibi durumlar söz konusu olunca

"manevi" ilişkiler başat duruma gelmektedir. Sıklıkla köy ziyaret edilmekte, hısım akrabalarla ilişkiler koparılmamaktadır. Kırta ilişki sürekliliği, kentsel davranışların benimsenmesini geciktirmede önemli rol oynamaktadır.

Hane halkı reislerinin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, bu ailelerin kendilerine ait sosyal faaliyet yapısında ortaya çıkarmaktadır. Boş zamanlarda genellikle tercih edilen uğraşı kahveye gitmektir. Evde çoluk çocuklarla ve ev işleriyle uğraşmak, TV seyretmek gazete okumak daha sonraki uğraşılardır. Boş zamanlarda ek bir işte çalışma oranı ise çok düşüktür. Boş zamanları değerlendirmede yaş gruplarının rolü ile eğitim seviyesinin önemli etkisi vardır. Eğitim seviyesinin yükselmesine paralel olarak uğraşı şekilleri de değişmektedir.

Kitap okuma oranı oldukça düşüktür. Gazete, dergi okuma oranı kitab'a göre yüksektir. Hergün gazete satın alıp okuma oranı düşük olmasına rağmen, hiç gazete okumayanların oranı da oldukça düşüktür. Ancak TV ve radyodan yararlanmak ailelerin yaşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Ailelerin kentsel yaşama yoğun bir şekilde katıldıkları alan tüketimdir. Bunda, gecekondu ailesinin, kent yerlisinin toplumsal konumuna ulaşabilmesi ve onlarca benimsenebilmesinin önemli bir yolu olarak görmesinde etkisi büyüktür. Ailelerin önemli bir bölümü; TV, buzdolabı, elektrikli fırın, çamaşır makinası gibi dayanıklı tüketim mallarına sahiptirler. Bu araç-gereçlere sahip olmada kullanılan yaygın yolda "taksit" tir. Taksit ailelerin tüketici işlevlerini gidermede önemli bir araçtır.

Örneğimiz içine giren ailelerin yüzde 67.2 si kendi oturduğu konutun sahibidir. Sahip olunan konutun temin şeklinin başında, kendilerinin bu konutları yapmalarıdır. Kirada oturanların önemli bir bölümü'de hısım-akraba ve hemşehrilerinin evlerinde oturmaktadırlar. Konutların yapımında, akrabalar, hemşehriler ve komşular arasında sıkı bir yardımlaşma söz konusudur.

ANKET FORMU

1- Kaç yaşındasınız?

1-() 20 ve aşağısı

2-() 21-25 arası

3-() 26-30 arası

4-() 31-40 arası

5-() 41-51 arası

6-() 50den yukarı

2- Doğum yeriniz neresidir?

1-() Köy

2-() Kasaba

3-() İlçe

4-() İl

3- Kaç yıldan beri Ankara'da oturuyorsunuz

1-() 1 yıldan az

2-() 1-2 yıldır

3-() 3-5 yıldır

4-() 6-10 yıldır

5-() 11-15 yıldır

6-() 16-20 yıldır

7-() 21 yıl ve yukarısı

4- Kaç yıllık evlisiniz?

1-() 1yıldan az

2-() 1-5 yıldır

3-() 6-10 yıldır

4-() 11-15 yıldır

5-() 16-20 yıldır

6-() 21 yıl ve yukarısı

7-() Bekar

5- Eşinizle yakınlığınız nedir?

1-() Akrabam

2-() Kendi köylüm

3-() Komşu köyden

4-() Şehirden evlendim

6- Nasıl evlendiniz?

1-() Görücü usulü ile

2-() Tanışarak

3-() Kaçırdım

7- Evlenirken nasıl bir nikah kıydınız?

1-() Hem resmi hemde dini nikah

3-() Sadece resmi nikah

4-() Sadece dini nikah

5-() Nikaha gerek görmüyorum

8- Ankara'ya yerleşmeden önce en çok gittiğiniz il veya ilçeye ne kadar sıklıkla girderdiniz?

1-() Her gün

2-() Haftada 2-3

3-() Haftada bir

4-() 15 günde bir

5-() Ayda bir

6-() 2-3 ayda bir

7-() Senede 1-2

8-() Başka.....

9- Genellikle gittiğiniz bu il veya ilçeye niçin giderdiniz? (Öncelik sırasına göre işaretleyiniz)

- 1-() Çalışmak için 2-() Akraba ziyareti 3-() Gezmek-eğlen.
4-() Devlet daire. işler 5-() Alış-veriş 6-() Başka

10- Şehire göç etmeden önceki köyde geçiminizi nasıl temin ediyordunuz?

- 1-() Çiftçilik 2-() Hayvancılık 3-() Ormancılık
4-() Çiftçilik-hayvancılık 5-() Ortakçılık-yarıcılık 6-() Sebze-meyvacı.
7-() Tarım işçiliği ve işsiz

11- Köydeki işiniz geçinizi sağlamaya yetiyormuydu?

- 1-() Yeterli idi 2-() Yetersizdi 3-() İdare ederdi

12- Şehire göç etmeden önce köyde topraklarınız var mıydı?

- 1-() Yetecek kadar var 2-() Çok az vardı 3-() Hiç yoktu

13- Göç ederken topraklarınızı ne yaptınız?

- 1-() Hepsini sattım 2-() Bir kısmını sattım 3-() Kiraya verdim
4-() Akrabalara bıraktım 5-() Yarıcıya verdim 6-() Öyelece duruyor

14- Şehire (Ankara) göç etmeye nasıl karar verdiniz?

- 1-() Büyüklerime, akrabalarımın danıştıktan sonra kendim karar verdim
2-() Büyüklerimin zorlamasıyla
3-() Şehirdeki hısım-akrabanın tavsiyesi ile
4-() Hiç kimse danışmadan kendim karar verdim.

15- Ankara'ya göç etmeden önce hiç gelirmiydiniz?

- 1-() Hiç gelmemiştim 2-() Bir kere gelmiştim 3-() 3-5 kere gelmişdim
4-() Ayda bir gelirdim 5-() Belirli aralıklarla gelirdim
6-() Başka

16- Neden başka şehirlere değilde Ankara'ya göç ettiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- 1-() Burada hemşehri ve akrabalarımın olması
- 2-() Ankaranın diğer şehirlere oranla bana daha çekici gelmesi
- 3-() Daha kolay iş bulabileceğimi düşündüğüm için
- 4-() Köyümün buraya daha yakı olması
- 5-() Başka.....

17- Ankara'ya kimlerle birlikte göçtünüz?

- 1-() Kendi başıma
- 2-() Ailemle birlikte
- 3-() Akrabalarımınla birlikte
- 4-() Köylülerimle birlikte
- 5-() Başka

18- Ankara'ya göç ettiğinizde ilk kimin yanına gelip kaldınız?

- 1-() Akrabalarımın yanına
- 2-() Hemşehrilerimin yanına
- 3-() Kendi aldığım eve
- 4-() Başka

19- Halen kimlerle birlikte oturuyorsunuz?

- 1-() Eşim ve çocuklarımla
- 2-() Eşim, çocuklarım, annem ve babamla
- 3-() Eşim, çocuklarım, annem babam
- 4-() Eşim, çocuklarım ve akrabalarımınla
- 5-() Başka.....

20- Senden önce şehire göçmüş tanıdıkların hakkında ne düşünürdün? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- 1-() Gelirleri ve giyim kuşamları çok daha iyi idi.
- 2-() Şehirde yaşamaktan çok memnundular
- 3-() Çocuklarını daha iyi yetiştiriyorlardı
- 4-() Şehirden hiç memnun değildiler ve köye dönmek istiyorlardı
- 5-() Ahlaki değerlerini ve geleneklerini kaybetmişlerdi.
- 6-()

21- Köyünüzden doğrudan doğruya bu şehiremi yoksa başka bir yere mi göçtünüz?

- 1-() Doğrudan doğruya buraya göçtüm
- 2-() Önce başka bir yere göçmüştüm

22- Eger önce başka bir yere yerleştiiyseniz, orada durmayıp buraya göç etmenizn sebebi nedir?

- 1-() İş imkanı yoktu 2-() Sıkıcı geldi 3-() Eğitim imkanları sınır.
4-() Eğlence imkanları yoktu 5-() Başka

23- Memleketinize (köyünüze) ne kadar zamanda bir gidersiniz?

- 1-() 2-3 ayda bir 2-() 6 ayda bir 3-() Senede bir
4-() Birkaç senede bir 5-() Hiç gitmem

24- Memleketinize niçin gidersiniz?

- 1-() Hısım-arkaba ziyareti 2-() Düğün, dernek, ölüm vb. sebeblerle
3-() Hasat için 4-() Başka.....

25- Köyünüze geri dönüp yerleşmek istermisiniz?

- 1-() Dönmek isterim 2-() Kesinlikle dönmek istemem
3-() Dönme konusunda kararsızım

26- Şehire göç ettiğiniz ilk zamanlar iş durumunuz nasıldı?

- 1-() Hiç bir iş yapmazdım 2-() Kısa süreli bir işim vardı
3-() Devamlı bir işe sahip oldum 4-() İş bulunca çalışırdım

27-Şimdi nasıl bir işte çalışıyorsunuz?

- 1-() Devlet dairesinde memurum 2-() Bir iş yerinde işçi olarak çalışıyorum
3-() Bir zanaat kolunda çalışıyorum 4-() İşsizim
5-() Seyyar satıcılık yapıyorum 6-() Gündelikçi olarak çalışıyorum
7-() Kendime ait bir dükkanım var 8-() Başka.....

28- Şu anda hangi sosyal güvenlik kurumuna tabi olarak çalışıyorsunuz?

- 1-() Emekli sandığı 2-() S.S. Kurumu 3-() Bağkur
4-() Hiçbiri 5-() Başka.....

29- Şehirde iş bulmanıza kim yardımcı oldu?

- 1-() Akrabalarım 2-() Kendim 3-() Hemşehrilerim
4-() Başka.....

30- Şimdiki işinizden memnunmusunuz?

- 1-() Memnunum 2-() Memnun değilim 3-() Kararsızım

31- Hani halkınızda az olsa gelir getiren bir işte çalışanlar varmı?

- 1-() Karım sürekli bir işte çalışır
2-() Karım ara sıra ev temizliğine gider
3-() Babamın geliri var
4-() Çocuklarımdan çalışanlar var
5-() Başka

32- Ortalama aylık geliriniz ne kadardır?

- 1-() 1 milyon ve daha az 2-() 1 ile 1.5 milyon arası
3-() 1.5 ile 2 milyon arası 4-() 2 ile 2.5 milyon arası
5-() 3 milyon ve yukarısı

33- Günlük gazete okurmusunuz?

- 1-() Her gün alır okurum 2-() Ara sıra alır okurum 3-() Elime geçtikçe okurum
4-() Hemen hemen hiç okumam

34- Günlük televizyon izlermisiniz?

- 1-() Genellikle izlerim 2-() Ara sıra izlerim 3-() Hiç izlemem

35- En çok ne tür programları izlersiniz ?

- 1-() Haber programları 2-() Dizi filimler 3-() Filimler
4-() Eğlence programları 5-() Dini programlar 6-() Spor programları

36- Köyde iken gazete okuyabiliyormuydunuz?

- 1-() Okurdum 2-() Okumazdım 3-() Arasıra okurdum

37- Boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

1-() Genelde kahveye giderim

2-() Evde çocuklarımla ilgilenirim

3-() Kitap, gazete, dergi okurum

4-() Televizyon izlerim

5-() Başka.....

38- Şu anda samimi olduğunuz, sık görüştüğünüz ve ihtiyaç halinde yardımlaştığınız kimseler var mıdır? (öncelik sırasına göre işaretleyiniz)

1-() Akrabalarım

2-() Hemşehrilerim

3-() Komşularım

4-() İş arkadaşlarım

5-() Başka.....

39- Mahallenizde komşularınızla bir anlaşmazlık çıktığında ne yaparsınız?

1-() Büyüklerimi devreye sokarım

2-() Muhtar ve bölgede sayılan kişileri devreye sokarım

3-() Kendim uzlaşarak halletmeye çalışırım

4-() Gerekirse karakola başvururum

40- Hısım-arkabalar arasındaki ziyaretleri köyde mi yoksa buradamı daha iyi yapabiliyorsunuz?

1-() Köyde daha iyi yapabiliyorduk

2-() Burda daha iyi yapabiliyoruz

3-() Aynı sayılır.

41- Aşağıdakilerden hangilerini yapar veya yapmazsınız?

	Köyde iken			Şehirde iken		
	Evet	Hayır	Arasıra	Evet	Hayır	Arasıra
1- Beş vakit Namaz kılar mısınız	()	()	()	()	()	()
2- Yalnız Cuma Namazları	()	()	()	()	()	()
3- Oruç tutmak	()	()	()	()	()	()
4- İçki içmek	()	()	()	()	()	()
5- Kurban kesmek	()	()	()	()	()	()

42- Aşağıdakilerden hangilerini yapar veya yapmazsınız?

	Köyde iken			Şehirde iken		
	Evet	Hayır	Arasıra	Evet	Hayır	Arasıra
1-Taksitle alış-veriş	()	()	()	()	()	()
2-Bankaya para yatırmak	()	()	()	()	()	()
3-Milli piyango bileti almak	()	()	()	()	()	()
4-Particilik yapma	()	()	()	()	()	()
5-Çeşitli derneklere üyelik	()	()	()	()	()	()

43- Son altı ay içinde herhangi bir sinema veya tiyatroya gittinizmi?

<u>Sinema</u>	<u>Tiyatro</u>
1-() gittim	() gittim
2-() gitmedim	() gitmedim

44- Hastalandığınızda en çok başvurduğunuz yer neresidir?

- 1-() Sağlık ocağı 2-() Hastahane 3-() Sağlık memuru
4-() Özel doktor 5- Başka.....

45- Eşinizin bir işte çalışmasını nasıl karşılıyorsunuz?

- 1-() Köyde iken çalışmalarını iyi karşılamıyor şimdi ise iyi karşılıyorum
2-() Köyde de şimdi de çalışmalarını iyi karşılıyorum
3-() Hiç bir zaman çalışmalarını hoş karşılamamışım.
4-() Köyde çalışmalarını iyi karşılarlarken artık iyi karşılamıyorum

46- Köydeki gelenek-göreneklerinizi aynı şekilde burada da sürdürebiliyormusunuz?

- 1-() Hemen hemen hepsini aynı şekilde burada da sürdürebiliyoruz
2-() Bir kısmını sürdürebiliyoruz
3-() Hemen hemen hiç birini burada sürdüremiyoruz
4-() Başka.....

47- Ailevi ve diğer işlerinizde eşlerinizin fikrini alırmısınız?

- 1-() Köyde ikende şimdide çoğu zaman fikrini alırım
- 2-() Hiç bir zaman fikrini almam
- 3-() Köyde iken fikrini alırdım ama şimdi almıyorum
- 4-() Köyde iken fikrini almazdım şimdilerde fikrini alıyorum
- 5-() Başka.....

48- Evinize misafir geldiğinde nasıl oturursunuz?

- 1-() Kadın-erkek bir arada
- 2-() Kadın-erkek ayrı
- 3-() Duruma göre değişir

49- Komşu, akraba ve hemşehrilerinizle yardımlaşmanız köyde mi yoksa buradami daha iyidir?

- 1-() Köyde daha iyi idi
- 2-() Şimdi daha iyi
- 3-() Aynı sayılır

50- Aile planlaması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- 1-() Aile planlaması gerekli
- 2-() Gerekli değil
- 3-() Yeterli bilgim yok

51- Kadere inanırmısınız?

- 1-() Evet inanırım
- 2-() Hayır inanmam

52- Eğitim durumunuz nedir?

- 1-() Okuma-yazmam yok
- 2-() Okur-yazarım
- 3-() İlkokul mezunuyum
- 4-() Ortaokul mezunuyum
- 5-() Lise ve dengi okul mezunuyum
- 6-() Yüksek okul mezunuyum
- 7-() Lisans üstü

53- Kaç çocuğunuz var?

- 1-() Hiç çocuğum yok
- 2-() 1 Çocuğum var
- 3-() 2 Çocuğum var
- 4-() 3 çocuğum var
- 5-() 4 çocuğum var
- 6-() 5 Çocuğum var
- 7-() 6 ve daha fazla çocuğum var

54- Çocuklarınızı okutmak istermisiniz?

- 1-() Evet
- 2-() Hayır
- 3-() Kararsızım

55- Kız çocuklarınızı okutmak istemez iseniz sebebi nedir?

- 1-() Okumalarını çevrem hoş karşılamaz
- 2-() Kız çocuğu okuyupta ne yapacak
- 3-() Kadınların ilk okuldan sonra okumasına gerek yoktur
- 4-() Başka.....

56- Çocuklarınıza dini eğitim verirmisiniz?

- 1-() Ben bilebildikerimi anlatırım
- 2-() Yaz tatillerinde cami hocasına gönderirim
- 3-() Kuran kursuna gönderiyorum
- 4-() Başka

57- Çocuğunuzun ne tür bir meslek sahibi olmasını istiyorsunuz?

- 1-() Memur (Öğretmen, polis vb.)
- 2-() İşçi
- 3-() Doktor, mühendis
- 4-() Tüccar-esnaf
- 5-() Hakim
- 6-() Başka.....

58- Çocuğunuzun mesleğini seçmesinde hangi faktörler etkili oluyor?

- 1-() Kendisi
- 2-() Bizler
- 3-() Konu komşu
- 4-() İktisadi durum
- 5-() Arkadaşları

59- Çocuklarınızın hangi davranışlarından şikayetçisiniz?

- 1-() İtaatsizlik
- 2-()Okul ve iş hayatındaki başarısızlık
- 3-() Eve geç gelme
- 4-() Evden kaçma
- 5-() Kötü arkadaş edinme
- 6-() Başka.....

60- Çocuklarınızın kötü alışkanlıkları var mıdır?

- 1-() Bilebildiğim kadarıyla yoktur
- 2-() İçki-kumar
- 3-() Sigara
- 4-() Başka.....

61- Sizce kadınların hangi meslekte çalışmaları daha uygundur?

- 1-() Memur-Öğretmen
- 2-() Fabrika işçiliği
- 3-() Ev hanımlığı
- 4-() Başka.....

62- *Çocuklarınızın eş seçiminde kim karar verir?*

- 1-() Çocukların kendileri karar verir
- 2-() Köyde büyükler karar verirdi, ama artık şehirde kendileri kara veriyor
- 3-() Köyde ikende, şimdi şehirde de aile büyükleri karar verir
- 4-() Başka

63- *Halen oturduğunuz bu semti tercih etmenizin en önemli nedeni nedir?*

- 1-() Akraba ve hemşehrilerimin olması
- 2-() Kiraların daha ucuz olması
- 3-() Tesadüfen burada oturuyorum
- 4-() İşyerime yakın olması
- 5-() Babamdan kaldı
- 6-() Başka.....

64- *Şu anda oturduğunuz ev kime aittir?*

- 1-() Kendime ait
- 2-() Kiracıyım
- 3-() Akrabama ait kira veriyorum
- 4-() Başka

65- *Kirada oturuyorsanız ev kimin?*

- 1-() Akrabama ait
- 2-() Hamşehrilerime ait
- 3-() Daha önce tanımadığım birine ait
- 4-() Başka.....

66- *Şimdi oturduğunuz bu ev, rahatlık ve imkanları bakımından köydeki evinize göre nasıl bir durumdadır?*

- 1-() Köydeki evimden çok daha iyi
- 2-() Köydeki evimden çok daha kötü
- 3-() Aralarında pek bir fark olduğu söylenemez

67- Evinizde aşadaki eşyalardan hangileri vardır? (Köyde - şehirde)

	KÖYDEKİ EVİNİZDE	ŞİMDİKİ EVİNİZDE
	VARDI	VAR
1- Evde terkos	()	()
2- Elektrik	()	()
3- Bütangaz(Tüp)	()	()
4- Koltuk takımı	()	()
5- Yemek masası	()	()
6- Çamaşır makinası	()	()
7- Elektrikli fırın	()	()
8- Buzdolabı	()	()
9- Radyo	()	()
10- Televizyon	()	()
11-Video	()	()
12- Otomobil	()	()

68- Kendi evinizde oturuyorsanız, bunu nasıl temin ettiniz?

- 1-() Satın aldım 2-() Kendim yaptım 3-() İşçi tutarak yaptırdım
4-() Başka

69-Evinizi satın aldıysanız?

- 1-() Akrabamadan 2-() Hemşehrimden 3() Daha önce tanımadığım
birinden 4-() Başka.....

70- Eviniz ikendiniz yapmış iseniz evinizin yapımında kendi hane halkınızın dışında başka birileri yardım ettimi? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- 1-() Akrabalarım 2-() Hemşehrilerim 3-() Mahalleli komşular
4-() Başka.....

71-Evinizin tapusu varmıdır?

- 1-() Müstakil tapu 2-() Hisseli tapu 3-() Tapu tahsis belgesi
4-() Tapu yok

EK TABLOLAR

I. ÇAPRAZ TABLOLAR

Tablo 1. HHR Eğitim durumlarıyla, çocuklarına dinî eğitim verdirmek istemeleri

	0	Ben bil.anlatırım	Yaz Tatillerinde cami hocasına	Kur'an Kurslarında	Hepsi
Okuma Yazmam Yok	1	1		2	
Okur-yazar			6	4	1
İlkokul mez.	1	2	41	28	
Orta ok. mez.	1	2	9	2	
Lise mez.	2	2	9	2	
Yüks.Ok.Mez		1	2		
Toplam	5	8	67	38	1

Ki-Kare: 36.917

p<.005

Tablo 2. HHR Eşleriyle yakınlık dereceleri ve evlenme şekli

	0	görtücü usulü	tanışarak	kaçırdım
akrabam		18	4	1
kendi köylüm		30	3	8
komşu köyden		18	5	5
şehirden		10	6	3
uzaktan		1		3
Toplam	4	77	18	20

Ki-Kare: 137.643

p<.005

Tablo 3. HHR Ortalama aylık gelirleriyle kurban kesmeleri durumu

	0	evet	hayır	arasıra
1 milyon ve daha az		6	4	1
1-1.5 milyon arası	2	1	7	4
1,5-2 milyon		26	12	7
2-2.5 milyon ara.		15	10	7
3 milyon ve yuka.		9	4	4
Toplam	2	57	37	23

Ki-Kare: 25.084

p<.005

Tablo 4. HHR Ortalama aylık geliriyle gazete okumaları

	her gün gazete alır	arasıra alır okur	eline geçtikçe	hemen hemen hiç okumaz
1 milyon ve daha az			4	7
1-1.5 milyon arası		3	8	3
1,5-2 milyon	4	14	18	9
2-2.5 milyon ara.	4	15	7	6
3 milyon ve yuka.	1	7	9	
Toplam	9	39	46	25

Ki-Kare: 27.279

p<.005

Tablo 5. HHR Ankara'da Oturma Süresiyle 5 vakit namaz kılmaları durumu

	evet	hayır	arasıra
6-10	3	8	3
11-15	4	14	5
16-20	8	12	4
21 ve yuk	18	15	14
burada doğdum.		1	1
Toplam	34	55	30

Ki-Kare: 21.241

p<.005 (tutarsız)

Tablo 6. HHR Köyde ve Kentte oruçlarını tutma durumları

	1	2	3
evet	83	3	2
hayır	9	3	3
arasıra	7		
Toplam	107	7	5

Ki-Kare: 18.952

p<.005

Tablo 7. HHR aylık ortalım gelirleriyle boş zamanlarını değerdendirme şekilleri

	kahveye giderim	evde çocuklarla	kit. gaz. der ok.	tv izlerim	gezerim	spor yaparım	1.2.3.4 .	çalışıyo rum
1 milyon ve daha az		11						
1-1.5 milyon arası	8	3	1	1	1			
1,5-2 milyon	18	10	4	8	3	1		1
2-2.5 milyon ara.	17	5	2	1	4	1	2	
3 milyon ve yuka.	5	9	2	1				
Toplam	5	9	2	1				

Ki-Kare: 49.287

p<.005

Tablo 8: HHR Eğitim durumlarıyla çocukları okutmak istemeleri

	0	Evet	Hayır	4
Okuma Yazmam Yok		3		1
Okur-yazar		11		
İlkokul mez.		69	3	
Orta ok. mez.		14		
Lise mez.	1	14		
Yüks.Ok.Mez		3		
Toplam	1	114	3	

Ki-Kare: 37.883

p<.005

Tablo 9. Ortalama aylık gelirle, çocukları okutmak istemeleri

	0	evet	hayır	4
1 milyon ve daha az		8	3	
1-1.5 milyon arası		13		1
1,5-2 milyon	1	44		
2-2.5 milyon ara.		32		
3 milyon ve yuka.		17		
Toplam	1	114	3	1

Ki-Kare: 39.331

p<.005

Tablo 10. HHR Kentte kalış süreleriyle, köye geri dönme eğilimleri

	dönmek isterim	kesinlikle dönmem	kararsızım	4
0		1		
1 yıldan az			1	
1-2yıl			2	
3-5 yıl		5		
6-10 yıl	2	9	3	
11-15 yıl	5	17	1	
16-20 yıl	3	21		
21 ve yukarı	2	39	5	1
Burada doğdum	2	39	5	1
Toplam	12	94	12	1

Ki-Kare:41.127

p<.005

Tablo 11. Ortalama aylık gelirle, Taksitle alışveriş yapılma

	evet	hayır	arasıra
1 milyon ve daha az	11		
1-1.5 milyon arası	11	3	
1,5-2 milyon	42	1	2
2-2.5 milyon ara.	23	7	2
3 milyon ve yuka.	17		
Toplam	104	11	4

Ki-Kare: 16.820

p<.005

Tablo 12. Köyde Namaz kılan hane halkı reislerinin şimdi şehirde namaz kılma durumları

	Evet 1	Hayır 2	Arasıra 3
0		5	3
evet	20	8	4
hayır	10	42	12
arasıra	4		10
Toplam	34		10

Ki-Kare: 52.613

p<.005

2. BAR GRAFİKLER

Tablo 1. H.H.R. Yaş Durumları

20 ve aşağı	5
21-25	11
26-30	27
31-40	40
41-50	21
50'den yukarı	15
TOPLAM	119

Tablo 2. H.H.R. Ankara'da oturma yılları

0	1
1 Yıldan az	1
1-2	2
3-5	5
6-10	14
11-15	23
16-20	24
21 ve yuk.	47
burada doğ.	2
TOPLAM	119

Tablo 3. H.H.R. Kente gelmeden köydeki geçim şekilleri

0	6
çiftçi	50
hayvancılık	4
ormancılık	1
çif-hayvancılık	37
ort. yar	2
sebze-mevye	4
tarım iş. ve işsiz	12
babam orada öğretmen	2
çoban	1
TOPLAM	119

Tablo 4. Ankara'ya ilk göç edildiğinde gelinip kalınan yer.

0	6
akrabalarımın yanına	54
hemşer. yan.	8
aldığım eve	3
kiraya	16
bekr. evi	12
otele	4
babamın evine	4
ken. yap. eve	2
TOPLAM	119

Tablo 5. Gecekondu ailelerin sık görüştüğü ve ihtiyaç halinde yardımlaştığı kimseler.

0	3
akrabalarım	16
komşularım	14
iş arkadaşlarım	13
pek yok	7
1.2	25
4.3	30
8	6
9	5
TOPLAM	119

Tablo 6. H.H.R. Boş zamanları değerlendirme şekilleri

kahveye giderim	48
evde çocuklarla ilg.	38
kit. gaz. der. o.	9
tv izlerim	11
gezerim	8
spor yaparım	2
1.2.3.4	2
çalışı.	1
TOPLAM	119

Tablo 7. Gecekondu Ailelerin Geleneklerini Kentte de sürdürme durumları

0	1
hemen hemen hep bur.	35
bir kısmını sür.	58
hemen hem. hiçbir.	25
TOPLAM	119

Tablo 8. Gecekondu Ailelerinin, Aile yapıları

eşim ve çocuklar	83
eş. çoc. an. babamla	7
eş. çoc. an. baba kar.	7
eş. çoc. ve akraba.	5
yalnız hanımla	3
dedemle	1
an. bab.	3
TOPLAM	119

Tablo 9. H.H.R. Halen oturdukları bu semti tercih etmelerinin nedenleri.

akraba ve hemşehriler	81
kira daha ucuz	12
tesadüfen	12
işime yakın olması	12
babadan kaldığı için	6
arkadaşlarıma daha y.	4
buradan arsa almıştım	1
kira verdiğimden	1
TOPLAM	119

Tablo 10. H.H.R. Eğitim Durumları

okuma-yazmam yok	4
okur-yazar	11
ilkokul mez.	72
orta ok. mez.	14
lise mezunu	15
yüksek okul mez.	3
TOPLAM	119

BİBLİYOGRAFYA

- AKŞİT, Bahattin, Köy, Kasaba ve Kentlerden Toplumsal Değişme Turhan Yay. ANK. 1985
- AKŞİT, Bahattin, Türkiye'de Azgelişmiş, Kapitalizm ve Köylere Girişi, ODTÜ yay. ANK. 1978
- ATALAY, Beşir, Sanayileşme ve Sosyal Değişme, Kırıkkale Araştırması, DPT yay. ANK. 1983
- ALPER, İstiklal ve YENER, Samira, Gecekondü Araştırması DPT yay. ANK. 1991
- ATALAY, Beşir, Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT yay. ANK.1992
- BALAMAN, A. Rıza, Kırsal Kesimde Aile Kurma, Çözme Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler-Türkiyede Ailenin Değişimi- TSBD yay. ANK-1984
- BOTTOMORE, TOM ve NİSBET Robert, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, Ter: T. Tuncay, A. Uğur, Verso yay. ANK-1990
- CHEVALİER, Jean, Ter: Prof. Dr. Mehmet Aydın, Din Fenomeni, A. Ü, İlahiyat Fak. Dergisi, CXXXXIII ANK-1986
- DOĞAN, Erkan, Kentleşen Efendiler, Ortak Yay. ANK-1980 Dönmezer, Sulhi, Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar SİSAV D.İ.E, Genel Nüfus Sayımı 1985, ANK-1983
- DPT, Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri, Şehirleşme Sorunları, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ANK-1966
- ERTENDÜĞ, Nermin, Türk Toplamlarında Kültürel Antropolojik İncelemeler A. Ü. Eğitim Fak. Yay. ANK-1972
- FREYER, Hans Sosyolojiye Giriş, Çev. N. Abadan. AÜSBF yay. ANK-1967
- GERAY, Cevat, Gecekondü Sorununa Toplu Bir Bakış, Amme İdaresi Dergisi, 1968
- GÖÇBİLMEZ, Erdoğan Yenimahalle ve Kayadibi Karşılaştırmalı Köy Araştırması AÜSBF yay. ANK-1975
- GÖKÇE, Birsen, Gecekondü Gençliği, H. Ü. yay. ANK-1976
- HART, F.M.C, Zeytinburnu Gecekondü bölgesi Araştırması İ.T.O yay. İst-1696
- HEPER, Metin, Türkiye'de Kent Göçmeni ve Bürokratik Örgütler, Üçdal Neşriyat, İst-1983

- İSBİR, Eyüp, Şehirleşme ve Meseleleri, Ocak Yay. ANK-1978
- İSBİR, Eyüp, Kentleşme, Metropolitan Alan ve Yönetimi İ.T.İ.A. yay. ANK.-1982
- KARTAL, Kemal, Kentleşme ve İnsan, TODAİE yay. ANK-1978
- KARTAL, Kemal, Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiyede Kentleşme, Yurt yay. ANK-1983
- KELEŞ, Ruşen, Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu Gerçek yay. İst.-1978
- KELEŞ, Ruşen, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, TDK, Yay. ANK-1980
- KELEŞ, Ruşen, Kentleşme ve Konut Politikası AÜSBF. Yay. Ank-1984
- KIRAY, Mübeccel, Gecekondu, Azgelişmiş Ülkelerde Hızlı Toprakdan Kopma ve Kentsel Bütünleşme-Toplum Bilim Yazılar-G.Ü.İ.İ.B.F. yay. ANK-1982
- KIRAY, Mübeccel, Ereğli, İletişim yay. İst.-1982
- KIRAY, Mübeccel, 1950-65 Döneminde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler Bildirimi Üzerine Düşünceler, Mimarlık Semineri ANK-1969
- KONGAR, Emre, Kentleşen Gecekondular yada Gecekondulaşan Kentler Sorunu, Kentsel Bütünleşme TGAV yay ANK 1981
- KONGAR, Emre, İzmir'de Kentsel Aile, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, ANK, 1973
- KONGAR, Emre, Altındağ'da Kentle Bütünleşme Amme İdaresi Dergisi C:6 S. 3-4 ANK-1973
- MERSHİNG, Gustem, Çev: Prof. Dr. Mehmet Aydın. Din Sosyolojisinin Tabiatı ve Rolü, S. Ü. Fen-Edb. Fak. Edebiyat Der. Konya-1987
- MERTER, Feridun, Köy Ailelerinde Meydana Gelen Değişmeler, Başbakanlık AAK. yay. ANK-1951
- SENCEER, Muzaffer, Çarşı ve Toplum Kapısı, Ant Yay. İst. 1979
- SENCEER, Yakut, Türkiye'de Kentleşme, KUTUP Yay. yay. ANK-1981
- ŞENYAPILI, Tamer, Kentleşme ve Konut Politikası, AÜSBF. Yay. Ank-1984
- ŞENYAPILI, Önder, Kentleşen Köyler, Kentleşen Köyler, ÇETÜ Mimar. Fak. Yay. Ank. 1981

- TATLIDİL, Ercan,** Kentle Bütünleşmenin Bir yolu Gecekondulaşma E.Ü.Edb. Fak.Der. S:1 İzmir: 1987
- TEKELİ, İlhan ve Diğerleri,** Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem yay. İst. 1976
- TEKELİ, İlhan,** Türkiye'de Kentleşme Yazıları Turhan yay. ANK-1982
- TEKELİ, İlhan,** Bağımlı, Kentleşme, Mimarlar Odası yay. ANK-157
- TEKELİ, İlhan,** Sistem Yaklaşımları ve Bunların İç İlişkileri Üstüne, Amme İdaresi Dergisi C: 4 ANK-1974
- TÜRKDOĞAN, Orhan,** Yoksulluk Kültürü, Gecekonduluların Toplumsal Yapısı, Atatürk Üniversitesi yay. Erzurum-1974
- OZANKAYA, Özer,** Toplum Bilimine Giriş, ANK-1984
- OZANKAYA, Özer,** Toplum Bilim Terimleri, Savaş Yayınları ANK-1978
- ÖZEN, Sevinç,** Gecekondu Ailelerinde Bireyler Arası Etkileşim, Seminer, E.Ü. Yay. S.4 İzmir-1985
- VERGİN, Nur,** Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar, SİSAV. İst-1986
- YASA, İbrahim,** Ankara Gecekondu Topluluklarında Kentleşme, İskan ve Şehircilik Enstitüsü yay. No: 13- 1971
- YASA, İbrahim,** Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplum Bilim Açısından, Türk Sosyal Bilimler Derneği, ANK-1984
- YASA, İbrahim,** Ankara Gecekondu Topluluklarında Kentleşme, İskan ve Şehircilik Enstitüsü yay. ANK- 1971
- YÖRÜKAN, Turhan,** Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Ögeleri İ.İ.B. Yay. ANK-1968